

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

MEVLÂNA MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDEKİ HADİSLERİN

TESPİTİ

(I-II-III. CİTLER)

Hasibe SADIKOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman:

Prof. Dr. Ali TEMİZEL

Konya 2019

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	HASİBE SADIKOĞLU
	Numarası	127201002017
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ALİ TEMİZEL
Tezin Adı	MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDEKİ HADİSLERİNİN TESBİTİ (I-II-III. CİTLER)	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDEKİ HADİSLERİNİN TESBİTİ (I-II-III. CİTLER)** başlıklı bu çalışma **25 / 09 / 2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	Jüri	İmza
PROF. DR.	ALİ TEMİZEL	Danışman	
PROF. DR.	NURİYE BİLİK	Asil	
DR. ÖĞR. Ü.	FAHRETTİN COŞGUNER (Üniversite Dışı)	Yedek	

Bilimsel Etik Sayfası

Adı Soyadı	HASİBE SADIKOĞLU
Numarası	127201002017
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tezin Adı	MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDEKİ HADİSLERİN TESPİTİ (I-II-III. CİTLER)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
ÖZET	v
SUMMARY	vi
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
1.TASAVVUF EHLİNİN HADİS KONUSUNDAKİ TUTUMU	2
A. Tasavvuf Ehlinin Hadis Rivayeti	2
B. Tasavvuf Ehlinin Hadis Rivayetinde Hadisçilerden Ayrılan Yönleri.....	4
C. Tasavvuf Ehlinin Hadis Uydurma Faaliyetleriyle İlgisi Ve Tasavvuf Kültüründe Uydurma Hadis Olup Olmadığı Tartışmaları	7
BİRİNCİ BÖLÜM	9
1.MESNEVÎ HADİSLERİ	10
1.1.Mesnevî I. Cilt Hadisleri.....	10
1.2.MESNEVÎ II. CİLT HADİSLERİ	52
1.3.MESNEVÎ III. CİLT HADİSLERİ.....	74
İKİNCİ BÖLÜM	92
2. 1. İKTİBAS YOLUYLA KULLANILAN HADİSLER.....	93

2.1.1. BİRİNCİ CİLT	93
2.1.2.İKİNCİ CİLT	97
2.1.3.ÜÇÜNCÜ CİLT.....	99
2.2. İŞARET VE MÂNÂ YOLUYLA KULLANILAN HADİSLER.....	101
2.2.1.BİRİNCİ CİLT	101
2.2.2.İKİNCİ CİLT	103
2.2.3. ÜÇÜNCÜ CİLT.....	104
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	105
3.MESNEVÎ'DE YER ALAN HADİSLER	106
3.1. MESNEVÎ I. CİLT HADİSLERİ	106
3.2.MESNEVÎ II. CİLT HADİSLERİ	114
3.3.MESNEVÎ III. CİLT HADİSLERİ.....	118
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA	124

ÖZET

“Mevlâna’nın Mesnevî’sindeki Hadislerin Tespiti (I-II-III Ciltler)” başlığını taşıyan bu araştırma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde ana hatlarıyla mutasavvıf şairlerin eserlerinde hadis kullanımı, tasavvuf ehlinin hadis konusundaki tutumu, sufilerin hadis rivayeti, tasavvuf ehlinin hadis rivayetinde hadisçilerden ayrılan yönleri, tasavvuf ehlinin hadis uydurma faaliyetleriyle ilgisi ve tasavvuf kültüründe uydurma hadis olup olmadığı tartışmalarına değinildi. Birinci bölümde Mesnevî’nin birinci, ikinci ve üçüncü ciltlerinde yer alan hadisler tesbit edilip, kaynaklarına işaret edildi. Hadislerin sıhhat durumları ile ilgili detaya girmeden açıklamalar yapıldı. Beyitler kısaca açıklandı. İkinci bölümde hadisler iktibas ve işaret, mana, telmih yoluyla olmak üzere tasnif ve takdim edildi. Üçüncü bölümde üç ciltte tesbit edilen hadisler bir arada gösterildi. Sonuç bölümünde hadislerin kaynak ve konu analizi yapıldı.

Anahtar kelimeler: Mevlâna, Mesnevî, Hadis.

SUMMARY

Tes Determination of Hadiths in the Masnavi of Mevlana (Volumes I-II-III) ” this research consists of an introduction and three chapters. In the introduction section, it was mentioned that the main lines of the use of hadith in the works of the Sufi poets, the attitude of the Sufis about the hadith, the narrative of the hadith of the Sufis, the diverging aspects of the Sufis from the hadiths of the Sufis, and the Sufis had nothing to do with the hadith and the fitting of the hadith. In the first chapter, the hadiths in the first, second and third volumes of Mesnevi were identified and their sources were pointed out. Hadiths about the health status of the explanations were made without going into details. The couplets were briefly explained. In the second chapter, the hadiths were classified and presented as quotations and signs, mana and telmih. In the third chapter, the hadiths identified in three volumes are shown together. In the conclusion part, the source and subject analysis of the hadiths were done.

Key words: Mawlana, Mesnevi, hadith.

ÖNSÖZ

Mevlâna Celâleddîn Rûmî şâir, mutasavvıf, mütefekkir ve Hak aşığı olmakla birlikte o büyük bir din âlimi ve hadis bilginidir. Vaaz ve nasihatlerinden oluşan Mecâlis-i Seb'a ile Mesnevî'de hadisçiliği daha sarıh olarak gözlemlenmektedir. Bu mevzuda Ali Nihat Tarlan Mesnevî'nin bütün dinî ilimlerde olduğu gibi hadis ilminin de mahşeri olduğunu söyler.

Mevlâna Hz. Peygamber (sav)'in sünnetine son derece bağlıdır. İslâmî ilimlere derinlemesine vâkıf, tefsir, fıkıh, hadis ilimlerinin hepsinde sahanın uzmanı kadar mâlûmât sahibidir. Zîrâ “Mağz-ı Kur'an” ifâdesi adeta Mesnevî'nin Kur'an'ın bir tefsiri olduğuna vurgu için söylenmiştir. Mevlâna'yı İslâm Dini'nden, Peygamber Efendimiz (sav)'den, Kur'an-ı Kerîm ve hadislerden ayrı düşünmek şu rubâisinde geçen “Canım bedenimde oldukça Kur'an'ın kölesiyim; seçilmiş Muhammed'in yolunun toprağıyım; birisi sözlerimden bundan başka bir söz naklederse, o sözden de onu nakledenden de rahatsız olurum.”¹ ifadesine ters düşmektedir. Hadis ilmindeki derinliğine işaretle Eflâkî, Menâkibu'l-Ârifin'de Sadreddin Konevî'nin hadis dersi anlatırken o sırada Mevlâna'nın meclise gelmesiyle kürsüyü ve dersi ona bıraktığını nakleder.

Mevlâna hadisleri kullanırken Mesnevî'nin manzum ve Farsça oluşu sebebiyle olsa gerek bazı tasarruflarda bulunmuştur. Kimi zaman hadislerin tam metnini almış, kimi zaman hadisin bir kelime ya da cümlesini kullanmış, bazen mânâ olarak almış, yerine göre mânâyı bozmayacak lafızlarla vermiş, kimi zaman işaret ve telmih yoluyla hadislere atıflarda bulunmuştur.

Mevlâna'nın Mesnevî'sindeki Hadislerin Tespiti (I-II-III. Ciltler)” başlığını taşıyan bu araştırma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde ana hatlarıyla mutasavvıf şairlerin eserlerinde hadis kullanımı, tasavvuf ehlinin hadis konusundaki tutumu, sufilerin hadis rivayeti, tasavvuf ehlinin hadis rivayetinde hadisçilerden ayrılan yönleri, tasavvuf ehlinin hadis uydurma

¹ Mevlâna Celâleddîn, Rubâiler (çvr. Abdülbâkî Gölpinarlı), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1964, s.152.

faaliyetleriyle ilgisi ve tasavvuf kültüründe uydurma hadis olup olmadığı tartışmalarına değinildi.

Birinci bölümde Mesnevî'nin birinci, ikinci ve üçüncü ciltlerinde yer alan doğrudan doğruya hadis olarak kullanılanlarla, mânâ, işaret yoluyla ifade edilen hadisler önce beytin Tâhir'ul-Mevlevî'de yer aldığı haliyle Farsça orijinal biçimiyle sunulup daha sonra Türkçe tercümeleri yine Tahir'ul-Mevlevî'den kullanılmıştır. Örnek teşkil etmesi açısından birkaç hadisin Arapça metnine yer verilmiş, hadislerin tesbit edilebildiği kaynaklarda yer aldığı haliyle Türkçe tercümesi kaydedilmiştir. Hadislerin kaynaklarına işaret edilip, sıhhat durumları ile ilgili açıklamalar başlığı altında kısaca bilgi verilmiştir. İzahına ihtiyaç duyulan beyitler dilin verdiği imkânlar ölçüsünde izah edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde hadislerin geçtiği beyitler iktibas ve işaret, mana, telmih yoluyla olmak üzere tasnif ve takdim edilmiştir.

Üçüncü bölümde üç ciltte tesbit edilen hadisler bir arada gösterilmiştir.

Sonuç bölümünde ise hadislerin kaynak ve konu analizi yapılmıştır.

Çalışmada Ali Yardım'ın "Mesnevî Hadisleri" isimli çalışması istifade edilen eserlerden biri olup farklı olarak işaret, mânâ ve telmih yoluyla ilk üç ciltte 28 hadis daha tesbit etmekle toplam 109 hadis kaydedilmiş oldu.

Çalışmada yararlanılan bir diğer eserin sahibi Ali Osman Koçkuzu "Mesnevî'de Hz. Peygamber / Hadis-i Şeriflere Atıflar" adlı çalışmasında hadislerin geçtiği beyitleri Latin harfleriyle eserine almış ve beyitleri şerh etmiştir.

Mesnevî hadisleri ile ilgili İsmâil Rusûhî Ankaravî'nin Câmi'ul-Âyât'ı bu alandaki ilk çalışma denilebilir. Bedüzzaman Firûzanfer'in Ehâdîs-i Mesnevî'si de Mesnevî hadisleri üzerinde duran bir eserdir. Abdülbâki Gölpınarlı da Mevlâna'nın eserleri ile ilgili çalışmalarında hadislere işaret etmiştir. Semih Ceyhan'ın "Hadislerle Tasavvuf ve Mevlevî Erkânı- Mesnevî Beyitleriyle Kırk Hadis" isimli İsmâil Rusûhî Ankaravî'nin eseri üzerine bir derlemesi mevcuttur.

Bu süreçte gösterdikleri fedakârlıklar için kıymetli annem ve babama, moral gücü veren kıymetli dostum Selda KARAGÖL'e, bizden bilgi ve tecrübesini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ali TEMİZEL' e teşekkür ederim.

Hasibe SADIKOĞLU

Konya 2019

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
AŞ.	: Anonim Şirket
b.	: Bin
c.c.	: Celle celalüh
c.	: Cilt
çvr.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.z.	: Hazreti
Ltd. Şti.	: Limited Şirketi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
trs.	: Tarihsiz
r.a.	: Radiyallahu anh
r.	: Rivayet
sav	: Sallallahü aleyhi vesellem
s.	: Sayfa
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vr.	: Varak / Yaprak
vr ^a .	: Yaprığın a yüzü
vr ^b .	: Yaprığın b yüzü

GİRİŞ

Tasavvuf, Hz. Peygamberin zühd hayatının örnek alınmasıyla ortaya çıkmış ve daha sonra farklı ekollere dönüşmüştür. Hz. Peygamberin örnek yaşayışının, zühd ve zâhiri olmak üzere birincisi sufiler, ikincisi zâhiri âlimler tarafından iki temel eğilimle sürdürüldüğü görülmektedir. Sufi eğilim incelendiğinde ilmi birikimlerini eserlerine yansıtan sufiler ve yansıtmayanlar olarak iki yaklaşımdan söz edilebilir. Onların bir kısmı sadece hâl ile uğraşmışlar, bir kısmı ise hâl ile birlikte şer'î ilimlerle ilgilenmeye ve ders vermeye devam etmişlerdir. Bu durum onların eserlerine de sirayet etmiştir. Mevlâna, vecdî, sekrî ve aşkın eğilime yönelenlerdendir.²

Sufi şairler eserlerinde sık sık ayet ve hadislerden referanslar kullanarak halka ulaşmayı ve onlara İslam'ın öğretilerini benimsetmeyi amaçlamışlardır. Daha iyi insan ve Müslüman olmanın yollarını anlatırken İslam'ın temel iki kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in hadislerinden kimi zaman iktibaslar yapmışlar kimi zaman ayet ve hadisleri mana ve telmih yoluyla kullanmışlardır.

Mutasavvıf şairlerimizden Hz. Mevlâna'nın Mesnevî'si İslam kültürünün tasavvuf edebiyatı alanındaki en mühim eserlerinden birisidir. Mevlâna eserine kitabın nazım şekli sebebiyle ikili-ikişer anlamına gelen Mesnevî adını vermiştir. Mesnevî hem zâhir hem bâtın ilmini bünyesinde barındıran, sâliklere zâhir olan şeriat ve tarikat yolunu, bunun yanında bâtın olan hakikat yolunu da anlatan bir kitaptır.³

Mesnevî tarandığında, Mevlâna'nın; ayetler, hadisler, peygamberler, değişik şehirler, eski milletler, bazı kitaplar, bir takım varlıklar ve fikirlerle mefhumlara atıflar yaptığı görülmektedir. Mevlâna'nın Mesnevî'de telmihlerle birlikte bin civarında hadis kullandığı tahmin edilmektedir.⁴ Bu çalışmada da Mesnevî'nin ilk üç cildindeki hadislerin tespiti yapılmıştır.

² Fikret Karapınar, Hz. Mevlânâ'nın Eserlerinde Hadis Kültürü, Marife, Yaz 2015, 15/1, s. 118.

³ Karapınar, Hz. Mevlânâ'nın Eserlerinde Hadis Kültürü, s. 121.

⁴ Karapınar, Hz. Mevlânâ'nın Eserlerinde Hadis Kültürü, s. 122.

Şimdi kısaca muhaddis sufilerin hadise yaklaşımları ile ilgili tartışmalara değinilecektir.

1.TASAVVUF EHLİNİN HADİS KONUSUNDAKİ TUTUMU

A. Tasavvuf Ehlinin Hadis Rivayeti

Tasavvuf ehli Hz. Peygamber (sav)’in sünnetine bağlı olmalarına rağmen hadis rivayet etmeye çok sıcak bakmamışlardır. Öyle ki tasavvufa intisap etmeden önce hadis ve zahiri ilimlerle ilgilenen pek çok sūfînin, tasavvufa intisabından sonra kendilerini zühd ve ibadete verdikleri, ilimle meşgul olmadıkları görülmektedir. Bu tutumlarını kendi ifadelerinden anlamak da mümkündür. Hasan Basrî şöyle der: “Dilediğiniz kadar ilim öğrenin. Allah’a yemin ederim ki o öğrendiğiniz ilimle amelde bulunucaya kadar Allah size ecir vermeyecektir. Sefihlerin gayreti rivayet etmektir. Âlimlerin gayreti ise riayettir.”⁵

Yine Fudayl b. İyaz da kendisinden hadis rivayet etmesini isteyen bir zat için “Benden dinarlar isteseydi, bu bana hadisten daha kolay gelirdi. Şayet bildiğinle amel etseydin, bu seni hadis semâından alıyordu.”⁶

Mutasavvıfların hadis rivayetine karşı gösterdikleri bu tutumun sebepleri olarak şunlar sıralanabilir:

a. Riyâ endişesi: Sufiler hadislerle de yasaklanmış olan riya ve riyaya götürecek söz ve davranışlardan sakınmışlar ve riyaya yol açabileceği endişesi ile hadis rivayetine temkinli yaklaşmışlardır.

b. Kibir: Hadis rivayet etmenin kalbe kibir verebileceğinden çekinmişlerdir. Hammad b. Zeyd’in şu sözü bunu ortaya koyar: “Estağfirullah! İsnad zikrinin kalbde meydana getirdiği kibir vardır.”⁷

İmam Gazâlî, İhyâü ‘Ulûmi’-d-Dîn Tercemesi, (trc. Ahmed Serdaroğlu), Bedir Yayınevi, İstanbul, ⁵ 1978.I/64.

Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah el-İsfehânî, Hilyetü’l-Evliyâ ve Tabâkâtü’l-Asfiyâ Muhtasarı (trc. ⁶ Zekeriya Yıldız, Hüseyin Yıldız), Ocak Yayınları, İstanbul, 2010, VIII/86-87.

Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Suyûtî, Câmiu’s-Sağir min Ahâdîsi’l- Beşîri’n-Nezîr, ⁷ (trc. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız), Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2013, II/127.

c. Nefsin arzusuna muhalefet: Bir adam Ebu Nasr Bişr b. Haris'ten hadis rivayet etmesini ister fakat onu ikna edemeyince “ Ey Ebu Nasr! Yarın Allah’a kavuştuğunda niçin hadis rivayet etmedin?” diye sorulduğunda ne diyeceksin? diye sorar. Bişr ise cevap verir: “Ya Rabbi, derim. Nefsim hadis rivayetini arzu ediyordu. Bundan dolayı hadis rivayet etmekten çekindim. Nefsime arzusunu vermedim.”⁸ Yine Bişr şöyle demiştir: “Ben bu hususta nefsimle kırk senedir mücahede ediyorum.”⁹

Görüldüğü gibi hadis rivayeti nefsinin hoşuna giden bazı sufiler, nefse muhalefet etmek için hadis rivayet etmekten sakınmışlardır.

d. Ruh halleri: Sürekli nefis murakabesi halinde buldukları için hadis rivayetinin nefis tezkiyesine zarar vereceği endişesiyle uzak kalmışlardır. Onlar nefislerinden kurtulmaya çalışmaktadırlar.

e. İbadet ve diğer dinî vecibelere engel olur anlayışı: Hadis rivayetine vakit ayrıldığında zikir, nafile ibadetler ve Kur'an okumaya ayrılan zaman azalacaktır. İbrahim b. Edhem bu durumla ilgili şöyle demiştir: “Kurra' ile oturmaya, dinde derinleşmeye bak! Hadis talebi için sana gelen gruptan sakın. Onlar seni tasdik ederlerse nafile ibadetlerine engel olurlar. Seni yalanlarsa kalbini meşgul ederler. Sen de kendini terk edinceye kadar onlara katkıda bulunmaya, arzuna göre onlara söz vermeye ihtiyaç duyarsın. Bu şekilde farzlarda gitmiş olur.”¹⁰

f. Hadis rivayetinin dünyalık kazanma etme aracı haline gelmesi: Hadis rivayeti esasen dini bir vazife iken zamanla dünyevi menfaat güdenlerin suistimal ettikleri bir alan olmuştur. Dünyadan yüz çeviren sufilerin de tepkisini çekmiştir bu durum ve onların hadis rivayetinden uzak durmalarına neden olmuştur. Rabi'at'ul-Adeviyye

⁸ Ebû Nuaym, Hilye, VIII/355.

⁹ Ebû Tâlib el-Mekkî, Kûtu'l-Kulûb Kalplerin Azığı (trc. Yakup Çiçek, Dilaver Selvi), Semerkand Yayınları, İstanbul, 2014, I/156.

¹⁰ Ebû Nuaym, Hilye, VIII/360.

meseleyle ilgili “Hadis rivayet etme fitnesi, mal ve evlat fitnesinden daha şiddetlidir” demiştir.¹¹

g. Hadis rivayetinin aldığı şekil ve hadisçilerin durumu: Hadis rivayetinin hadisçiler tarafından konulan ve kırtasiyecilik halini alan bazı kuralları vardır. Hadisi Allah’a yakınlaşma için bir vesile olarak gören sufileri bu kırtasiyeci hal rahatsız etmektedir. Mutasavvıfların asıl tepkisi hadis rivayetinin aldığı bu şekilciliktir.¹²

h. Hadis rivayetinin taşıdığı mesuliyet: Hadis rivayetinin bir mesuliyet yüklediğinin şuurunda olan sufiler rivayetten uzak durmaya çalışmışlardır.

ı. İşi ehline bırakma arzusu: “Hadis rivayetiyle niçin meşgul olmuyorsun?” diye sorulur Zünnun Mısrî’ye, “Hadis ilmiyle uğraşan hadis ricali vardır. Bana gelince nefsimle meşgul oluyorum. O bütün vaktimi dolduruyor” cevabını verir.¹³

Sufilerin hadis rivayetine karşı takındıkları bu tavır mâzur sayılabilirse de bu durum onların rivayetlerinin değer kaybetmesine, yazılan malzemeyi imha etmesine bile neden olmuştur.

B. Tasavvuf Ehlinin Hadis Rivayetinde Hadisçilerden Ayrılan Yönleri

Sufileri hadis rivayeti bakımından muhaddislerden ayıran bazı durumlar vardır.

a. Rivayetlerde sened zikredilmemesi: Hadis ilimlerinin temel amacı hadislerin Hz. Peygamber (sav)’e ait olup olmadığını araştırmaktır. Başka milletlerde bulunmayan, Müslümanlara has bir tutum olarak sîka bir ravi tarafından yine kendisi gibi sîka bir raviden muttasıl bir senedle Hz. Peygamber’e varan hadis rivayet etme sistemi olan “sened” ve bu ravilerin durumlarını ortaya koyan “cerh ve ta’dil” temellerini daha sahabe döneminde atmış ve zamanla gelişerek disiplin haline gelen ilim dallarıdır. “Bu hadis ilmi dindir, dinini kimden aldığına dikkat et” diyen Muhammed b. Sîrîn isnadın

¹¹ Ebû Tâlib el-Mekkî, Kûtu’l-Kulûb, I/156-157.

¹² Ahmet Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013, s. 43.

¹³ Abdü’l-Vehhab b. Ahmed eş-Şa’rânî, Tabakâtü’l-Kübra Evliyalık Ansiklopedisi (trc. Abdülkadir Akççek), Bedir Yayınları, İstanbul, 2017, I/71.

önemini vurgulamıştır.¹⁴ Tabiun döneminde isnad hakiki değerini elde etmiş, hadis ehli senedsiz hadis rivayet edenlerden hadisleri kimden aldıklarını söylemelerini istemişlerdir.¹⁵ Sufiler ise hadis rivayet ederken sened üzerinde durmamışlar, hadisin manası ile ilgilenmişlerdir. Bazı sufiler cerh ve ta'dil ilmini de eleştirmiş, sahabe ve tabiun döneminde olmayıp sonradan ihdas edilmiş ilimlerden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Mesela Ebu Talip el-Mekkî “Daha sonra temayüz ettikleri bir ilmi, tavsif edilecekleri bir hali, meşgul oldukları bir ibadeti olmayan bir grup insan türedi de kendilerini ve kendilerine kulak verenleri meşgûl edecek bir ilim ortaya koyup kitaplar tasnif etmeye, haberleri nakledenlerin kişilikleri ile ilgili kusurları tesbit etmeye, kuyularını kazmaya başladılar.”¹⁶ demiştir. Hâlbuki hadis ehlinin yaptığı iş dinin korunmasını amaçlayan bir iştir. Nitekim Yahya b. Said el-Kattan: “Töhmüt altındaki veya zayıf görülen şahıs ile ilgili nasıl davranayım? Durmunu beyan mı edeyim, yoksa sükût mu edeyim?” diye Malik b. Enes’e, Süfyan b. Uyeyne’ye, Şu’be’ye, Süfyan es-Sevri’ye sordum, hepsi de “Durumunu beyan et.” cevabını verdiler”¹⁷ demiştir. Görüldüğü gibi sufiler senede önem vermemişler ve bu durum zamanla sufiler arasında çokça mevzu ve zayıf rivayetin yayılmasına sebep olmuştur. Oysa muhaddis için hadisin değeri sened ve metin açısından tahlil ile ölçülür. Bu bakımdan muhaddisler ve mutasavvıflar ayrı düşerler.

b. Mânâ ile rivayet etmeleri: Hadis metninin ehil kişilerce manayı değiştirmemek kaydıyla Allah Rasûlü’nün (sav)) söylemiş olduğu sözlerden farklı sözlerle ifade edilerek rivayet edilmesine manayla rivayet denmektedir. Hadis ehli, fukaha ve usûlcüler hadis metnini bilerek değiştirmeyi caiz görmemişler, lafzın delalet ettiği manayı hakkıyla bilmeyen, manayı bozabilecek söz ve terkipleri ayıramayan birinin gayesi meşru da olsa mana ile rivayetini caiz görmemişlerdir. Arap dilinin inceliklerini bilen, dile hakiki manada vakıf olan birinin mana ile rivayeti ise ihtilafli bir meseledir. Böyle birinin mana ile hadis rivayet edebilmesi için hadisi ancak işittiği lafız ile hiçbir

¹⁴ Müslim, Sahîh (Mukaddime), I/14.

¹⁵ Bilal Saklan, Hadis Tarihinde Muhaddis Sûfiler, İnsan Yayınları, İstanbul, 2012, s. 209.

¹⁶ Ebu Tâlip el-Mekkî, Kût’ül-Kulûb, I/363.

¹⁷ Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit Hatib el-Bağdâdi, El-Kifâye fi Ma’rifeti-l Usuli İlmi’r-Rivâye, Mısır, 2002, s. 43.

değişikliğe uğratmaması kaydını ileri sürmüşlerdir. Ömer b. Hattab, İbn Hazm ve zahiriye âlimleri mana ile rivayeti caiz görmemişlerdir.¹⁸ İçlerinde Hasan-ı Basrî ve dört büyük imamın da bulunduğu büyük bir çoğunluk ise hadisin anlamını bozmamak kaydıyla değişik lafızlarla rivayet edilmesinde bir sakınca görmemişlerdir.¹⁹

c. Hadis tashih usûlü ve keşif, ilham ve rüya yoluyla hadis rivayet etmeleri: Özellikle Muhyiddin Arabî'den sonra daha çok görülmeye başlanan ve muhaddisler tarafından çok da uygun bulunmayan ilham, keşif ve rüya yoluyla hadis alımı, bir şekilde hadisle ilgilenmiş sufilerde görülmektedir. Sufiler ilham, rüya ve keşif yoluyla hem hadis elde etmişler hem de hadisi Hz. Peygamber (sav)'e tashih ettirmişlerdir. Kimisi ise birden fazla rivayet söz konusu olduğunda Peygamberimiz'den tercih talep etmiştir. Kimisi rüyada Hz. Peygamber'den hadisin tevilini istemiş, bazıları tevilin doğruluk derecesini, kimisi teknik bir meseleyi danışmıştır.²⁰ "Onlara göre akıl ve nakil belli ölçülerde dini bilgilerin kaynağı olmakla beraber en yüce dini bilgi keşif ve ilham yoluyla elde edilendir."²¹ Bu metod hadisçiler tarafından hadisle istidlal edilebilmesi için ravide aranan zabt şartının uyku halinde korunamayacağı, rüya-yı sâdikanın hak olmakla birlikte sadece rüayayı gören kişi için bağlayıcı olduğu, hâlbuki hadisin kıyamete değin din ortaya koyduğu ve yolunun da rivayet olduğu gibi gerekçelerle reddedilmiştir.²²

d. Hadisleri kendi anlayışları doğrultusunda te'vile yönelmeleri: Sufiler kendi hayat tarzlarını, görüş ve düşüncelerini Kur'an'dan ve hadisten delillere dayandırmak istediler. Âyet ve hadislerde istedikleri delillere yani anlamlara ulaşamayınca nasları kendi metodlarına göre te'vil etmeye yöneldiler. Bu sebeple çokça tasavvufî hadis şerhinin de ortaya çıkmasına sebep oldular.

e. Sırlı hadislerin varlığına inanmaları: İlk devir sufilerinde görülmemekle birlikte bazı sufiler sırlı hadislerin bulunduğuna inanmakta ve böyle hadisleri bazı inanç

¹⁸ Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Suyûtî, Tedribü'r-Ravi fi Şerhi Takribü'n-Nevevi, Beyrut, 2013, II/98.

¹⁹ Suyûtî, a. g. e., II, s. 99.

²⁰ Bilal Saklan, Hadis Tarihinde Muhaddis Sûfîler, s. 234-235.

²¹ İzmirli İsmail Hakkı, Yeni İlm-i Kelam, (Haz. Sabri Hizmetli), Ankara, 1981, s. 36.

²² Bilal Saklan, a.g.e., 237-238.

meselelerinin dayanağı kabul etmektedirler. Hz. Peygamber'in (sav) dini bir hususu gizlemediği de bilinmektedir. Fakat Ebû Hureyre'nin "Ben Rasulullah'tan iki kap ilim aldım. Bunlardan birisini ifşa ettim, diğerini de ifşa edersem boynum gider."²³ sözü bu sufilere sırlı hadislerin var olduğu inancına sevkeder.

C. Tasavvuf Ehlinin Hadis Uydurma Faaliyetleriyle İlgisi Ve Tasavvuf Kültüründe Uydurma Hadis Olup Olmadığı Tartışmaları

Hadis uydurma faaliyetlerinin ne zaman başladığına dair âlimler görüş birliğine varamamışlardır. Daha Hz. Peygamber (sav) zamanında başladığını iddia edenler olduğu gibi sonra başladığını söyleyenler de vardır.

Hadis uydurma hareketleri hayatın her alanında olmakla birlikte akla ilk gelen saha tasavvuf olmuştur. Bazı salih kimselerin zühd ve irşad maksadlı hadis uydurdukları eserlerde belirtilmektedir. Zahidler, halkın sevip itimad gösterdiği, sözlerine önem verip davranışlarını örnek aldığı şahıslar olmaları hasebiyle din namına hadis uyduranların en tehlikelileri kabul edilmişlerdir.²⁴ Onların böyle davranmalarına sebep olarak dünyaya dalıp ahireti unutanları iyiliğe sevk etmek, kötülükten uzaklaştırmak ve neticede Allah'ın rızasını kazanmak,²⁵ halkın kalbini yumuşatmak²⁶ gibi nedenler ileri sürülmüştür.

Şunu söylemek gerekir ki uydurma hadis olmayan neredeyse hiçbir alan yoktur.²⁷ Tasavvufi eserlerdeki hadislerle güvenilemeyeceği, çoğunun uydurma olduğu gibi bir yargı içinde bulunmak, sınırları belirlenmemiş, istisna yönü bulunmayan genel bir kanı içerisinde bulunmak demektir. İlk dönem tasavvufi eserlerden Kuşeyri Risalesi'nde ki hadislerin % 90 kadarı Kütüb-i Sitte gibi güvenilir ve sağlam kabul edilen kaynaklarda rivayet edilen hadislerdir. Fakat aynı şeyi son dönem eserler için söylemek zordur.²⁸

²³ Buhârî, "İlim", 42.

²⁴ M. Yaşar Kandemir, Mevzû Hadisler Menşe'i Tanıma Yolları Tenkidi, M.Ü. İlahiyât Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2017, s. 55.

²⁵ Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları, s. 65-66.

²⁶ Kandemir, a.g.e., s. 56.

²⁷ Yıldırım, a.g.e, s. 69.

²⁸ Yıldırım, a.g.e. , s. 74-75.

Œimdi engin hadis birikimini Œiirle harmanlayarak kullanan mutasavvıf Œair
Mevlâna'nın Mesnevî'sindeki hadislere bakalım.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.MESNEVÎ HADİSLERİ

1.1.Mesnevî I. Cilt Hadisleri

1. وز زنا افتد وبا اندر جهات ابر بر نايد پي منع زكات

“Zekât vermediği içindir ki; bulut gelip yağmur yağdırmaz. Zinâdan da etrafta vebâ zuhûr eder.” (I, 89)

Hadis Metninin Tercümesi

Büreyde (ra)’den: “Allah Rasulü (sav) buyurdu ki: *Bir kavim zekât vermezse Allah onlara kıtlık verir.*”²⁹

Açıklama: Rûdânî, tahrirler bölümünde “Bu hadisi el-Hakîm ve Beyhakî de tahrir etmiştir. Ravileri güvenilir kimselerdir.” açıklamasına yer verir.³⁰

Güzel ve hikmetli bir söz vardır : “Edeb bir tâc imiş nûr-u Hüdâ’dan / Giy ol tâcı emin ol her belâdan.” Kul kendine lutfedilen nimetin şükürünü eda etmeyip nankörce davranırsa o nimete muhtaç bırakılır. İsrailoğullarına gökten sofraya inmiş, kudret helvası ve bıldırcın eti ikram edilmişti de onlar edepsizlikleri yüzünden mercimek, soğanı bu ilâhî ikramlara tercih etmişlerdi.

Zekât da aslında kendine zenginlik verilmiş kulun, ihtiyaç sahibine hakkını teslim etmesi gereken dinî bir emir olup malının arınmasını sağlayan bir lutuftur aynı zamanda. Malın şükürdür. Terkedildiği takdirde mal fakirin hakkından temizlenmeyecektir. Hak da hak sahibine teslim edilmeyince ilahi rahmetten mahrumiyete yani kıtlığa sebep olabilecektir. Günümüzde vatandaşın ödemesi gereken vergi vazifesini ödememesi ve bazı toplumsal ihmallerin de ilahi cezalara neden olabileceği düşünülebilir. Halk arasında yaygınlaşan ahlaksızlıklar ise maddî ve manevî bulaşıcı hastalıklara yol açar. Yani ahlaksızca yaşamak sağlığı da tehlikeye atmaktadır.

²⁹ İmam Muhammed b. Muhammed b. Süleyman Rûdânî, Büyük Hadis Külliyyatı Cem’u’l- Fevâid, (trc. Naim Erdoğan), c. I, İstanbul, 2012, s. 307.

³⁰ Rûdânî, Büyük Hadis Külliyyatı Cem’u’l- Fevâid, s. 566.

“Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *Her kim sırrını gizlerse muradına çabuk erer.*”(I, 175)

Hadis Metninin Tercümesi

Muaz bin Cebel (ra) rivayet etmiştir: “Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi vessellem): *Sırrınızı saklamakla ihtiyaçlarınızı başarıya ulaştırınız. Kendisine nîmet verilen her kimse kıskanılmaya mahkûmdur*” buyurmuşlardır.³¹

Açıklama: Hadis için Suyûtî ve Irakî ***zayıf*** derken İbn’ul-Cevzî ***mevzû*** olduğunu söyler.³²

İlim, güzellik, zenginlik, yetenek vb. durumlar sahibi için nimet olmakla birlikte sahibini kötü düşünceli insanların hasedine açık hale getirir. Bir işe teşebbüs edildiğinde neticeye ulaşmaya kadar meseleyi çok dillendirmeden azimle ve gayretle çalışmak gerekir. İyiliğimizi istemeyen insanların ellerinin gücü yetmese bile en hafif durumla verecekleri olumsuz telkinlerle vaktimizi çalıp enerjimizi düşürebilirler, zihnimizi karıştırabilirler ve netice almamız gecikebilir ya da neticeye ulaşamayabiliriz. “Atın kuyruğunu kalabalıkta kesme; kimi uzun oldu der, kimi kısa.” buyurmuşlardır atalarımız. Peygamberimiz (sav) de hicret yolculuğuna çıkacağı zaman stratejisini gizli tutmuş, önce gideceği istikametın aksi tarafına, sonra asıl istikamet cihetine yönelmiş ve düşmanlarını şaşırtmıştır. Peygamberimiz bu taktiği askeri seferleri için de uygulamıştır. Yine Fatih Sultan Mehmet’in “ Sırrımı sakalımın teli bilse, sakalımı kökünden keserim” sözü durumu veciz bir şekilde özetlemektedir.

³¹ İmam Taberânî, Mu’cemu’s-Sağır Tercüme ve Şerhi I-II, (trc. İsmail Mutlu), Mutlu Yayınları, İstanbul, 1996, II/149.

³² Ali Yardım, Mesnevî Hadîsleri, Damla Yayınevi, İstanbul, 2008, s 31.

3. رزد عرش از مدح شقی بلمی بدگمان گردد ز مدحش متقی

“Bir şâkînin medhi dolayısıyla Arş-ı İlâhî titrer. Müttekî olanlarda fâsıkı medhetmek yüzünden sû-i zanna düşer.” (I, 234)

Hadis Metninin Tercümesi

Enes (ra) rivayet etmiştir: “Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *Kötü bir kimse övüldüğünde, Allah öfkelenir ve bu yüzden Arş titrer* buyurmuşlardır.”³³

Açıklama:

Hadis Suyûtî ve Irakî’ye göre *zayıftır*.

Topluma faydadan çok zarar veren, kötülüğü iyiliğini unutturmuş kimselerin övülmesi vicdanı sağ, insanlığını muhafaza etmeye çalışan fertlerin rıza gösterebilecekleri bir durum değildir. Rabbimiz de bu durumdan hoşnut olmaz. Bir fâsıkın yani Hak’tan sapan ve saptıran kişinin övülmesi, öven için takva sahiplerinin olumsuz kanaatlerine sebep olur.

4. هر که را در جان خدا بنهد محک هر یقین را باز داند او ز شک

“Allah, her kimin ruhûna mîhenk taşı koymuşsa, o kimse, yakîni şüpheden ayırt eder.” (I, 297)

“Mü’min Nur-i İlâhî ile nazar eder olmasaydı, bazı gizli haller ona nasıl apaşikâre görünürdü.” (I, 1330)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ) : “اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ” ثُمَّ قَرَأَ: إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ.

³³ Beyhakî, Şu’ab’ul-îmân, vr. 325^b (Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 32’den naklen)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Said el-Hudrî'den nankledildiğine göre; “Rasulullah (sav), *Mü'min'in ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar buyurdu. Ve ardından, Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır. (Hicr,15/75) Ayetini okudu.*”³⁴

Açıklama: Tirmizî hadisi sadece bu şekliyle bilmekteyiz ve “ Bu hadis **garibtir** demektedir. Ayrıca ayette basedilen “ mütevessimin” kelimesi “anlayışlı kimseler” anlamı verilerek tefsir edilmiştir açıklamasında bulunur. ³⁵

Nasıl ki altın ve gümüş madenlerinin kalitesini, sahte ya da karışık olup olmadığını mîhenk taşı tespit ederse; Allah da mü'min kullarının kalplerine iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırabilme hassası yerleştirmiştir. Hased, kin, koğuculuk vb. kötü hallerden tezkiye olmuş bir nefis ve tasfiye olmuş mü'min kalbi sakin, tertemiz bir su gibidir ki Allah'ın nuru akseder o kalbe ve arı duru bir görüşe sahip olur.

5. اخبار أن صدر الصدور بشنو از لا صلوة تم الا بالحضور

“İçlerin içi ve büyüklerin büyüğü olan sevgili Peygamberimiz (sallallâhü aleyhi vessellem)'in cümlesinden olan: (*Namaz, ancak kalb huzûru ile temâm olur*) meâlindeki haberi işit.” (I, 378)

Hadis Metninin Tercümesi

Ali bin Ebî Tâlib (ra)'den; “*Mü'minler namazlarında huşûa riâyet ederler âyeti sorulduğunda O (sallallâhü aleyhi vessellem): Huşû kalbdedir. Huşû, Müslüman vekarına yakışır şekilde, vücûdunun sâkin olması ve gözünü namaz kıldığın yerden ayırmamandır demiştir.*”³⁶

³⁴ Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 16.

³⁵ Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'ân”, 16.

³⁶ Abdullah bin Mübârek, Kitâbü'z-Zühd ve'r-Rekâik, (trc. Adil Teymur), Seha Neşriyat, İstanbul, 1992, s. 403, r. 1148; Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el Hakîm en Nisâbûrî, El-Müstedrek Ale's-Sahîhayn (çvr. Beşir Eryarsoy), Konevi Yayınları, Konya, 2013. el-Müstedrek 'alâ's-Sahîhayn, II/393.

Açıklama: Hadis Hz. Ali'ye ait olup *mevkûftur*. Irakî *zayıf*, el-Hakîm ise *sahîh* olduğunu söylerler.³⁷

Kalbin dünyevi telaşlarla meşgul olduğu bir halde kılınan namaz şekil itibariyle tamam olsa, sahibini sorumluluktan kurtarsa da kâmil manada namaz Allah'a duyulan saygı ve korkudan kaynaklanan şuur, tevazu ve sükûnet içinde bulunma halidir.

6. اسب جانها را کند عاری ز زین این سر النوم اخ الموتست

“Allah can atlarının eğerini alır. Şu hâl (*ennevmü ehul mevt / uyku ölümün kardeşidir*) hadisinin sırrıdır.” (I, 399)

Hadis Metninin Tercümesi

Câbir (ra) rivayet ediyor; “Biri Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem)’e gelip “*Cennet ehli uyur mu?* Diye sordu. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) de: *Uyku ölümün kardeşidir. Cennet ehli ise ölmez ve uyumaz* buyurdular.”³⁸

Açıklama: Suyûtî hadisin *zayıf* olduğunu bildirir.³⁹

İnsan uyuduğunda bazı bedenî kuvvetleri çalışmaya ara verir ve ruh beden üzerinde tasarrufta bulunamaz. Uyandığında ruh tasarrufta bulunmaya devam eder. İşte Ölüm halinde de önce ruh bedeni terk eder ve dirilişle birlikte tekrar tasarrufa başlar.

7. بر تو آسان کرد و خوش آنرا بگیر خویشتن را در میفکن در زحیر

³⁷ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 34.

³⁸ Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, II/189.

³⁹ Suyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, II/189.

“Cenâb-ı Hakk’ın sana müyesser kıldığını hoşlukla kabûl et. Kendini zahmet ve meşkkate düşür me.” (I, 480)

Hadisin Metni

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ [أَحَدٌ] إِلَّا غَلَبَهُ، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا، وَاسْتَعِينُوا بِالْغَدْوَةِ وَالرُّوحَةِ وَشَيْءٍ مِّنَ الدَّلْجَةِ.

Hadis Metninin Tercümesi:

Ebû Hureyre’den (ra) nakledildiğine göre, “Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *Din kolaylıktır. Bir kimse gücünü aşacak şekilde ibadet etmeye kalkarsa din karşısında aciz kalır. Bunun için aşırıya kaçmayın, istikamet üzere olun ve (Salih amellerden alacağınız mükâfattan ötürü) sevinin. Sabah, akşam ve gecenin bir kısmında (dinç olduğunuz vakitlerden) yararlanın (ki tâat ve ibadetinize devam edin).*”⁴⁰

Açıklama: Hadis Buhârî’nin rivâyetidir.

رو بمعنى كوش ای صورت پرست زانک معنی بر تن صورت پرست 8.

“Ey sûretperest; git de mânâyı elde etmeye çalış. Çünkü mânâ, sûretin kanadı mesâbesindedir.” (I, 704)

Hadis Metni:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): “إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

⁴⁰ Buhârî, “Îmân”, 29.

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Allah sizin sûretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar.”⁴¹

Açıklama: Hadisi Müslim rivayet etmiştir.

Söz ve iş, ancak niyete göre kıymet kazanır. Buhari'de geçen bir hadiste Rasûlullah (sav) “Ameller niyetlere göre ödüllendirilir veya cezalandırılır.”⁴² buyurmuştur. Kişi namaz kılıyor, infak ediyor, fakat niyeti halis değil. Görünüşte Allah'ın hoşnut olacağı işlerle meşgul. Fakat kalbinde kulların gözüne girmek, onları memnun etmek ya da övgü beklentisi taşıyorsa iflas edenlerden olacaktır. Müflislerden olmamak için niyetleri tashih edip, bozukluk varsa düzeltmek gerekmektedir.

9. هر كه او بنهاد ناخوش سنتى سوى او نفرين رود هر ساعتى

“Her kim fena bir âdet çıkarmış olursa her an onun tarafına lânetler gider.” (I, 737)

Hadisin Metni:

عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: ... قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): “مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِثْلُ وِزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ.”

Hadis Metninin Tercümesi

Cerîr b. Abdullah'ın (ra) naklettiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Kim İslam'da güzel bir çığır açarsa ve kendisinden sonra bununla amel edilirse o işi yapanlar gibi sevap alır. Üstelik onların sevaplarından bir eksilme

⁴¹ Müslim, “Birr”, 34.

⁴² Buhârî, “Bed’ül-Vahy”, 1.

de olmaz. Kim İslam'da kötü bir çığır açarsa ve kendisinden sonra bununla amel edilirse kendisinden sonra onu yapanlar gibi günah alır. Onların günahlarından da bir eksilme olmaz.”⁴³

Açıklama: Hadisi Müslim rivayet etmiştir.

10. قول پیغمبر بجان و دل گزید گوش من لایلدغ المؤمن شنید
“Benim kulağım (*Lâ yüldeğul-mü'min / Mü'min, bir zehirli hayvan deliğinden iki kere dağlanmaz*) kavlı-i Nebevîsini işitti. Hadîs-i Peygamberîyi candan, gönülden kabûl etti.” (I, 901)

Hadisin Metni:

عن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: لَا يُدْعَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ مَرَّتَيْنِ.

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre'den (ra) nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) şöyle buyurmuştur “*Mü'min, bir delikten iki kere ısırılmaz.*”⁴⁴

Açıklama: Hadis kaynak hadis kitaplarında rivayet edilmiştir. İttifakla **sahîhtir**.

11. كَفَّتْ پيغمبر به آواز بلند با توکل زانوی اشتر ببند

Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) yüksek sesle buyurmuştur ki:
“*Devenin izini tevekkül ile bağla.*” (I, 907)

Hadisin Metni

حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ أَبِي فُرَةَ السَّدُوسِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ! أَعْفَلُهَا وَأَتَوَكَّلُ أَوْ أَطْفُئُهَا وَأَتَوَكَّلُ؟ قَالَ: “أَعْفَلُهَا وَتَوَكَّلْ.

⁴³ Müslim, “İlim”, 15.

⁴⁴ Buhârî, “Edep”, 83; Müslim, “Zühd”, 63.

Hadis Metninin Tercümesi

Muğîre b. Ebû Kurre es-Sedûsî'nin işittiğine göre, Enes b. Mâlik şöyle anlatıyor: “Bir adam, *Ey Allah'ın Rasûlü! Devemi bağlayıp da mı Allah'a tevekkül edeyim?*” diye sordu. Rasûlullah (sav) *Önce onu bağla, sonra tevekkül et!* buyurdu.”⁴⁵

Açıklama: Tirmizî Enes b. Mâlik'ten gelen rivayetin **garib** olduğunu, aynı hadisin Amr b. Ümeyye ed-Dımrî tarikiyle de rivayet edildiğini kaydeder. Amr b. Ümeyye ed-Dımrî rivayetinin Suyûtî **sahih** olduğunu kaydeder.⁴⁶

Tevekkül, Allah'a güvenme, işini O'na havale etme, O'na dayanma manalarına gelmektedir. Tevekkülü yanlış anlayan kimileri mesela hastaysa tedavi yollarını aramamakta, sınava girecekse çalışmadan sadece dua ile başarı ummakta, evini geçindirecek fakat herhangi bir girişimde bulunmadan lokmasının ağzına düşeceğine inanmaktalar. Hâlbuki doğru tevekkül anlayışı gayretle birlikte Allah'a güvenme ve Allah'tan yardım dileme şeklinde olanıdır. Esbâba teşebbüs tevekküle mâni değildir.

12. ما عيال حضرتيم و شيرخواه گفت الخلق عيال للاله

“Biz, Hazret-i Hakk'ın âilesi ve onun süt isteyen çocukları gibiyiz. Nitekim Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz: *Mahlûkât Allah'ın îyâlidir* buyurmuştur.” (I, 921).

Hadis Metninin Tercümesi

Abdullah b. Mes'ud (ra) rivayet etmiştir ki; “Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *insanların tamamı Allah'ın îyâlidir. Allah katında en seviminiz ise îyâline karşı en iyi muamelede bulunandır* buyurmuşlardır.”⁴⁷

Açıklama: Hadis için Beyhakî ve Aclunî **zayıf** demişlerdir.⁴⁸

⁴⁵ Tirmizî, “Sıfatu'l-Kıyâme”, 60.

⁴⁶ Tirmizî, “Sıfatu'l-Kıyâme”, 60.

⁴⁷ Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, II/102; IV/237.

⁴⁸ Yardım, Mesnevî Hadisleri , s. 40.

Hadis-i şerifte nasıl ki Allah Teâlâ merhametinin eseri olarak yarattığı kullarına ruhundan can üflemiş, onları rızıklandırmış, onlara çeşit çeşit nimetler vermiş ise bir aile reisi de aile fertlerinin huzuru, iâşesi için çalışır, onları müşfikçe koruyup kollar, onlara yol gösterir. Böyle şefkatli bir aile reisine ve Allah’a karşı aile fertlerine düşen de muhabbet duymak ve saygı göstermektir. Rabbi’nin emirlerine uymak ve yasaklarına mesafeli durarak İslam dairesi içinde yaşamını sürdürmektir.

13. مال را کز بهر دین باشی حمول نعم مال صالح خواندش رسول

“Malı Allah rızası için hâmil olursan, öyle mal hakkında Aleyhissalâtü vesselâm Efendimiz: *Helâl mal, sâlih bir kimse için ne iyidir* buyurmuştur.” (I, 977)

Hadis Metninin Tercümesi

Amr b. El-Âs (ra)’den rivayetle: Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz bir gün beni yanına çağırdı ve kıyafetimi ve silahımı alıp tekrar gelmemi istedi. Döndüğümde Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) abdest almakla meşguldü. Bana doğru baktı ve bakışlarını tekrar indirdi ve şöyle buyurdu: *Ey Amr! Ben seni askerinin başında kumandan olarak göndermek istiyorum. Bu vesile ile Allah seni zenginleştirecek (yani birçok ganimet elde edeceksin). Senin bir miktar temiz mal kazanmanı son derece arzu ediyorum* dedi. Ben: *Ey Allah’ın Rasulü! Müslümanlığı mal heveslisi olduğum için seçmedim. Yalnızca İslâma karşı sevgim ve Allah’ın Rasulü ile beraber olabilmem için Müslüman oldum* dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *Ey ‘Amr! Salih kimse için temiz mal ne güzeldir”* buyurdular.⁴⁹

Açıklama: Hakîm ve Irakî hadisın ***sahîh*** olduğunu kaydederler.⁵⁰

⁴⁹ Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmail el-Buhârî, El-Edebu’l-Müfred (trc. Halil ATALAY), Hakkâri Üniversitesi Yayınları, Ocak 2016, s.112, r.299; Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-emevî el-Bağdâdî el- Hanbelî İbn Ebi’-d-Dünya, İbn Ebi’-d-Dünyâ Külliyyâtı, (trc. Komisyon), c. VII, İstanbul, 2013, s. 250.

⁵⁰ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 42

Sufiler “Cebinde olsun, gönlünde olmasın” derler dünya metaı için. Din yolunda sarf edilecekse, halkın menfaati için harcanacaksa, muhtaçlar korunup gözetilecekse, Allah’ ı unutturmayacaksa mal ve mülk sahibi olmak teşvik edilmiştir. Zekât verebilmek, haccedebilmek, kurban kesebilmek gibi temel bazı ibadetler maddî imkânların güçlü olmasına bağlıdır. Evini geçindirebilmek adına çalışan biri sadece dünya için değil, rızkını helalinden de kazanıyorsa aynı zamanda ahireti için de çalışmış olmaktadır.

14. مشورت كالمستشار مؤتمن گفت پیغمبر بكن ای رای زن

“Hazreti Peygamber, *ey rey verecek kimse; meşveret et ki müsteşâr olan mü'temendir*, buyurdu.” (I, 1037)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra)'den rivayetle; “Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *Kendisiyle istişâre edilen kişi, emîn ve güvenilir kişidir.* Yani kendisine danışılan kimse danışana hainlik yapmamalı, onu doğru yönlendirmeli, danışılan işi bilen ve i'timâd edilen biri olmalıdır.”⁵¹

Açıklama: Tirmizî hadis için “***hasen***”dir demiştir.

“Rablerinin çağrısına uyarlar, namazı özenle kılarlar. İşleri de aralarındaki danışma ile yürür. Kendilerine verdiğimiz rızıktan başkaları için harcarlar.”⁵² Ayette de belirtildiği gibi müslümanların işlerini istişare ile yürütmeleri istenir. Peygamber Efendimiz (sav) de özel, toplumsal ya da askerî meselelerde ashabıyla istişarede bulunmuştur. Ashab da Allah Rasulüne duydukları derin muhabbet ve bağlılıkla istişarede alınanan kararlara sadık kalmışlardır. Ebû Hureyre (ra)'ın: “ Rasulullah (sav)'den daha fazla ashabıyla istişarede bulunan birini görmedim.”⁵³ rivâyeti Peygamberimizin meşverete ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Hadiste

⁵¹ Ebû Dâvûd, “Edep”, 113-114.

⁵² Şûrâ, 42/38.

⁵³ Tirmizî, “Cihâd”, 35.

danışılan kimsenin güvenilir olması, hainlik düşünmemesi, ehliyet ve liyakat sahibi olması gibi bulundurması gereken bazı vasıflarından da bahsedilir. Müslüman bu vasıfları haiz biriyle meşveret etmeli ve muvaffakiyeti de Allah'tan bilmelidir.

15. رنج آرد تا بمیرد چون چراغ گفت پیغمبر که رنجور بلاغ
“Resûl-i Ekrem Hazretleri: *Yalandan hastalık, hakîkî hastalık getirir ve sahibi kandil gibi söner gider*, buyurmuştur.” (I, 1067)

Hadis Metninin Tercümesi

“Hasta olmadığınız halde hastaymış gibi görünmeyin (temâruz etmeyin); gerçekten hasta olursunuz. Kabirlerinizi de önceden kazdırmayın, sonra ölürsünüz.”⁵⁴

Açıklama: Hadisin sıhhat değeri bakımından **münker** olduğu söylenebilir.

Hasta olmadığı halde hastaymış gibi, bildiği halde bilmiyormuş gibi ya da bilmediği halde biliyormuş gibi davranmak vb. eşyânın ve varlıkların hakikatini gizleyen zayıf ahlâkî tutumlar İslâm geleneğinde hoş karşılanmamaktadır. Ayrıca sağlığı iyi durumda olduğu halde hasta olduğunu ileri süren biri sıhhatiyle imtihan olabilir.

16. پس ترا هر لحظه مرگ و رجعتیست مصطفی فرمود دنیا ساعتیست

“O halde senin için her lâhza ölüm ve ric’at vardır. Hazreti Mustafâ Sallallahü aleyhi vesellem (*Eddünyâ sâ’atün*) yani: Dünya ebediyete nisbetle az bir müddetten ibarettir, buyurmuştur.” (I, 1140)

“Dünya kısa bir ândan ibârettir. Onu da ibâdetle geçir.”⁵⁵

⁵⁴ Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî, El-Firdevs Bime’sûri’l-Hitâb, Beyrût, 1986, s. 187.

⁵⁵ Aliyy’ül-Karî, Uyrdurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler, (Tahkik: Abdülfettah Ebû Gudde), (trc. İbrahim Halil Kutlay), İnkilâb Yayınları, İstanbul 2006, s. 140.

Açıklama: Aliyy’ül-Kârî hadis için “Lafzı merfû olarak sahih değildir. Bu sözün merfû olarak nakledilmesi, yani Peygamberimiz (s.a .v.)’e nisbet edilmesi sahih olamaz. Bu değerli bir insan sözüdür ama hadis değildir.” açıklamasında bulunur.⁵⁶

Mahlûkât sürekli olarak varlık âlemi ve yokluk âlemi arasında akıp durmaktadır. Bu, o kadar süratli gerçekleşir ki insanoğlu hayatın sabit olduğu algısına kapılır. Tıpkı bir nehrin suyunun daima yenilenmesi, fakat karşıdan bakıldığında durgun görünmesi gibi. Ya da ucunda ateş yanan bir çubuğun hızla daireler çizildiğinde oluşan ateş çemberinin aslında bir noktadan ibaret oluşuna rağmen çemberin varlığına inanılması gibi. “Göklerde ve yerde bulunanların hepsi O’ndan ister (O’na muhtaçtır). O her an yaratma halindedir.”⁵⁷ Âyet Allah Teâlâ’nın her an yaratma halinde olduğunu bildirmekte ve aynı zamanda yaratılıştan sonra müdahale olmadığını ileri süren deist felsefeye de bir reddiyedir. Hadiste insanın, varlığının devamı olmayan fakat devamlı zannedilen dünya hayatını ahirete tarla olarak görüp kulluk bilinci içinde, Allah’a itaatla geçirmesi tavsiye edilmektedir.

17. قندی دهد آن زهر دان گ ترا گر بتن لطفی کند آن قهر دان

“Düşman sana şeker verirse onu zehir, lûtfedecek olursa onu da kahır bil.”
(I,1192)

“Amr b. Mâlik el-Cenbî diyor ki, ‘Fedâle b. Ubeyd bana Rasûlullah (sav)’in Veda Haccı’nda şöyle buyurduğunu nakletti: ...*Mücahid, Allah’a itaat hususunda nefsi ile cihad edendir...*”⁵⁸

Hadisin Metni:

⁵⁶ Aliyy’ül-Karî, gös. yer.

⁵⁷ Rahmân, 55/29.

⁵⁸ Müslim, “İmâra”, 42; Ebû Dâvud, “Cihâd”, 36; Ahmed bin Hanbel, Müsned, 6: 22.

عَنْ عَمْرٍو بْنِ مَالِكِ الْجَنْبِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي فَضَالَةُ بْنُ عُبَيْدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ: "...الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ

Açıklama: Tirmizî, bu konuda Ukbe b. Âmir ve Cabir'den de hadis rivayet edilmiştir. Fudâle hadisi *hasen sahihtir* açıklamasında bulunur.

Mücahid sadece savaşta düşmanla çarpışan kişi değildir. Asıl düşman insanın içinde taşıdığı nefsidir ki sürekli vesveselerle âdemoğlunu esir almaya çalışır. Asıl mücahid her an, her dakika nefsiyle çarpışan ve ona istediğini vermeyendir.

18. چاه مظلم گشت ظلم ظالمان بين جنين گفتند جمله عالمانا
“Zâlimlerin zulmü karanlık kuyu gibidir ki âlimlerin hepsi de böyle demişlerdir.”(I, 1308)

Hadis Metninin Tercümesi

Abdullah b. Ömer'den (ra) nakledildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Zalim için zulüm, kıyamet gününde zifiri karanlıklardır.”⁵⁹

“Zulm” lügatte “aydınlığın olmayışı” olarak tanımlanır.⁶⁰ Çoğulu da “zulümat” tır. Dilciler ve âlimlerin çoğunluğu “zulm”e “bir şeyi kendisine ait olan yerin dışına koymak, az olsun çok olsun haddi aşmak” manası verirler.⁶¹ Tanımdan yola çıkarak denilebilir ki zulmün ism-i fail-i olan “zâlim” de haddini aşı aşı kendini hem dünyada hem de ahirette karanlıklar içinde bırakmaktadır.

19. مؤمنان آيينه يكدگرند اين خبر از پيمبر می برند

“Mü'minler birbirinin aynasıdır. Bu söz, bir Hadisin meâlidir ki onu Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem)'den naklederler.” (I, 1327)

⁵⁹ Buhârî, “Mezâlim”, 8.

⁶⁰ İsfahânî, “z-l-m”, Müfredât Kur'ân Kavramları Sözlüğü, (trc: Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu), İstanbul, Çıra Yayınları, 2012, s. 657-661.

⁶¹ Râgıp el-İsfahânî, “z-l-m”, s. 657-661.

“Öyle saf ve temiz kalpli bir Müslüman, bizim sırrımızı- şüphesi kalmamak üzere- anlar. *Çünkü mü’min, mü’minin aynasıdır.*” (I, 3144)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre’den Peygamber Efendimiz: Mü’min mü’minin aynasıdır ve mü’min mü’minin kardeşidir; onun zarara uğramasına engel olur ve onu koruyup kollar”.⁶²

Açıklama: Hadisi sened ve metin yönünden inceleyen Huriye Martı, hadisin Ebû Hureyre ve Enes b. Malik’ten toplam dokuz tarikla geldiğini ve bu tarikların hiçbirinin sıhhat şartlarını taşımadığını, rivayetin “*hasen*” olduğunu kaydeder.⁶³

Aynanın, yüzünü ona dönmüş kişiye yalın, katışıksız, neyle muhatap olmuşsa onu aksettirmesi misali mü’min de mü’min kardeşi için kendini saf haliyle müşahede edebileceği bir ayna gibidir. Durum şöyle de yorumlanabilir: Karşımızdaki kişide gördüğümüz manevi noksanlıklar belki bizde mevcuttur, o kötü tabiat belki bizim tabiatımızdır da ahlakımızı kemale erdirmemiz için bize ayna tutuyordur. Yahut ayna oluş, mü’minin mü’min kardeşi için tatlı, zarif dilli bir uyarıcısıdır.

20. قد رجعنا من جهاد الاصغريم با نبى اندر جهاد اكبريم

“*Race’na mine’l-cihâdi’l asğari ile’l-cihâdi’l-ekber*, kavı-i Nebevîsi mûcibince küçük cihaddan büyük mücâhedeye avdet eyledik.”(I, 1385)

Hadis Metninin Tercümesi

“Biz küçük cihaddan büyük cihâda döndük.”⁶⁴

Açıklama: Irakî ve Beyhakî hadisin *zayıf* olduğunu söylerler.

⁶² Ebû Dâvûd, “Edeb”, 49; Tirmizî, “Birr”, 18.

⁶³ Huriye Martı, “Mü’min Mü’minin Aynasıdır” Rivayeti Üzerine Bir İnceleme”, Selçuk Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Dergisi, Bahar 2009, s. 36-63.

⁶⁴ Gazâlî, İhyâ, III/7, III/66.

Mevlâna devam eden beyitlerde “Bu kafdağını iğne ile kaldırabilmek için kuvveti de, muvaffakiyeti de, hattâ sözü de Allah’tan isterim. Safları kıran ve bozan arslan ehemmiyetli bir şey değildir. Asıl arslan, kendini zabteden ve nefesine hükmünü geçirendir.” (I, 1386-1387) Demekle hadisin geçtiği beyti şerhetmiştir. Bir başka hadis-i şerifte de Peygamberimiz (sav) :“Güçlü kişi, güreşte gâlip olan değildir. Asıl güçlü kişi, öfkelenildiğinde nefesine hâkim olandır.”⁶⁵ buyurmuşlardır. Savaşlarda yakılıp, yıkılan yerlerin tekrar imarı için mücadele etmek zorunda olan insanoğlu, iç dünyasındaki tahribâtı da tamir etmek, ahlâkını çirkin vasıflardan temizlemek ve güzel niteliklerle bezemek için çaba sarfetmelidir. İşte asıl savaşta burda başlamaktadır. Sözlükte “güç ve gayret sarf etmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak⁶⁶, güçlük ve zorluk⁶⁷” mânâlarına gelen cihadın üç çeşidi vardır: Düşmana karşı, şeytana karşı ve nefse karşı cihad.⁶⁸ Bu üçüncüsü nefse karşı mücâhede “cihadü’l-ekber” yani “büyük savaş” olarak nitelendirilmiştir.

21. کرد خدمت مر عمر را و سلام گفت پیغمبر سلام آنکه کلام

“Elçi Hazret-i Ömer (ra)’ e ta’zîm ile selâm verdi. Cenâb-ı Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) de: *Evvelâ selâm, sonra kelâm*, buyurmuştur.” (I, 1426).

Hadis Metninin Tercümesi

Câbir b. Abdullah (ra) rivayet etmiştir;“Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *Selâm kelamdan öncedir* buyurmuşlardır.”⁶⁹

Açıklama: Tirmizî hadisin “***münker***” olduğunu bildirir.

Ebu Hureyre’den nakledilen bir rivayete göre Efendimiz (sav) buyurmuşlardır ki “İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe iman etmiş

⁶⁵ Müslim, “Birr”, 107.

⁶⁶ Ahmet Özal, “Cihad”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7: 527.

⁶⁷ İsfahânî, “c-h-d”, 248.

⁶⁸ İsfahânî, “c-h-d”, 248.

⁶⁹ Tirmizî, “Edep”, 11.

olmazsınız. Aranızdaki sevgiyi artıracak bir yol göstereyim mi? Selamı yayınız.”⁷⁰
Selam, sana benden zarar gelmez, barış ve esenlik senin üzerine olsun mesajı verir. Bu mesajı alan kişide de verene karşı emniyet hissi uyanır ve ülfet oluşur, sohbet-muhabbet gelişir.

22. گفت پیغمبر که ای مرد جری هان مکن با هیچ مطلوبی مری

“Peygamber (sallallâhü aleyhi vesselle m) buyurmuştur ki: *Ey cesur tâlib, matlûbiyet derecesine vâsıl olanlarla inâda ve iddiâyâ kalkışma.*” (I, 1603).

Açıklama: Haberin Arapça metni tesbit edilememiştir.⁷¹

Tasavvufta sulûka yeni başlayanlara “tâlip”, sülûkunu tamamlamış olanlara da “matlûb” denilir ki matlûb, mânevî hastalıklardan arınmış, kâmil insan mertebesine erişmiş kimsedir. Tâlip, bir matlûbla karşılaştığında haddini bilmeyerek matlûbu taklide kalkışmamalı ve onunla inatlaşmamalıdır. Aksi taktirde İbrahim (a.s)’a serin ve selametli olan ateş, bu cesur tâlibi yakıp, küle çevirebilir.

23. زین سخن گر نیستی بیگانه دلخ و اشکی گیر در ویرانه

“Eğer bu sözün yabancıysa değilsen sırtına bir aba çek, bir viraneye çekil, orada gözyaşları dök.” (I, 1629)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebu Said (ra)’den nakledilmiştir: “*Denildi ki: Ey Allah’ın Rasulu insanların en üstünü kimdir? Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve selem): Allah yolunda malıyla ve canıyla cihad eden mü’min kişidir* buyurdu. *Sonra hangisi? Dediler. Rasulullah: Bir dağın başında bulunup Allah’tan korkan ve insanlara kötülüğünü bulaştırmayan mü’min kişidir*” buyurdu.⁷²

⁷⁰ Müslim, “İmân, 93.

⁷¹ Yardım, Mesnevî Hadisleri , s. 53.

⁷² Buhârî, “Cihâd”, 2.

Açıklama: Hadis Buhârî’de geçmektedir.

Mevlâna bu beyitte manevi kelimelerin nelere işaret ettiğini anlamak için mücâhedeye ihtiyaç olduğunu, mücahede için seyr-i sülûk etmek lazım geldiğini, sülûkun ilk mertebesinin de tevbe olduğunu, ancak tevbenin de öyle sadece dil ile “Tevbeler olsun Yâ Rabbî” diyerek edilemeyeceğini, insanlardan uzak bir köşeye çekilerek, nedamet içinde, göz yaş dökerek, Allah’tan samimiyetle af dileyip bir daha yapmamaya azmetmekle olabileceğini bildiriyor.

24. جمله عالم ران غيور آمد كه حق در برد غيرت برين عالم سبق

“Cümle âlemin kıskanç olması ondan dolayıdır ki Allah’ın gayreti, bu âlemdeki gayretlerin hepsine galebe çalmıştır.” (I, 1760)

Hadis Metninin Tercümesi

Muğîre (ra)’den; “Sa’d b. Übâde: Şayet *karımla birlikte bir erkek görsem, hiç tereddüt etmeden kılıcımın keskin yanıyla vururum* demişti. Bu söz Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem)’e ulaşınca: *Sa’d’in kıskançlığına şaşırıyorsunuz musunuz? Vallahi ben ondan daha kıskancım. Allah ise benden de kıskançtır. Kıskançlığından dolayı gizli ve açık bütün kötülükleri haram kılmuştur*” buyurmuşlardır.⁷³

Açıklama: Buhârî ve Müslim’in rivayet ettiği hadis hüküm değeri olarak “**sahih**”tir.

Buradaki kıskançlıktan maksad hased ve türü düşük ahlaki huylar değil koruma ve sakınma duygularıdır. Beyitte ve hadiste geçen gayret, kendisine ve çevresine ait değerleri koruma, onlara kol kanat germe, hıfz ve himayesi altında tutma gayretidir. Sahabeden Sa’d (ra) bu konuda ön plana çıktığı için Peygamber Efendimiz (sav) onu örnek vermiştir. Rasulullah Efendimiz Sa’d (ra)’ın gayretli, kendisinin ondan da gayretli, Allah Teâlâ’nın ise daha da gayretli, yarattıklarına karşı son derece koruyucu olduğunu bildirmektedir.

⁷³ Buhârî, “Kitabü’n-Nikâh”, 108.

گفته او را من زبان و چشم تو من حواس و من رضا و خشم تو
رو که بی یبصر تو سر توی سر توی چه جای صاح
چون شدی من کان لله از وله من ترا باشم که کان الله له

“Yine o âvâzı İlahi ve İlham-ı Rabbanî o sâlike der ki: *Senin dilin de gözün de benim. Havâssın, rızan, gazabın da benim*”. Yürü ki, benimle işitir, benimle görür oldun. Sır sahibi demeye mahal yok sır sensin. Mademki sen veleh ü hayretten (kâne lillah) mertebesine geldin, artık ben de senin olurum (men kâne lillahi kanellahu lehû) denilmiştir.” (I, 1933-1935).

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre'nin (ra) rivayet ettiğine göre, “Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “*Yüce Allah şöyle buyurur: Kim benim bir velî kuluma (dostuma) düşmanlık ederse, ben de ona savaş ilan ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafîlelerle de bana yaklaştırmaya devam eder, tâ ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse ona muhakkak (istediğini) veririm. Bana sığırsa muhakkak onu korur ve kollarım.*”⁷⁴

Açıklama: Buhârî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir. Zehebî hadis ile ilgili “Bu hadis cidden “**garib**” bir hadistir” değerlendirmesinde bulunur.

Allah Tealâ, kulunun kendisiyle ilgili zannına bakar onunla ilişkisini ayarlarken. Allah ile kulu arasındaki ilişki birbirini besleyen, bir döngü, bir sarmal gibidir. Kul ne kadar yakın olmak istiyorsa Rabbi'ne, Rabbi de ondan daha fazla yakın olmak ister kuluna. Kul O'na kavuşmak istemezse, O da kavuşmak istemez.⁷⁵ Kul Rabbi'ni unutursa, O da kulunu unuttur.⁷⁶ Rabbi'ne yakın olmak isteyen, O'nun varlığını ve birliğini kabul eden, emirlerine itaat eden, O'nun rızası için seven, O'nun rızası için nefret eden, daima O'nu anan, gönlünden çıkarmayan kullarını ise Allah sever.⁷⁷

⁷⁴ Buhârî, “Rikâk”, 38.

⁷⁵ Buhârî, “Rikâk”, 41.

⁷⁶ Tâ-Hâ, 20/126.

⁷⁷ Müslim, “Zikir”, 22.

Böyle bir kulunu dost edinir kendine, onu korur, gözetir, yalnız bırakmaz. Kul yeter ki “Vekîl olarak Allah kâfidir”⁷⁸ diyebilsin.

26. گفت طوبی من رأی مصطفی
رای والذی يبصر لمن وجهی

“Hazreti Mustafâ Efdalüssalât ve Ekmelüttahâya Efendimiz, *beni görenlere ve beni görmüş olanları görenlere ne mutlu- buyurmuştur.*”(I, 1943)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Ümâme el-Bâhil (ra)’den rivayetle. “Peygamber Efendimiz: *Beni görüp de bana imân edene ne mutlu. Aynı şekilde beni görmediği halde bana iman edene ne mutlu!* Şöyle buyurmuştur: Râvî ilâve eder: “Peygamberimiz (sallallâhü aleyhi vessellem) bu ifadeyi yedi kez tekrar etmiştir.”⁷⁹

Açıklama:

Sözlükte, bir kişiyle birlikte bulunmak, onunla dost ve arkadaş olmak anlamlarına gelen sahabe, Allah Rasûlüne mü’min olarak erişen ve müslüman olarak ölen kimseler için kullanılmıştır.⁸⁰ Sahabeyi müslüman olarak gören ve müslüman olarak ölen ikinci nesle de tâbi’un denilmektedir.⁸¹ Tâbiîni müslüman olarak gören ve müslüman olarak ölen üçüncü nesil de tebeu’t-tâbiîn olarak isimlendirilmektedir.⁸² Hadise göre tebeu’t-tâbiîni gören biri tabiîni görmüş gibi, tabiîni gören biri sahabeyi görmüş gibi, sahabeyi gören biri de Allah Rasûlü (sav)’i görmüş gibi olur.

27. گفت پیغمبر که نفتحهای حق
اندرین ایام می آرد سب ق
گوش و هوش دارید این اوقات را
در ربایید این چنین نفعات را

⁷⁸ Ahzâb, 33/3.

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3: 155.

⁸⁰ Mehmet Efendioğlu, “Sahâbe”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Ankara: TDV Yayınları, 2018), 35: 491-500.

⁸¹ Arif Ulu, “Tâbiîn”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39: 328-330.

⁸² Arif Ulu, “Tebeu’t-Tâbiîn”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40: 217-218.

“Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: *Allah’ın nefhâları, bu dünya günlerinde sebkedir, ilâ yevmilkiyâm dâim ve câridir. O nefhâtın zuhûr ettiği vakitlerde kulak verin ve akıllı bulunun da o nefhâları kapın*”(I, 1948-1949)

Hadis Metninin Tercümesi

Enes b. Mâlik (ra) rivayet etmiştir; “Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz şöyle buyurmuştur: *Zamanınızın hayırlı şeylerini isteyiniz ve Allah’ın rahmet esintisinin kokularını duymaya çalışınız. Zira Allah’ın rahmetinin eseri bir takım kokuları vardır ki, onları kullarından dilediğine isâbet ettirir. Allah’tan ayıplarınızı örtmesini ve korktuğunuzdan emîn kılmasını talep ediniz.*⁸³

Açıklama: Heysemi hadisin senesinde bulunan ravilerin *sahih* olduğunu bildirir.

Hadiste, tabiatın yeniden dirilişe geçtiği, kırlarda renk renk çiçeklerin açtığı, rüzgarın rayiha-i tayyibe yani temiz, hoş kokuyu yaşam sevincini artırırçasına etrafa yaydığı o dönemlerde dikkat edin, çayır çimenin feyizle Allah’ı tesbih ettiği gibi siz de o esintideki manevi feyzi almaya bakın, şeklinde zahiri anlamıyla yorumlayanlar olduğu gibi arifler “Ben Yemen tarafından Rahmanî bir rayihâ duyuyorum” hadisinde kastedildiği düşünülen Üveys el-Karanî gibi insan-ı kâmil olarak da yorumlamışlardır. Kırlarda dolaşan, burnunda koku alma kabiliyeti olan, o esintiden taze bir hayat bulur. Kabiliyeti olmayansa geçer gider. Bunun gibi Rabbani bir nefhayı temsil eden kâmil zatlarda aramızda dolaşırlar. Kabiliyeti olan ondan müstefid olur. Olmayanlarsa konuşur, giderler.

28. کلمی یا حمیرا کلمینی

مصطفی آمد که سازد همدمی

“Hazret-i Mustafâ Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz de kendine bir hemdem, bir müsâhib ittihâz etmek için dünyaya geldi ve *Âişetü’sıddıka radiyallahü anhâya* (Ey Hümeyrâ benimle konuş) dedi.” (I, 1970)

⁸³ Ebû Nuaym, Hilyetu’l-Evliyâ, III/162.

Hadis Metninin Tercümesi

“Ey beyaz ve güzel kadın! Benimle konuş.”⁸⁴ (*Kellimînî Yâ Hümeyrâ!*)

Açıklama: Yardım sıhhati hususunda delil yetersizliğinden “*zayıf*” hükmünü vermek belki de mümkün olabilir, değerlendirmesinde bulunur.⁸⁵

Hümeyra, pembe-beyaz tenli, güzel hanım anlamlarına gelip Rasulullah Efendimiz (sav) tarafından Hz. Âişe annemize verilen bir lâkaptır. Vahiy geldiğinde Peygamberimiz (sav) lâhut âlemiyle irtibatta olduğu için dünyevi hayattan soyutlanıyordu. Bu durum uzun sürdüğünde vazifelerinin aksaması ihtimali olduğu için dünya âlemine dönmesi gerekiyordu. Dünyevi bir ses bunu sağlayacağından Efendimiz (sav) de adeta aranızda döneyim anlamında Hz. Aişe ‘ye “Ey Aişe! Benimle konuş ki lahût âleminden dünya âlemine dönebileyim” buyurmuşlardır.

29. مصطفیٰ گویان ارحنا یا بلال جان کمالست و ندای او کمال

“Cân hakîkatte noksandan berîdir ve aynı kemâldir. Nitekim Hazret-i Mustafâ Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz- *Erihnâ yâ Bilâl- buyurdu.*” (I, 1984)

Hadis Metninin Tercümesi

“Müslümanlar Medine’ye geldikleri zaman, bir araya gelip namaz vakitlerini beklerlerdi. Namaz için bir çağrıda bulunulmazdı. Bir gün bu konu üzerinde konuşmaya başladılar. Biri *Hristiyanların çanı gibi bir çan edinin* diye önerdi. Diğer biri *aslında Yahudilerin borazanı gibi bir borazan edinin* diye teklifte bulundu. Nihayet Hz. Ömer, *Acaba halka namaz vaktini ilan etmek için birini görevlendirmek mümkün olabilir mi?* dedi. Bunun üzerine Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve selem)*Ey Bilâl! Kalk ve namaz için seslen!* buyurdu.⁸⁶

⁸⁴ Gazâlî, İhyâ, III/101.

⁸⁵ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 59.

⁸⁶ Buhârî, “Ezân”, 243.

Sâlim b. Ebî Câ'd (ra) rivayet edildiğine göre: Ravi Mis'ar'ın Huzaa kabilesinden olduğunu zannettiği adamın biri, keşke namazımı kılsaydım da rahatlığa ulaşmış olsaydım dedi. O esnada yanında bulunanlar adamı ayıplar gibi oldular. Bunun üzerine ben, Peygamberimiz'in: *Ey Bilâl! Kalk ve namaz için ezân oku da, ferah bulalım dediğini işittim*, der.⁸⁷

Açıklama: Irakî hadisin "**sahih**" olduğuna hükmeder.

Hz. Peygamber (sav), kendisinde ruhaniyyet ağır basınca dünya alemine dönmek için Hz. Âişe'den kendisiyle konuşmasını istediği gibi beşeriyet ağır basınca da müezzinlerin efendisi Hz. Bilâl (ra)'den ezan okumasını istemiştir. Allah Rasûlü, güzel sesteki ezan ve Kur'an dinlemeyi sever, o sesle ruhunu dinlendirir, yorgunluğunu atardı. İlk ezanı da sesinin gür ve güzel olduğunu söyleyerek Hz. Bilâl'e okutmuş,⁸⁸ ezanı müezzinle birlikte kalpten okuyan kişinin cennete gireceğini müjdelemiştir.⁸⁹ Ezan, okunduğu yerde müslüman varlığını bildiren, müslümanları bir araya getiren, onları birleştiren bir işleve sahip olmuş, özgürlüğün ve bağımsızlığın sembollerinden biri haline gelmiştir. Merhum Mehmet Âkif İstiklâl Marşımızda hürriyet temennimizi şöyle dile getirmiştir: "Bu ezanlar ki şehâdetleri dînin temeli / Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli!"

30.	آنک جانی داشت بر جانش گزید تن مپوشانید یاران زینهار کند کان بهاران با درختان می کند ککان و کرد با باغ و رزان	باد کار خویش کرد و بر وزید گفت پیغمبر ز سرمای بهار کند زانک با جان شما آن می لیک بگریزید از سرد خزان
-----	---	---

"Rüzgâr, kendi fiilini yapar ve eser. Rûhu yani kabiliyeti olan da onu candan yürekten kabul eder. Resûl-i Ekrem (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *Ey eshâb ü ümmetim; ilkbahar serinliğinden örtünüp kaçınmayınız. Çünkü sizin canınıza, baharın ağaçlara yaptığını yapar, yani o sûretle feyzbahş olur. Lâkin sonbahar*

⁸⁷ Ebû Dâvûd, "Edeb", 78.

⁸⁸ Tirmizî, "Salât", 25.

⁸⁹ Müslim, "Salât", 12.

soğuşundan da kaçınınız ki vücûdunuza üzüm bağlarına yaptığını yapar.”(I, 43-44-45)

Açıklama:

Araştırmalar neticesinde hadis tesbit edilemedi. Fakat Yardım, Hz. Ali (ra)’e atfedilen şöyle bir nakilden bahsetmektedir. “Başlangıcında soğuktan sakınınız. Âhîrinde de ganîmet bilip istifade ediniz. Zîra o, ağaçlardaki tesîrini bedenlerde de gösterir. Onun evveli yakar (yaprakları döker), âhîri ise ağaçları yapraklandırır”. Bu söz Peygamber Efendimiz’e değil, muhtemelen Hz. Ali’ye aittir. Hadîs usûlünde ise Ashab’a ait sözler “*mevkûf hadîs*” olarak adlandırılır.⁹⁰

31.	نالہ می زد همچو ارباب عقول کزوی آگہ گشت ہم پیر و جوان کزچه می نالد ستون باعرض و طول گفت جانم از فراقت گشت خون بر سر منبر ت و مسند ساختی شرقی و غربی ز تو میوه چند تا تر و تازه بمانی نا ابد بشنو ای غافل کم از چوبی مباش تا چو مردم حشر گردد یوم دین	استین حنانه از هجر رسول در میان مجلس و عظ آنچنان در تحیر ماند اصحاب رسو گفت پیغمبر چه خواهی ای ستون مسندت من بودم از من تاختی گفت خواهی که ترا نخلی کنند یا در آن عالم حقت سروی کند گفت آن خواهم که دایم شد بقاش آن ستون را دفن کرد اندر زمین
-----	--	---

Hannâne yani inler denilen direk, Resûl-i ekrem’den ayrıldığı için akıllı insanlar gibi inledi. Vâ’z meclisinin ortasında o sûretle inledi ki, o iniltiyi bulunanların, ihtiyârı da genci de duydu. Böyle eni boyu olan bir direğin, yâhud direğin böyle enine, boyuna, yani sürekli bir sûrette nasıl ve niçin inlediğine Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem)’in sahabeleri şaştılar. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): Ey direk ne

⁹⁰ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 62.

istiyorsun? Diye sordu. O da: Senin ayrılığından rûhum pür hûn oldu cevabını verdi. Direk diyordu ki: “Hutbe îrâd ederken bana dayanıyordun, beni bıraktın da minber üstünde kendine mesned ve mevkî yaptın. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem), seni yeniden hurma ağacı yapmalarını, yemişinden garb ve şark ahâlisinin yemesini ister misin? Yoksa ahrette ve cennette Hakk’ın seni bir servi yapmasını ve ter ü tâze olarak, ilelebed kalmasını mı istersin? Diye sordu. Direk, dâima bâkî olanı isterim, dedi. Ey gâfil kimse bu cevabı işit de bir direk parçasından daha değersiz olma. Kıyamette insanlar gibi haşr olsun diye Resûl-i Ekrem Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) o ağacı yere gömdürdü.”(I, 2112-2120)

Hadis Metninin Tercümesi

Câbir b. Abdullah (ra)’den rivayetle; “Ensâr’dan bir kadın Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz’e: *Ey Allah’ın Rasulü! Senin için hutbe okurken üzerine oturabileceğin bir şey yapsak. Benim marangoz bir kölem var* dedi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *Olur* buyurdular. Cuma günü Peygamberimiz, minberin üzerine oturdular ve hutbe okumaya başladılar. Bu sırada, daha önce dayanarak yanında hutbe okuduğu hurma kütüğü, yarılacak kadar inlemeye başladı. Sonra Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) minberden inip kütüğü kucakladı. O esnada kütük, susturulmuş bir çocuk gibi içli içli inliyordu. Nihayet sustu. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *O, yapılan zikri işitmekten uzak kaldığı için ağladı* buyurdular.⁹¹

Açıklama: Tevatür derecesinde bir hadistir ve “***sahih***”tir.⁹²

Allah, insanı yeryüzüne kendine halife olarak göndermiştir. Ona bir takım imtiyazlar tanımış, görevler yüklemiş, ondan kendisine kulluk etmesini istemiştir. Eğer, kul Rabbi’nin emirlerini dikkate alır, yasaklarından uzak durur, ahlâkını kemâle erdirmeye gayret ederse gönül aynasındaki buğular silinir, can bölgesi nurlanır, kalp ekranına bazı güzellikler yansır ve o ekranda ilâhî sırlar görünmeye başlar. “Yedi gök,

⁹¹ Buhârî, “Cumâ”, 26.

⁹² Yardım, Mesnevî Hadisleri , s. 64.

yer ve bunlarda bulunanlar O’nu tesbîh eder. O’nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihini anlayamazsınız. O halîmdir, bağışlayıcıdır.”⁹³ ayetindeki ölçüye zaten iman etmiş olan bu güzel kul, “ ...siz onların tesbihini anlayamazsınız” bölümünden de muaf tutularak kendisine cemâdatın tesbihi, ağlayışı Allah’ın izni duyurulur.⁹⁴ Mutasavvîf şair Yûnus Emre’nin tabiatın, çiçeğin lisanından anlaması gibi. Mevlâna bu beyitlerle Allah’a muhabbet duyduğunu iddia eden kimseye bir kütüğün muhabbetiyle kendi muhabbetini kıyasla, demektedir.

32. گفت پیغمبر که دایم بهر پند
کنند دو فرشته خوش منادی می
کای خدایا منفقان را سیر دار
هر درمشان را عوض ده صد هزار
ای خدایا ممسکان را در جهان
مده الا زیان اندر زیان تو

“Resûl-i Ekrem (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: *Dâima iki melek nasîhat için hoş bir nidâda bulunur. Derler ki: Ey İlâhî! İnfak ve tasadduk edenleri doyur, verdikleri her dirheme bedel, kendilerine yüzbinlercesini ihsan et. İlâhî hasislere de dünyada ziyân üstüne ziyândan başka bir şey verme.*” (I, 2227-2229)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra)’den rivayetle;“Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz şöyle buyurmuştur: *Kendisinde kulların sabaha erdiği hiçbir gün yoktur ki, onda iki melek iner ve bunların birisi: Yâ Râb! Malını infak edene halef (bedel) ver, diye duâ eder. Diğeri de: Yâ Râb! Malını vermeyene de telef ver, diye bedduâ eder.*”⁹⁵

Açıklama: Hadis Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir.

33. گفت پیغمبر قناعت چیست گنج
گنجر او و امیدانی ز رنج

⁹³ İsrâ, 17/44.

⁹⁴ Ali Osman Koçkuzu, Mesnevî’de Hz. Peygamber Hadis-i Şeriflere Atıflar, Rûmî Yayınları, İstanbul, 2006, s. 113-114.

⁹⁵ Buhârî, “Kitabü’z-Zekât”, r. 1365; Müslim, “Zekât”, 17.

“Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *Kanaat nedir? Hazînedir.* Sen ise, genç ile renci, yani bir hazine olan kanaatle meşakkati ayırd edemiyorsun.” (I, 2325)

Hadis Metninin Tercümesi

Enes (ra)’den;“Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: “*Kanâat, bitmez tükenmez bir servettir.*”⁹⁶

Ebû Hureyre (ra)’den şöyle rivayet edilmiştir: “Nebî (sav) buyurdu ki: *Zenginlik mal çokluğu değildir. Belki zenginlik gönül zenginliğidir.*”⁹⁷

Açıklama: Suyûtî hadisin *zayıf* olduğunu söyler.

34. فقر فخرى از گزافست و مجاز نه هزاران عز پنهانست و ناز

“*El’fakru fahrî*” yani “*fakirlik medâr-ı iftiharıdır.* Hadîsi mâ’ nâsız, yahud mecaz bir söz müdür? Hayır, onda binlerce nimet ve naz gizlidir.” (I, 2362)

Hadis Metninin Tercümesi:

“ Fakirlik benim övüncümdür. Ben fakirlikle iftihar ederim.”⁹⁸

Açıklama: Askalani ve başkaları bu batıldır, uydurmadır, demişlerdir.⁹⁹

35. گفت پیغمبر که زن عاقلانبر الب آید صاحب بر و سخت دلان
باز بر زن جاهلان چیره شوند زنانک ایشان تند و بس خیره روند

⁹⁶ Kuzâ’î, Müsnedü’ş-Şihâb, vr. 8, r. 42 (Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 66’dan naklen).

⁹⁷ İmâm Muhyiddin Nevevî, Riyâzü’s-Sâlihîn, trc. Sıtkı Güllü, İstanbul, I/410.

⁹⁸ Aliyyü’l-Kârî, Uydurma Oduğunda İttifak Edilen Hadisler, s. 183.

⁹⁹ Aliyyü’l-Kârî, a.g.e., s. 183.

“Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: *Kadın âkil ve ârif olanlara pek şiddetli olarak galebe çalar. Yine kadınlara cahiller gâlib gelirler. Çünkü câhil olanlar sert ve hadîd meşreplidirler.*”(I, 2438-2439)

Açıklama: Hadis araştırmalar neticesinde kaynaklarda tesbit edilemedi.

36. یا بساشیرین که چون شکر بود لیک زهر اندر شکر مضمربود

“Şeker gibi tatlı ne kadar çok şey vardır ki onların şekerine zehir karışmıştır.” (I, 2590)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “*Cehennem, nefsin arzu ettiği şeylerle, cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle kuşatılmıştır.*”¹⁰⁰

37. ز انک احسانهای ظاهر شاهدند بر محبتهای سر ای ارجمند

“Ey mesûd kimse, zâhirdeki hediyeler, ihsanlar, gizli muhabbetlerin şahididir.”

(I, 2633).

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre'den (ra) nakledildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “*Hediyeleşin. Çünkü hediye gönülden kini söküp atar...*”¹⁰¹

Açıklama: Tirmizî “ Hadis bu şekliyle *garibtir* der. Senedinde hafızası yönünden tenkide uğrayan ravi bulunduğunu kaydeder.

38. حاصل افعال برونی دیگرست تا نشان باشد بر آنچ مضمربست

¹⁰⁰ Buhârî, “Rikâk”, 28; Müslim, “Cennet”, 1.

¹⁰¹ Tirmizî, “Velâ”, 6.

“Kalpte muzmer olan niyetlerin nişanı olmak üzere harici fiil ve hareketler başka başkadır.” (I, B. 2636)

Hadis Metninin Tercümesi

Ömer b. Hattab’ın (ra) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “*Ameller, niyetlere göredir. Herkes ancak niyetinin karşılığını alır. Kim Allah ve Rasûlü için hicret ederse, hicreti Allah ve Rasûlünedir. Kim de ulaşacağı bir dünyalık ya da evleneceği bir kadından dolayı hicret ederse, onun hicreti de hicretine sebep olan şeyedir.*”¹⁰²

39. پست من ننگم هیچ در بالا و گفت پیغمبر که حق فرموده است
 من ننگم این یقین دان ای عزیز در زمین و آسمان و عرش نیز
 گر مرا جویی در آن دلها طلب دل مؤمن بگنجم ای عجب

“Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) dedi ki: Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmuştur. *Ben yükseklere de alçaklara da sığmam. Arza da, semâ'ya da arz-ı a'lâ'ya da sığmam. Azîzim; bunu yakînen, yani şeksiz şüphesiz olarak böyle bil. Acâibdir ki mü'min kulumun kalbine sığarım. Beni arayacak olursan o gönüllerde ara.*” (I, B. 2657-2659)

Hadis Metninin Tercümesi

“Beni, yarattığım semâ ve arz içine almadı da Mü'min kulumun gönlü içine aldı.”¹⁰³

Açıklama: Daha ziyade tasavvuf kaynaklarında yer verilen rivayet için Irakî “aslımı göremedim” der.¹⁰⁴ Ali el-Kârî rivayetin merfû olarak senedinin bilinmediğini, İbn Teymiyye’nin hadis hakkında uydurma dediğini kaydeder. Ayrıca “Bu sözün mânası: Mü'min kulumun bana iman etmesi ve beni sevmesi, onun kalbine sığdı

¹⁰² Müslim, “İmâre”, 155; Buhârî, “Bedyu'l-vahy”, 1.

¹⁰³ Gazâlî, İhyâ, III/15.

¹⁰⁴ Yıldırım, Ahmet, Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları, s.251-252.

demektir. Aksi takdirde hulûl (Allah'ın insan vücuduna girmesi) inancı küfürdür.” açıklamasında bulunur.¹⁰⁵

Şemseddin Sivasi “Padişah konmaz saraya, hane ma'mur olmadan.” demiştir. Yere, göğe ve hatta arşa sığmadığı, buna ihtiyacı da olmadığı halde; Allah, o büyük sultanın gelişine hazırlanmış, temizlenmiş mümin kullarının gönlünde bulunur. Bu, kulun ahlakını kemale erdirmesi, her hal ve davranışında Rabbi'nin murakebesi altında olduğunun bilincine varmasıdır. Yoksa Cenab-ı Hakk'a mekân tayin etmek değildir. Bundan da anlaşılıyor ki temiz mü'minin kalbi arzdan da semadan da geniştir. Yine mutavasavvıf şairlerimizden Yunus Emre durumu kendi lisanından şöyle ifade eder: Ararsan Mevlâyı kalbinde ara/ Kudüs'te, Mekke'de, hacda değildir./ Eğer bir mü'minin kalbini kırarsan/ Hakk'a eylediğin secde değildir.

40.	چرخ اخضر خاک را خضرا کند آب از لوله روان در گوله ها هر یکی آبی دهد خوش ذوقناک هر یکی لوله همان آرد پدید خوض کن در معنی این حرف خوض	خوی شاهان در رعیت جا کند شه چو حوضی دان حشم چون لوله ها چونک آب جمله از حوضیست پاک دور در آن حوض آب شورست و پلی زانک پیوستست هر لوله به حوض
-----	--	---

“Padişahların tabiatı tebeaya tesir eder. Nitekim yeşil felek toprağı yeşertir. Padişahı havuz, etbamı o havuzun muslukları farzet. Su, göle musluklardan akar. Muslukların suyu temiz bir havuzdan gelirse, her biri güzel ve zevkli bir su akıtır. Eğer havuzda acı ve pis su varsa muslukların her birinden o su akar. Çünkü her musluk havuza muttasıldır. Ey sâlik, bu sözün manası içine gir, yani onu derin derin düşün.” (I, B. 2821-2825).

Hadis Metninin Tercümesi

Âmir'in en-Nûman b. Beşir'den işittiğine göre; Allah Rasûlu (sav) şöyle buyurmuştur: ...*Bilin ki! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o, iyi (doğru ve düzgün)*

¹⁰⁵ Aliyyü'l-Kârî, Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler, s. 233.

olursa bütün vücut iyi (doğru ve düzgün) olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Bilin ki! O, kalptir."¹⁰⁶

Açıklama: Hadis Buhârî, Müslim, İbn Mâce, tarafından rivayet edilmiştir.

41. شیر حقی پهلوان پردلی گفت پیغمبر علی را کای علی
 اندر آ در سایه نخل امید لیک بر شیری مکن هم اعتماد
 کش نداند برد از ره ناقلی اندر آ در سایه آن عاقلی
 طواف سیمرخ بس عالی روح او ظل او اندر زمین چون کوه قاف
 وهیچ آن را مقطع و غایت مج گر بگویم تا قیامت نعت او
 فهم کن والله اعلم بالصواب در بشر روپوش کردست آفتاب
 بر گزین تو سایه خاص اله یا علی از جمله طاعات راه
 انگیزتند خویشتن را مخلصی هر کسی در طاعتی بگر یختند
 ستیز تا رهی زان دشمن پنهان تو برو در سایه عاقل گریز
 چون گرفتت پیر هین تسلیم شو سبق یابی بر هر آن سابق که هست

Resûl Aleyhissalâtü Vesselâmın Ali Keremellâhü Vecheye: *Herkes bir nevî tâatle Allah'a tekarrüb etmek ister. Sen âkil ve bendeî hâs olan bir zâtin sohbetiyle yaklaş ki, hepsinden ileride bulunasın diye vasiyette buyurması.*" (I, 2958-2979)

Hadis Metninin Tercümesi

Hiz. Ali (ra), Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi vessellem)'den merfû'an rivayet etmiştir; "Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) buyururlar ki: *Yâ Ali! İnsanlar yaratıcılarına bir tür iyilikle yaklaşılmaya çalışıldığında sen, akıl yollarından birisiyle O'na yaklaşılmaya çalış.*"¹⁰⁷

Açıklama: Irakî hadisın sened bakımından **zayıf** olduğunu söyler.

¹⁰⁶ Buhârî, "İmân", 39; Müslim, "Musâkat", 107; İbn Mâce, "Fiten", 14.

¹⁰⁷ Ebû Nuaym el-İsfehâni, Hilyetü'l-Evliyâ, I/18; Gazâlî, İhyâ, I/86; III/16.

Hadiste Hz. Ali'ye Rasulullah (sav) tarafından Allah'a ulaşma yolunda kendisine bir rehber seçmesi tavsiye edilmektedir. Elbette bu rehber Hz. Ali için Allah Rasûlünün kendisidir; fakat burada bütün Müslümanlar için de mesaj verilmektedir. Tasavvuf geleneğinde Hakk'a ulaşmak isteyen kişiye manevi yolculuğunu bir mürşid gözetiminde tamamlaması tavsiye edilegelmiştir. Mürşid ise dini ilimlere vakıf, sülûkunu tamamlamış, sâlikleri irşâd edebilecek manevi olgunluktaki kâmil insandır. Nasıl ki bir turla bir bölge ziyaret edildiğinde tur rehberi o bölgeyi ilk defa görenlere klavuzluk ediyorsa, mürşid de tek başına çıkıldığında tehlikeli olabilecek manevi yolculuğunda sâliklere kılavuzluk etmektedir.

42. امت مرحومه زین رو خواندمان آن رسول حق و صادق در بیان

“Hakk'ın Rasûlü ve sözünde sâdik olan Peygamberî Ekber Efendimiz, bundan dolayı bizim için (*Ümmet-i Merhûme*) yani (*Allah'ın rahmetine mazhâr olmuş ümmet*) buyurmuştur.” (I, 3118)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Mûsâ (ra)'den rivayet edildiğine göre: “Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz: *Benim ümmetim, “Ümmet-i Merhûme”dir. Ahirette onlara azâb yoktur. Onların azâbı dünyadadır dünyadaki o azab da: Fitneler, depremler ve çarpışarak öldürmedir buyurmuşlardır.*”¹⁰⁸

Açıklama: Hakîm, Zehebî ve Suyutî hadisin ***sahih*** olduğuna hükmederler.¹⁰⁹

43. کای محب عفو از ما عفو کن ناسور کهن ای طبیب رنج

“Ey affetmesini seven ve onulmaz yaraların tabîbi olan Allah, bizi affet.” (I, 3248)

¹⁰⁸ Ebû Dâvûd, “Fiten”, 7; İbn Mâce, “Zühd”, 34.

¹⁰⁹ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 74.

Hadis Metninin Tercümesi

Âişe (ra)'den: "...dedim ki *Ey Allah'ın Rasûlü! Kadir gecesine ulaşırsam ne diyeyim?* "Şunu de" buyurdu *Yâ Rabbi! Sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet.*"¹¹⁰

Açıklama: Hadisi Timizî Kuteybe an Cafer b. Sül. An Kehmes b. El-Hasan an Abdillâh b. Bureyde an Âişe senedi ile tahrir eder ve isnâdı hakkında '**hasen sahîh**' hükmünü verir.

44. **گفت پیغمبر به یک صاحب ریا** **صل انک لم تصل یا فتی**

"Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) huzurunda namaz kılan bir mürâîye: *Yeniden kıl, sen namaz kılmadın, yani kıldığın namz olmadı* buyurdu. (I, 3385)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra)'den rivayetle: "Bir gün Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi vessellem) mescide girmişti. O sırada bir adam gelip namaz kıldı. Sonra Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem)'in yanına gelip selam verdi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz *seninde üzerine* olsun dedikten sonra: *Dön, namazını tekrar kıl. Zîra kıldığın namaz, namaz olmadı* buyurdular. Adam daha önce kıldığı gibi tekrar namaz kıldı ve sonra Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi vessellem)'e selam verdi. Allah Rasülü adama: *Dön tekrar namaz kıl, kıldığın namaz, namaz olmadı* buyurdular. Bu durum üç kez tekrar edince adam Peygamber Efendimiz'e: *Bana hatamı göster, doğruyu öğret* dedi. Peygamber Efendimiz adama namazı nasıl kılması gerektiğini izah ettiler."¹¹¹

Açıklama: Tirmizî iki rivayet nakleder. Birinin "**hasen**" olduğunu diğerinin "**hasen sahîh**" olduğunu belirtir.

¹¹⁰ Tirmizî, "Daavât", 84.

¹¹¹ Tirmizî, "Salât", 226; Ebû Dâvûd, "Salât", 148.

“İlim, kalbe aksederse sahibine yardımcı olur. İlim yalnız cesede aksederse sahibine yük olur. Cenâb-ı Hak (yahmilü esfâra) buyurdu. Çünkü İlahî olmayan ilim insana yük olur.” (I, 3442)

Hadis Metninin Tercümesi

Zeyd bin Erkam şöyle rivayet etmiştir: “Size Allah Rasûlü’nün (sav) dediğinden farklı bir şey demeyeceğim! O derdi ki, ‘Allah’ım acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, bunaklıktan, kabir azabından sana sığınırım. Allah’ım! Nefsime Sen’den sakınma şuurunu (takvasını) ver ve nefsimi arındır. Onu en iyi arındıracak olan sensin. Onun koruyucusu da, onun efendisi de sensin. Allah’ım! Fayda vermeyen ilimden, huşû duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan sana sığınırım.”¹¹²

Açıklama: Hadisi Müslim rivayet etmiştir.

“Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *Ümmetimden benimle hem cevher ve uluvvi himmette beraber kimseler vardır. Onların ruhu uhuvvet ve velâyet nuriyle beni görürler, ben de o nûr ile onları müşahede ederim.*” (I, 3455)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebu Hureyre (ra) anlatıyor: “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) bir gün kabristana gelmişlerdi. O sırada şöyle buyurdular: *Allah’ın selamı üzerinize olsun ey mü’min kavimler topluluğu! Bizler de inşallah sizlere kavuşacağız. Doğrusu, kardeşlerimizi görmüş olmamızı çok arzu ederdim. Ashâb: Bizler Senin kardeşlerin değil miyiz? Ya Rasûlallah*” dediler. Bunun üzerine “Sizler benim ashâbımsınız.

¹¹² Müslim, “Zikr”, 73.

Kardeşlerimiz ise henüz daha gelmemiş olanlardır ve ben onları Kevser havuzunda karşılayacağım buyurdu. Ashab-ı Kiram: *Yâ Rasulallah! (sav) Ümmetinden senden sonra gelenleri nasıl tanıyacaksın?* Diye sorunca Rasulallah (sav): *Söyleyin bakalım bir adamın siyah atlar arasında alnı beyaz, ayakları beyaz sekili bir atı olsa o atını tanımaz mı?* diye sordu. *Evet tanır* diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulallah (sav) şöyle buyurdu: *İşte onlar (ümmetimden olup da benden sonra gelenler) kıyamet gününde abdestin eserinden dolayı abdest uzuvları parıldar bir halde gelecekler ve ben onları Kevser havuzunda karşılayacağım.*"¹¹³

Açıklama: Hadisi Müslim rivayet etmiştir.

47. گفت پیغمبر صباحی زید را کیف اصفحت ای رفیق با صفا

Peygamber Aleyhisselâm'ın Zeyd b. Hârise'ye : *"Bugün nasılsın ve nasıl kalktın?"* Diye sorması ve O'nun da: *"Hakîkî bir mü'min olarak sabahladım Ya Rasulallah"* cevabını vermesi. (I, 3493-3501)

Hadis Metninin Tercümesi

Enes b. Mâlik (ra)'den rivayetle: Muaz b. Cebel Peygamberimiz (sav)'in yanına geldiğinde Peygamberimiz (sav) Muaz'a: *"Nasıl sabahladın ya Muaz! diye sordular. Muaz da "Mü'min olarak ey Allah'ın Rasulü" diye cevap verdi*¹¹⁴.

Açıklama: Zehebî hadisnin iki tarikle geldiğini, birinin *zayıf* diğerinin ise *bâtıl* olduğunu nakleder.

<p>48. کیف اصبحت ای رفیق با صفا گفتگو نشان از باغ ایمان گرش شب نخفتستم ز عشق و سوزها که ز اسپر بگذرد نوک سنان صد هزاران سال و یک ساعت یکیست</p>	<p>عقل را ره نیست آن سوز افتقاد ر فهم و عقول این دیار خودر من ببینم عرش را با عرشیان همچو گندم من ز جو در آسیا</p>
---	--

¹¹³ Nesaî, "Tahâret", 111; Müslim, "Tahâre", 12.

¹¹⁴ Ebû Nuaym, Hilyet'ül-Evliyâ, I/242.

هست ازل را و ابد را اتحاد
گفت ازین ره کوره آوردی بیار
گفت خلقان چون ببینند آسمان
اخلاق ر شناسم یک بیک و امی

گفت پیغمبر صباحی زید را
گفت عبدا مؤمنا باز اوش گفت
گفت تشنه بوده ام من روزها
تاز روز و شب گذر کردم چنان
که از آن سو جمله ملت یکیست

Hadis Metninin Tercümesi

Hârise b. Mâlik el-Ensârî'den nakledildiğine göre bir gün kendisi Peygamber (sav)'in yanına uğradı. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): “Nasıl sabahladın ey Hârise?” diye sordu. Hârise: “Gerçek bir mü'min olarak sabahladım” deyince, “Ne dediğini iyi düşün. Zira her sözün bir hakikati vardır. Senin imanının hakikati nedir?” diye sordu.

Hârise de şöyle cevap verdi: “Nefsim dünyadan el etek çekti. Gecemi uykusuz, gündüzümü susuz geçirdim. Âdetâ Rabbim'in Arşî'nı açık olarak temâşâ edip, cennet halkının ziyaretleştiklerini görür gibiyim. Yine cehennem halkının orda çığlık atıp bağıştıklarını görür gibiyim.”

Bunun üzerine Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem): “Hâris! Sen imanın hakikatini bildin, ondan ayrılma!” buyurdu. Bunu üç kez tekrarladı.¹¹⁵

Açıklama: Peygamberimiz'in ashabtan değişik isimlere “Nasıl Sabahladın?” diye sorduğu Kitâbü'z-Zühd'de rivayet edilir.¹¹⁶ Zehebî, Hârise hadisi için ravisinin iki bâtil rivayeti olduğunu ve o rivayetlerden birinin de bu hadis olduğunu kaydeder.¹¹⁷

49. من سمات الجسم يعرف حالهم

الشقی من شقی فی بطن ام

¹¹⁵ Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekir b. Süleyman b. Ebî Bekir b. Ömer el-Kâhirî eş-Şâfiî el-Hâfiz Nureddin el- Heysemî, Mecmâu'z-Zevâid ve Menbâu'l-Fevâid, (trc. Adem Yerinde), Ocak Yayınları, İstanbul, 2007, I/148.

¹¹⁶ Abdullah b. Mübârek, Kitâbü'z-Zühd, s. 329, r. 937.

¹¹⁷ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 79.

“Şâkî, yani kötü olan kimse anasının karnında da şâkîdir. O gibilerin hâli cisimlerinden âlâmetlerinden belli olur.”(I, 3505)

Hadis Metninin Tercümesi

Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebu Muaviye ile Veki’ rivayet ettiler.

Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr El-Hemedani de rivayet etti. Lafız onundur. Dedi ki: bize babam ile Ebu Muaviye ve Veki’ rivayet ettiler. Dediler ki: bize A’meş, Zeyd b. Vehb’den, o da Abdullâh’tan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Bize Rasullullah (sav) –Ki sadık masduktur:

“[Şüphesiz sizden birinizin teşekkülâtı annesinin karnında kırk günde toplanır. Sonra orada o kadar bir müddet de pıhtı olur. Sonra o kadar bir müddet de orada bir parça et haline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine bir ruh üfürülür. Meleğe dört kelime emrolunur: rızkını, ecelini, amelini ve şâki yahut saîd olacağını yazması. Kendinden başka ilah olmayan Allah’a yemin ederim ki: Sizden biriniz cennetliklerin yaptığını yapar, hatta kendisiyle cennetin arsında bir arşından başka mesafe kalmaz, fakat kitab onu geçmiş bulunur da, cehennemliklerin yaptığını yapar ve cehenneme girer. Ve yine muhakkak ki sizden biriniz cehennemliklerin yaptığını yapar, hatta cehennemle kendisi arasında bir arşından fazla mesafe kalmaz. Fakat kitab onu geçmiş olur da, cennetliklerin yaptığını yapar cennete girer” buyurdular.¹¹⁸

Açıklama: Saadet ve şekavet meselesine dair kaynaklarda birçok rivayet vardır. Tirmizî bu rivayetlerin sonuna **hasen sahih** hükmünü verir.

50. *بنده في غيب آيد خوب و گش* *حفظ غيب آيد در استعباد خوش*

“Gaibâne ibadet güzel ve latiftir. İsti’bâd yani ibadette gaybı muhafaza etmek hoştur.” (I, B. 3627)

¹¹⁸ Müslim, “Kader”, 2643.

Hadis Metninin Tercümesi

“İhsan, Allah’ı görüyormuşçasına ibadet etmendir. Sen O’nu görmüyorsan da, O seni görmektedir...”¹¹⁹

Açıklama: Hadisi Buhârî rivayet etmiştir.

İhsan iki şekilde kullanılır: Başkasına iyilik yapma ve kişinin işinde mevcut olan iyilik.¹²⁰ Yani yaptığı işi hakkını vererek, en güzel şekilde, önemseyerek yapmak. Kulun ibadetlerini ihlasla, samimiyetle, her an Allah’ın kendisini gördüğünün idraki içinde yerine getirmesidir. Rasulullah Efendimiz “Allah her işi ihsanla yapmayı emretmiştir.” buyurmaktadır.¹²¹ Hz. Ali de “ İnsanların değer kazanması, işlerini ihsanla yapmalarına göredir” derken hem işin nasıl yapılacağına bilinmesi, hem de en güzel biçimde fiile dönüştürmesini kastetmektedir.

51. **گفت پیغمبر که اصحابی نجوم** **روان را شمع و شیطان را رجوم ره**

“Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: *Eshabım yıldızlar gibidir. Yolculara mum, şeytanlara recm vazifesini görürler.*”(I, 3649)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebu Hureyre (ra)’den; “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: *Ashabımın durumu, yıldızların durumu gibidir. O yıldızlardan birinin peşine takılan doğru yolu bulur* buyurmuştur .”¹²²

Açıklama: İbn Abdil Berr, “Bu hadis huccet olarak kabul edilemeyecek bir senedle rivayet edilmiştir” demektedir.¹²³

¹¹⁹ Buhârî, “Tefsir”, 237.

¹²⁰ İsfahânî, “h-s-n”, 284-285.

¹²¹ Müslim, “Sayd ve Zebaih”, 57.

¹²² Kuzâ’i, Müsnedü’ş-Şihâb, vr. 150, r. 825 (Yardım, Mesnevî Hadisleri , s. 82’den naklen).

¹²³ Yardım, a.g.e., s. 83.

آتشی افتاد در عهد عمر
 او حجر خورد همچو چوب خشک می 52.
 در فتاد اندر بنا و خانه ها
 ها تا زد اندر پر مرغ و لانه
 نیم شهر از شعله ها آتش گرفت
 آب می ترسید از آن و می شکفت

“Emir’ul-Mü’minin Ömer (ra) devrinde Medine şehrinde yangın çıkması” başlığının atındaki beyitler. (I, 3698-3700)

Hadis Metninin Tercümesi

Enes b. Mâlik’in (ra) naklettiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Kuşkusuz sadaka Rabbin hoşnutsuzluğunu giderir (Allah’ın kişiye huzurlu bir hayat bağışlamasına vesile olur, işlenen kötülöklere mukâbil başa gelebilecek kötülöklere de kefarete olur) ve kötü bir şekilde ölmeyi (Allah’ın izniyle) önler.”¹²⁴

Açıklama: Tirmizî hadisin *garib* olduğunu bildirir.

53. اهل دین را باز دان از اهل کین
 همنشین حق بجو با او نشین

“Din ehli ile kin ehlini ayırt et. Celîs-i İlahi olanları, yani daima Hakk’ı zikreleyenleri ara ve onlarla otur” (I, 3710).

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre’nin (ra) rivayet ettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah buyuruyor ki: “Kulum beni nasıl düşünüyorsa ben öyleyim. O, beni anarken ben de onunla beraberim. O, beni kendi başına anarsa, ben de onu kendim anarım. O, beni bir topluluk içinde anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım...”¹²⁵

Açıklama: Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

54. چون ابیت عند ربی فاش شد
 کنایت ز آش شد یطعم و یسقی

¹²⁴ Tirmizî, “Zekât”, 28.

¹²⁵ Müslim, “Zikir”, 2675; Buhârî, “Tevhîd”, 15.

“Ben Rabbim’in indinde gecelerim, beni yedirir ve içirir, hadisi ulema arasında fâş ve meşhur olunca it’âm ü iskâ o gıdâ-yı ruhtan kinâye oldu.”(I, B. 3731)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebu Hureyre (ra) rivayet ediyor: “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) Visâl orucu tutmayın diye iki kez tekrar ettiler. Kendisine: *Ey Allah’ın Rasulü, siz tutuyorsunuz!* denildiğinde:” *Ben sizin gibi değilim. Beni Rabbim doyurur ve susuzluğumu giderir*” buyurdular.¹²⁶

Açıklama: Tevatür derecesinde olan hadisin hükmü ***sahih***dir.

55.	تا که ابغض لله آید کام من	تا احب الله آید نام من
	تا که امسک لله آید بود من	تا که اعطا لله آید جود من
	جمله لله ام نیم من آن کس	بخل من لله عطا لله و ب

“Tâ ki nâmım Allah için muhabbet edenlerden olsun. Tâ ki, murâdım, Allah için buğz ü husûmet olsun. Tâ ki, benim cömertliğim Allah rızası için verenlerinki gibi olsun, imsâkim de Allah rızası için vermeyenlerin ki gibi olsun. Benim vermeyişim de verişim de ancak Allah içindir. Ben temamiyle lillâh, yani Allah’a ait bir kulum, başka bir kimsenin adamı ve mensubu değilim.” (I, 3794-3796)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebu Ümame (ra)’den rivayet edildiğine gör: “Rasulullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *Kim verdiğini Allah için verir, Allah rızası için de vermezse, Allah rızası için sever, Allah rızası için buğzederse, Allah için evlenirse imanını kemale erdirmiş olur* buyurmuşlardır.”¹²⁷

¹²⁶ Buhârî, “Savm”, 20; Mâlik b. Enes, Muvatta, “Savm”, 38.

¹²⁷ Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 15.

Açıklama: Tirmizî hadisin *hasen* olduğunu belirtir.

56. نه ز خاری بر دمد اوراق ورد بس خجسته معصیت کان کرد مرد

“O adamın işlediği ne mübarek bir günahı ki, kendisini böyle ma’nen yükseltti. Buna şaşılmasın, gül yaprakları da dikenli bir ağaçtan zuhûr etmiyor mu?” (I, 3822)

Hadis Metninin Tercümesi:

Ebû Ubeyde b. Abdullah’ın, babasından (Abdullah b. Mes’ud’dan) naklettiğine göre, Allah Rasûlu (sav) şöyle buyurmuştur: “Günahından tevbe eden kimse, hiç günah işlememiş gibidir.”¹²⁸

Açıklama: İbn Mâce’de hadis nakledildikten sonra düşülen notta hadisin senedinin sahih, ravilerinin güvenilir olduğu kaydedilir.

Öyle günahlar vardır ki işleyeni daha merhametli, anlayışlı, duyarlı biri haline getirir. Günahıtan sakınırken, nefesine yenik düşen ve ardından tevbe eden bir mü’min daha ileriye atlamak için birkaç adım geri giden kimseye benzer. Böyle tevbekâr kimsenin inşallah affedilmekle birlikte manevi derecelerinin de yükselmesi umulur. Tevbe lügatte, bir şeyden dönmek, vazgeçmek anlamlarına gelir. Hakiki tevbenin de üç rüknü vardır. Edilen tevbenin kabûle şâyan olabilmesi için o günahı terketmek, samimi kalple nedamet getirmek ve bir daha o günahı işlememe hususunda azmetmektir.

57. لا يسع فينا نبى مرسل والملك و الروح ايضا فاعقلوا

Resûl-i Ekrem buyurmuştu ki: “Allah ile bizim aramıza hiçbir nebi-yi mürsel ile melek-i mukarreb ve ruh sığmaz. Bunu bilmiş olun.” (I, B.3942)

Hadis Metninin Tercümesi

¹²⁸ İbn Mâce, “Zühd”, 30.

“Benim, Allah ile birlikte özel bir vaktim vardır. Bu vakitte Allah’a yakın bir melek, gönderilen bir peygamber de benim gönlüme giremez.”¹²⁹

Açıklama: Ali el Kari rivayetin sufiyyeden birine ait olduğunu ve hadis olmadığını bildirir.

58. گفت اگر رائید این را بر زبان یک یهودی خود نماند در جهان

“Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştu ki: “*Eğer lisânen böyle bir temennide bulunmuş olsalardı dünyada tek Yahudi kalmazdı.*” (I, 3960)

Açıklama: Hadis mecmualarında böyle bir hadise rastlanamamıştır. Ancak “Habibim de ki: Allah yanında ahiret yurdu cennet, diğer insanların değil de yalnız sizinse ve bu davanızda doğruculardan iseniz, haydi ölümü temenni edin, bunu canınıza minnet bilin.” Bakara Sûresi 94. Ayetin tefsiri sadedinde hadis olarak nakledilmektedir.¹³⁰

1.2.MESNEVÎ II. CİLT HADİSLERİ

1. كنت كنزا رحمت مخفیت فابتعثت أمة مهديّة

“Ben gizli bir rahmet hazînesi idim, hidâyet bulmuş bir ümmet halk ederek dünyâyâ gönderdim.” (II, 4347)

Hadis Metninin Tercümesi

“Ben gizli bir hazine idim, bilinmeye muhabbet ettim; halkı bilinmem için yarattım. Böylece kendimi onlara tanıttım, onlar da beni tanıdılar, bildiler”.¹³¹

¹²⁹ Abdulkerim el-Kuşeyrî, Risâle, (hızr. Süleyman Uudağ), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1978, s. 42; Aliyyü'l-Kârî, Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler, s. 215.

¹³⁰ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 88-89.

¹³¹ Aliyyü'l-Kârî, Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler, s. 201. Bu rivayet ile ilgili olarak Aliyyü'l-Kârî şöyle der: “Fakat mânâsı doğrudur ve Allah Teâlâ'nın: “Ben insanları ve cinleri ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım” (Zâriyât, 5156) ayetinden alınmıştır ve İbn Abbâs bana ibadet etsinler yerine beni bilmeleri için yarattım şeklinde tefsir etmiştir.” (Ahmet Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları, s.105' den naklen).

Açıklama: Yıldırım, rivayeti hiçbir kaynak hadis kitabında tespit edemediğini söyler. İbn Teymiyyen' nin hadis için Nebî'nin sözlerinden olmadığını, hadisin ne sahih ne de zayıf bir senedinin bilinmediğini, uydurma olduğunu söylediğini bildirir ve rivayetle ilgili anlatılan ve verilen hükümlerin İbn Teymiyye'yi tekrar olduğunu nakleder. İbn Arabî ise Fütühât-ı Mekkiyye adlı eserinde hadis için keşfen sahih, naklen sabit değildir, İmam Suyûtî ise Durer'ul-Müntesire adlı kitabında “asılsızdır” derler. İsmail Hakkı Bursevî'nin bu hadisi şerh ettiği Kenz-i Mahfî isminde müstakil bir eseri mevcuttur.¹³²

Ayrıca Yardım, Ankaravî: “ابتعث ” fiili, lâzım fiil olarak kllanıldığı zaman “gönderildim” mânâsı ifade eder ki, o zaman Peygamber Efendimiz'in hadîsi olabilir. Bu takdirde şu hadîs-i şerîfe'e işârettir der: Ebû Sâlih'ten rivâyet edilmiştir. Peygamber Efendimiz: “*Ey insanlar: Ben, sadece, sizi hidâyete ulaştıran bir rahmetim.*” diye nidâ ederdi¹³³, açıklamasında bulunur.¹³⁴

Dârimî'nin naklettiği hadis için el-Hakîm: “Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre *sahîh* bir hadistir” der.¹³⁵

2. هين سك نفس ترا زنده مخواه كو عدو جان تست از دير گاه

“Ey insan; aklını başını al da nefis köpeğinin isteme ki o nefis, çoktan beri senin düşmanıdır.” (II, 4453)

Hadis Metninin Tercümesi

Hz. Peygamber (as) şöyle buyurdu: “Düşmanlarının içinde en kuvvetli düşmanın, iki yanın arasında bulunan ve içindeki nefsidir.”¹³⁶

¹³² Yıldırım, a.g.e., s. 109-110.

¹³³ Dârimî, Sünen, I/17, r. 15.

¹³⁴ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 93.

¹³⁵ Yardım, a.g.e., s. 94.

¹³⁶ Gazzâlî, İhyâ, III/10.

Açıklama: Gazzalî'nin İhya'sındaki hadisleri tahrir eden Irakî hadisin senedinde hadis uyduruculardan birisi olduğunu kaydeder. Ancak Aclûnî, Beyhakî'nin *zayıf* bir senedle rivayet ettiğini söyler.¹³⁷

3. **گفت پیغمبر که دست هر چه برد** **بایدش در عاقبت واپس سپرد**

“Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: Elinin aldığı şeyi sonunda sahibine teslim etmek gerektir.” (II, 4526) 601

Hadis Metninin Tercümesi

Semüre (r.a)' den rivâyet edildiğine göre Peygamber Efendimiz: “ *El aldığıni ödeyinceye kadar borçludur*” buyurmuşlardır.¹³⁸

Açıklama: Tirmizî hadisin *hasen ve sahîh* olduğunu söyler.

Hz. Peygamber (sav) ümmetine güvenilir insanlar olmalarını, emanete hıyanet etmemelerini nasihat etmiştir. Kendisi de gençlik yıllarından itibaren kavmi arasında güvenilirliği ile tanınmıştır. O kadar ki de Mekkeli müşrikler O'na “Muhammedü'l-Emîn / Güvenilir Muhammed” demişlerdir. Müşrikler Hz. Peygamber'e öyle güveniyorlardı ki, getirdiği mesajı kabul etmemelerine rağmen emanetlerini yine ona teslim etmişlerdi. Hz. Peygamber de hicret gecesi o emanetleri sahiplerine ulaştırması için Hz. Ali'ye tevdi etmiştir. Peygamber Efendimiz'in (sav) bu davranışı mü'minlerin kendilerine verilen emaneti korumaları noktasında mühim bir örnek teşkil etmektedir. Komşudan ödünç alınan bir araç-gereç, verilen bir vazife, evlatlar hatta beden de birer emanettirler.

4. **گفت پیغمبر خدای ایمان نداد** **هر کرا صبری نباشد در نهاد**

“Hazreti Peygamber buyurdu ki: Tabiatinde sabır olmayan kimseye Allah kemal-i îmân vermemiştir.” (II, 4578)

¹³⁷ Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları, s. 240.

¹³⁸ Ebû Dâvûd, “Buyû' ”, 88.

Hadis Metninin Tercümesi

İkrime'den rivâyet edilmiştir. Hz. Ali (r.a): “Beş şeyi hafızanızda iyi tutun: İmâna nisbetle sabır, bedendeki baş durumundadır. Sabrı olmayanın îmânı da yoktur” buyurmuştur.¹³⁹

Açıklama: Hadis Hz. Ali'den rivayet edildiği için *mevkûftur*.

Sabır, başa gelen musibetler ve belalar karşısında direnç göstermek, güçlü olmak gibi anlamlara gelir. Aklın ve dinin gereğine göre nefse hâkim olmaktır sabır. Esasen musibetle ilk karşılaşıldığında telaşa kapılmadan, şikâyet etmeden, savrulmadan, gönül hoşluğuyla, külfeti de nimet gibi ağırlamaktır. Sabır öyle bir erdemdir ki yokluğunda din ve dünya tehlikeye girebilir. Kul hastalığa uğrar, sabredemezse isyana düşer. Sabrı zayıfsa ibadetlerin devamlılığı hususunda gevşeklik gösterir, beşeri ilişkilerde hoşuna gitmeyen tatsız olaylarla karşılaşsa öfkesine yenik düşer, kalp kırar, gönül yıkar.

5. گفت پیغمبر که یزدان مجید
از پی هر درد درمان آفرید

“Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: Ulu Tanrı her derd için bir ilâc yaratmıştır.” (II, 4660)” 683

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre'den Peygamber Efendimiz: “Allah verdiği her derdin mutlaka dermanını da vermiştir” buyurmuşlardır.¹⁴⁰

Açıklama: Kütüb-i Sitte ve diğer hadis kitaplarında değişik sened ve metinlerle rivayet edilen hadis için Tirmizî *hasen ve sahîh* bir hadistir der.¹⁴¹

Hadis-i şeriften anlaşılacağı üzere Allah Teâlâ ölümden başka her dert için mutlaka bir çare yaratmıştır. Derdine derman arayan kimse önce zâhirî sebeplere

¹³⁹ Beyhakî, Şu'abü'l-İmân, vr. 590^a (Yardım, s. 96'dan naklen).

¹⁴⁰ Buhârî, “Tıp”, 1.

¹⁴¹ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 97-98.

başvurmalı, fakat çarenin Allah'tan geleceğini bilmelidir. Çare aramamak, ihtiyaçsız bir hayat beklentisi içinde olmak, Allah'a minnet etmeme gibi bir gaflet halini ortaya koyarken, çareyi sadece sûrî mercîlerden beklemek de bir çeşit körlüktür. Mesela hastalığa yakalanan biri önce Allah'tan kendisini tedavi edecek ehil bir hekim istemeli ve böyle bir hekimi arayıp bulmalı, hastalıkların sadaka yoluyla tedavi edilmesi nebevî tavsiyesine uyararak sadaka vermeli ve şifayı Şâfi olan Allah'tan beklemelidir.

6. حر بر هنه بر نشین ای بو الفضول
حر بر هنه نی کرا کب شد رسول
النبی قد ركب معروربا
النبی قیل سافر ماشی

“Ey münâsebetsiz; palansız bir merkebe bin. Aleyhissalât Efendimiz çıplak merkebe binmedi mi? Hazreti Peygamber palansız merkebe bindi. Hazreti Peygamberin yaya olarak sefer ettiği nakledilir.” (II, 4702- 4703)

Hadis Metninin Tercümesi

Câbir b. Semüre (r.a)'den rivayetle: “Peygamber (s.a.v)'e, eğersiz bir at getirildi. İbn'üd-Dahdâh'ın cenazesinden döndüğünde o ata bindi. Biz de etrafında yürüyorduk”.¹⁴²

Açıklama: el-Hakîm hadis için Buharî ve Müslim'in şartlarına göre *sahîhtir* der.¹⁴³

Tahir'ul-Mevlevî beyti şerh ederken Mevlana'nın nakledilen hadise işaret ettiğini söylemektedir. Bu beyit Mevlana'nın Kur'an'ın sadece lafzıyla ilgilenenlerden bahsettiği bölümde geçer ve Kur'an'ın manasını manevi bir merkebe benzetir. Lafız ve harflerini ise palana benzeterek demek ister ki Hz. Peygamber nasıl ki o mana bineğine binmişse, siz de lafızla kelamla uğraşmayın, Kur'an'ın mesajına kulak verin.

7. كز اگر گفتن رسول با وفاق
منع گردد و آن هست از نفاق

¹⁴² Müslim, “Cenâiz”, 28..

¹⁴³ Yardım, a.g.e., s. 100.

“Zira (eğer) demekten – kavl ve fi’li hakîkate muvâfık olan- Resûlullah Hazretleri men’etti ve o, münâfıklık alâmetidir buyurdu.” (II, 4711)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra)’den. Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Güçlü mü’min, zayıf mü’minden daha hayırlı ve Allah katında daha sevimlidir. Her şeyde bir hayır vardır. Sana faydalı olan şeye karşı harîs ol. Allah’tan yardım dile. Acziyete kapılma. Başına herhangi bir şey geldiğinde: Şayet şöyle hareket etseydim, şöyle olurdu deme. Fakat; Allah’ın takdiri! Allah dilediğini yapar, de. Zîra, “eğer” diye şartlı ve şüpheli konuşmak, şeytanın galibiyetine yol açar.”¹⁴⁴

Açıklama: Hadis hüküm değeri olarak ***sahîh*** bir hadistir.

Hadiste, kişinin menfaatine olan durumlarda oldukça azimli ve hırslı davranması, bir olumsuzlukla karşılaştığında ise acziyete düşmemesi, şöyle yapmış olsaydım böyle olurdu gibi kalbine şüphe getirecek vesveselere kapılmaması, olanda hayır vardır deyip Allah’ın takdirine güvenmesi tavsiye ediliyor.

8. در حدیث آمد کہ تسبیح از ریا همچو سبزه کو لخن دان ای کیا

“Ey büyük kimse; Hadîs-i Şerîfte: Riyâ ile edilen tesbih külhanda yetişmiş yeşillik gibidir.” (II, 4986)

Açıklama: Yardım, hadîsin Arapça metnini ve benzerini de tesbit edemediğini kaydetmiştir. Ayrıca Fûrûzanfer’in bu beyte hiç yer vermediğini de ekler. ¹⁴⁵

9. میر سد سوی محمد بی دهن چون دم ر حمان بود کان از یمن

“Yâhud o ses, Yemen’den Hazreti Muhammed AleyhissalâtüVesselâma ağız, burun vâsıtası olmaksızın gelen nefes-i rahmânî gibidir.” (II, 5167)

¹⁴⁴ Müslim, “Kader”, 34; İbn Mâce “Mukaddime”, 10.

¹⁴⁵ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 102.

Hadis Metninin Tercümesi

“Ben Rahmân’ın nefesini Yemen istikâmetinde buluyorum.”¹⁴⁶

Açıklama: Araştırmalar neticesinde hadis tesbit edilemedi. Yıldırım da İrakî’nin aslını bulmadığını belirtir.¹⁴⁷

10. گويدش بگذر زمن ای شاه زود هين که نورت سوز نارم را ربود

“Cehennem, mü’mine diyecektir ki: Ey şâh-ı dîn; çabuk geç, git ki senin nûrun benim nârımı söndürüyor.” (II, 5211)

Hadis Metninin Tercümesi

Ya’lâ b. Münebbih (ra)’den. Peygamber Efendimiz (sav) buyururlar ki: “Kıyâmet günü cehennem: Ey Mü’min! Çabuk geç. Zira nûrun ateşimin alevini söndürecek” dedi.¹⁴⁸

Açıklama: Beyhakî hadisin rivayetinde Süleyman b. Mansur (b. Ammar)’ın tek kaldığını ve onun *münker’ul-hadis* olduğunu kaydeder. Suyûtî hadisin *zayıf* olduğunu haber verir.¹⁴⁹

Nur, nâra galebe eder. Mü’min sırat köprüsünden geçerken Cehennem’in ateşini söndürmesin diye böyle söylenilmiştir. Sûfilere göre zikir nuru ile nefisteki gazap ateşi söner ve çirkin duygular yok olur. Zikre devam sufinin de gönlü genişler, kullardan gelen sıkıntılara karşı daha hoş görülür.

11. چو نکه ملعون خواند ناقص را رسول بود در تأویل نقصان عقول

“Resûl Aleyhisselâm (الملقص ملعون) yâni, “Eksik olan mel’undur” dedi ve bu nâkıs akıl noksanı ile te’vîl edildi.” (II, 5489)

¹⁴⁶ Aclûnî, Keşfu’l-hafâ, I, 217. (Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretileri, s.91-92’den naklen).

¹⁴⁷ Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretileri, s.91-92.

¹⁴⁸ Beyhakî, Şu’âbü’l-Îmân, vr. 45^b (Yardım, Mesnevî Hadisleri, s.103’den naklen).

¹⁴⁹ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s.103.

Açıklama: Hadis mevzu hadisleri derleyen kitaplarda dâhil kaynaklarda tesbit edilememiştir.

Tâhiru'l-Mevlevî bu beyti şerhederken şöyle demiştir: Burada ki lânete sebep olan noksanlık “Ene Rabbikümü'l-a'lâ” davasına kalkışan Firavun meşreplilerin şuuru noksanıdır. Yoksa bedende ki uzuv eksikliği ya da kusur değildir.

12. آن که گفت انی مرضت لم تعد
آن که بی یسمع و بی یبصر شد مست
من شدم رنجور او تنها نشد
در حق آن بنده هم بیهده ست

“Yine o kul için ise ki Allah, onun hakkında: (Ben hastalandım da ibâdet etmedim, yalnız o hastalanmadı, ben de hasta oldum) dediği abd-i hâsı ise.”

“Hakkında benimle işidir, benimle görür buyrulan kul için ise onun hakkında bile fâidesizdir. “ (II, 5687-5688) 1738-1739

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra)'den rivayetle: Peygamber Efendimiz (sav), Cenâb-ı Hakk'ın kıyamet günü insanlara şöyle diyeceğini bildiriyor: “ Ey âdemoğlu: Hastalandım da beni ziyarete gelmedin. Onlar da: Ya Rabbi! Biz, seni nasıl ziyaret edebiliriz. Sen ki, âlemlerin Rabbisin, derler. Cenâb-ı Hakk: Sen bilmiyor musun ki, falan kulum hastalandı da onun yanında değildin. Yine bilmiyor musun ki onu ziyaret etmiş olsaydın, beni onun yanında bulurdun. Sen bilmiyor musun ki, acıktım da beni doyurmadın. Âdemoğlu diyecek ki: Sen ki âlemlerin Rabbisin. Biz seni nasıl doyuralım. Cenab-ı Hakk diyecek ki: Falan kulum senden yiyecek istedi, vermedin. Sen bilmiyor musun ki, eğer ona yiyecek vermiş olsaydın, verdiği benim katımda muhakkak bulurdun... ”¹⁵⁰

¹⁵⁰ Müslim, “Birr”, 43.

Açıklama: Hadis *sahih* tir.

Yüce Allah, bir hastayı ziyaret etmenin bizzat kendisini ziyaret etmek gibi kıymetli olduğunu, rızasını umanların, rızayı hastaların yanında aramaları gerektiğini bildirmektedir. Hadisten anlaşılmaktadır ki Allah'ın rızası, rahmeti, lutuf ve ikramı, hastaların, muhtaçların, düşkün durumda olanların yanındadır. Onlarla ne kadar alâkadar olunursa ilâhî ikramlardan da o kadar hissedâr olunacaktır.

13. ز آتئش این ظالمان دل کباب از تو جمله اهد قومی بد خطاب

“Bu zalimlerin ateşinden senin kalbin kebab olmuşken onlara inkisar edecek yerde, kavmi hidayete eriştir diye dua etmekte sin.” (II, 5820)

Hadis Metninin Tercümesi

Abdullah b. Mes'ud rivayet ediyor: Sanki gözümün önünde gibi. Peygamber Efendimiz (sav) peygamberlerden birinin hikâyesini anlatıyordu. Kavmi onu darbetmiş ve yüzünü yaralamıştı. O da yüzündeki kanı siliyor ve şöyle diyordu: “Yâ Rabbi! Kavmimi mağfiret et. Çünkü onlar, bilmiyorlar”.¹⁵¹

Açıklama: Hadis sıhhat değeri bakımından *sahih* tir.

14. داوت از خرد گفت پیغمبر ع بهتر از مهریکه از جاهل بو د

“Hazreti Peygamber buyurmuştur ki akıllının adâveti, câhilin muhabbetinden daha iyidir.” (II, 5826)

Açıklama: “ Delinin dostluğu yerine, akıllı kişinin düşmanlığı” şeklinde Ali el-Kârî mevzu hadisleri topladığı eserinde yer verir ve *hadis değildir* açıklamasında bulunur.¹⁵²

Nübüvvetten önce Hz. Peygamber'i Emin bulan, anlaşmazlığa düştükleri meselerlerde O'nu hakem tayin eden müşrikler, bi'setle birlikte Allah Rasûlünü

¹⁵¹ Buhârî, “Enbiyâ”, 54; Müslim, “Cihâd”, 105.

¹⁵² Aliyyü'l-Kârî, Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler, s. 173.

düşman ilân etmişlerdir. Türlü eziyet ve işkencelere maruz kalan Hz. Peygamber, kin gütmemiş, beddua etmemiş, aksine kavmi için Allah'tan hidayet dilemiştir. İşte akıllı düşman, Hz. Peygamber gibi karşısındakine acıyan, onu düştüğü hata çukurundan çekip çıkarma arzusunda olan kimsedir. Câhil dost ise, dostunun yüzüne konan sineği öldüreyim derken, taşla dostunun başını ezendir. Atalarımızın bu meselede hikmetli bir sözü vardır. “Akıllı düşman, câhil dosttan iyidir.”

15. فرمود گرگیم بر استمصطفی
شرح آن دشمن که بر جان شماسست
زهرهای پردلان هم بردرد
نی دلش را قوت روزه و نماز
نی دلش را قوت روزه و نماز

“Hazret-i Mustafa Salevâtullah i ve Selâmühû Aleyhi ve Alihî buyurmuştur ki: sizin canınızda olan düşmanı şerh edecek ve anlatacak olsam

“Cesurların ödü patlar da ne yola gidebilir, ne de bir işin gamını yer, yânî çaresine bakardı.”

“Eğer Resûlullah'ın bildiklerini bir adam bilmiş olsaydı ne niyaz etmeye kalbinde tâkat, ve namaz kılmaya, oruç tutmaya cisminde kuvvet kalırdı?” (II, 5859-5861)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Zerr (ra)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullâh (sav): “ Ben sizin görmediklerinizi görüyorum, işitmediklerinizi işitiyorum. Semâ, haklı olarak üzerindeki meleklerin çokluğundan çatırdadı. Orada, dört parmaklık bir yer kalmamıştı ki, melekler secde halinde orayı doldurmamış olsun. Allah'a yemin ederim ki; benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağlardınız. Hanımlarınızla hoşça vakit geçiremez, yollara çıkar, Allah'a yüksek sesle yalvarırdınız.” buyurmuşlardır. Râvî Ebû Zerr der ki: “Vallahi, kesilen bir ağaç olmayı dilerdim”.¹⁵³

¹⁵³ Buhârî, “Rikâk”, 27; Tirmizî, “Zühd”, 9; İbn Mâce, “Zühd”, 19.

Açıklama: Tirmizî: “Bu mevzuda Ebû Hureyre, Âişe, İbn Abbâs v e Enes’den de rivayet edilen hadisler vardır. Bu hadis *hasen garibtir*” demektedir.

Tirmizî, Ebû Hureyre’den rivayet edilen bir diğer hadiste Rasûlullah (Sallallahü aleyhi ve selem)’in şöyle buyurduğunu nakleder “ Benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız şüphesiz ki az gülüp çok ağlardınız.”¹⁵⁴ Bu hadisin *hasen sahih* olduğunu belirtir.

Allah’ın kullarını bazı bilgi ve haberlerden mahrum bırakması kullar için bir iyilik ve nimettir. Belki de mahrum bırakıldıkları, ne zaman ölecekleri, akibetlerinin nasıl olacağı gibi bilgilere vâkıf olsalar hayattan keyif alamayacak, günleri zehre dönecektir. Ancak durum Hz. Peygamber (sav) için farklıdır. Bizim kaldıramayacağımız, üzüleceğimiz durumların bilgileri O’na verilmiştir. O peygamberlik gözü ve kulağı ile kâinatın hakikatlerini, Allah Teâla’nın azametini, melekût alemini, cehennemin dehşetli hallerini, ahiret hayatı ile ilgili hususları Allah’ın izniyle bilmektedir.

16. د الناس معادن هين بياریا معدنی باشد فزون از صد هزار

“(اناس معادن)” hadisinin meâlini hatırla. Bir ma’den olur ki diğer ma’denlerin yüz bininden daha kıymetli bulunur.” (II, 6024)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra) ’den rivayet edildiğine göre, Peygamber (*sallallahu aleyhi ve selem*) şöyle buyurdu: “İnsanlar, altın ve gümüş madeni gibidirler. İslâmdan önce hayırlı olanlar, İslâmdan sonra da, İslâm’ı benimsemek şartıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle ülfet ederler, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler.”¹⁵⁵

Açıklama: Hadis Buhârî ve Müslim’in rivayetidir.

¹⁵⁴ Tirmizî, “Zühd”, 9; İbn Mâce, “Zühd”, 19; Buhârî, “Rikâk”, 27.

¹⁵⁵ Buhârî, “Enbiyâ” 2; Müslim, “Birr” 159,160; Ebû Dâvûd, “Edeb” 16.

Nasıl ki madenler değer itibariyle farklı iseler, insanlar da maneviyat ve ahlak yönüyle birbirlerinden farklıdırlar. Mesela altın madeninin bakır madenine oranla değeri çok yüksektir. İyi ahlaklı ve erdemli birinin de değeri, İslam'ın prensiplerini de benimsemesi şartıyla kat kat artar.

17. گفت پیغمبر مرآن بیمار را
این بکوکای سهل کن دشوار را آتنا فی دار دنیا نا حسن
آتنا فی دار عقبا نا حسن راهرا برماجو بستان کن لطیف
منزیل ما خود تو باش ای شریف

“Cenâb-ı Peygamber o hastaya dedi ki: Şöyle de: Ey gücü kolaylaştıran Allah!

İlâhî, bize Dünyâda ve Âhirette hüsn, yânî; güzellik ve iyilik ihsan et de.

“Ey şerîf ve mukaddes olan Allah; bizim yolumuzu bostan ve gülistân gibi latîf eyle, konak yerimiz de sen ol. Yânî; o yol bizi sana götürsün sâde cennete değil.” (II, 6504-6506)

Hadis Metninin Tercümesi

Enes (ra) den rivayet edilmiştir. Peygamber Efendimiz (sav) zayıflamış ve kuş yavrusuna dönmüş hasta birini ziyaret etmişti. Peygamberimiz (sav) hastaya: “Sen herhangi bir şeyle Allah’a dua ediyor veya ondan bir şey istiyor muydun?” dedi. Hasta da : “ Evet, Allah’ım! Ahirette beni neyle cezalandıracaksan o şeyle peşinen dünyada cezalandır” diyorum dedi. Allah’ın Rasûlu (sav): “Sübânallâh! Sen buna güç yetiremezsin veya buna muktedir olamazsın. Sen “ Allah’ım! Bize dünyâda da iyilik ve güzellik ver, ahrette de iyilik ve güzellik ver. Ve bizi ateşin azâbından koru” demiyor musun?” dedi. Rasûlulullah (sav) Efendimiz hasta için Allah’a dua etti. O da şifa buldu.”¹⁵⁶

Açıklama: Tirmizî “Bu hadis bu şekliyle *hasen sahîh garibtir*” demektedir. ¹⁵⁷

¹⁵⁶ Müslim, “Zikir”, 7.

¹⁵⁷ Tirmizî, “Dua”, 72.

Nidâ etmek, çağırarak, küçükten büyüğe doğru yardım talebinde bulunmak, niyaz gibi anlamlara gelen “dua”, terim olarak, kulun Allah’ın kudreti karşısında acziyetini itiraf ederek, samimi bir şekilde bağışlanma dilemesi, sevgi ve tazim ile O’nun lütfunu ve yardımını istemesidir.¹⁵⁸ Dua etmenin yasaklandığı bir zaman dilimi olmadığı gibi, ayet ve hadislerde duanın kabule daha yakın olduğu seher vakti, Cuma vakti gibi kıymetli vakitler bildirilmiştir. Hz. Peygamber’in hayatının her alanında duanın vazgeçilmez bir ilke olduğu görülür. O, dua edeceği zaman Kâbe’ye döner,¹⁵⁹ ellerini açar,¹⁶⁰ kimi zaman ellerini birleştirir,¹⁶¹ bazen koltuk altı görünecek kadar kollarını yukarı kaldırır,¹⁶² dua sonunda avuçlarını yüzüne sürerdi¹⁶³ ve ashabına da bunu tavsiye ederdi.¹⁶⁴ Yüce Rabbimiz A’raf Suresi’nde “Rabbimize yalvara yakara gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez.”¹⁶⁵ buyurarak kullarına nasıl dua etmeleri gerektiğini öğretmektedir. Mü’min neticesine katlanabileceği dualar etmeli, nefsinin hilelerine aldanıp, gücünü aşan isteklerde bulunmamalıdır. Hz. Peygamber (sav) ruh ve beden sağlığı, maddî manevî selamette olmak anlamına gelen afiyeti dilemiş ve bu konuda şöyle demiştir: “İçinizden kime dua kapısı açıldıysa ona rahmet kapıları açılmıştır. Allah’tan istenilen şeylerin en sevimsisi afiyettir. Allah Rasûlü şöyle devam etti: “Dua başa gelen ve henüz gelmemiş olan belâya karşı faydalıdır. Ey Allah’ın kulları duaya sarılın.”¹⁶⁶

18. عجلوا الطاعات قبل الفوت گفت مصطفی چون در معنی می بسفت

“Hazret-i Mustafâ Sallallâhü Aleyhi Vesellem mânâ incisini delince: (Vakti geçmeden tâât ve ibâdetle acele ediniz) buyurdu.” (II, 6566)

¹⁵⁸ Hadislerle İslam, “Dua Adabı”, 2: 51-52.

¹⁵⁹ Müslim, “Cihad”, 58.

¹⁶⁰ Ebû Dâvud, “Vitr”, 23.

¹⁶¹ Buhârî, “Fedâilü’l-Kur’an”, 14.

¹⁶² Buhârî, “İstiskâ”, 21.

¹⁶³ Tirmizî, “Deavât”, 11.

¹⁶⁴ İbn Mâce, “Dua”, 13.

¹⁶⁵ A’raf, 7/55.

¹⁶⁶ Tirmizî, “Deavât”, 102.

Hadis Metninin Tercümesi

Câbir b. (ra) anlatıyor: Rasûlullah (sav), bir gün bir hutbe îrâd ettiler ve “ Ey insanlar! Ölüm gelmeden önce Allah’a tevbe ediniz. Meşgûliyet gelmeden önce de sâlih amellere koşunuz. Rabbinizi çok zikredin ve gizli-açık bol sadaka verin ki rızıklanasınız, yardım olunasanız ve ıslah olunasanız... ”¹⁶⁷

Açıklama: Hadisin devamında Cuma namazının farzîyetinden bahseder ve Cuma namazı kitap, Sünnet ve İcma’ ile sabittir. Bununla hadisin senedinde bulunan ravilerden Ali b. Zeyd b. Cüd’an ve Abdullah b. Muhammed el-Adevl zayıf kabul edildiği için hadis de sened bakımından *zayıf* kabul edilmektedir.

İnsan, ömrünün hiç tükenmeyeceğini ve önünde uzun yılların olduğunu düşünerek hoyratça yaşar. İmtihan dünyası denilen hayatta türlü türlü hatalar işler. Daha vaktim var namazı sonra kılarım, daha sonra tevbe ederim, halimi düzeltirim, tevbe kapısı da her zaman açık diyerek gaflet uykusunda geçirir ömrünü. Oysa ömür kısadır ve ölüm ansızın çaliverir kapıyı. İşte hadiste tevbeyi o son ana bırakmayın, vakit varken pişmanlıkla af dileyin; sıhhatiniz iyi durumdayken, güç yetirirken, vakti geçmeden ibadetlerinizi yerine getirin uyarısı yapılıyor.

19. قصد من از خلق بوداست گفت پیغمبر که حق فرموده اس احسان
تاز شهیدم دست آلودی کنند آفریدم تاز من سودی کنند
وز برهنه من قبایی بر کنم نی برای آنکه من سودی کنم

“Hazret-i Peygamber demiştir ki: Cenâb-ı Hak, halkı yarat maktan maksadım: İhsândır, buyurmuştur.”

“Benden fâide görsünler ve nîmetlerim balından ellerini bulaştırsınlar diye onları yarattım.”

¹⁶⁷ İbn Mâce, “İkâme”, 78.

“Ben faydalanmak ve çıplağın sırtından elbise kapmak için yaratmadım.” (II, 6588-6590)

Hadis Metninin Tercümesi

“Ben, halkı, benden faydalansınlar diye yarattım. Yoksa ben onlardan faydalanayım diye değil”.¹⁶⁸

Açıklama: Hadis kaynak hadis kitaplarında yer almayıp Gazâlî'nin tasavvufi bir eseri olan İhyâ'sında geçmektedir.

20. كَفَتَ الصَّدَقُ طَمَانِينَ طُرُوبٍ كَفَتَهُ اسْتِ الْكُذْبِ رَيْبٍ فِي الْقُلُوبِ

“Buyurmuştur ki: Yalan kalbde şüphe uyandırır; doğru ise insana itmi'nân verir ve sevindirir.” (II, 6681)

Hadisin Metni:

عَنْ أَبِي الْحَوْرَاءِ السَّعْدِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ مَا حَفِظْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ)؟ قَالَ: حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ) : "دَعَا مَا يَرِيْبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيْبُكَ، فَإِنَّ الصَّدَقَ طَمَانِيْنَةٌ وَإِنَّ الْكُذْبَ رَيْبَةٌ."

Hadis Metninin Tercümesi

Ebu'l- Havrâ es-Sa'di (ra)'den rivayet edildiğine göre: Hz. Ali'nin oğlu Hasan'a Rasûlallah (sav)'tan ezberlediğin bir şey var mı ?” diye sordum. Dedi ki: Rasûlallah (sav) “Senin için şüpheli olanı bırak, şüphesiz olana bak. Çünkü doğruluk insana güven verir, yalan ise şüpheden ibarettir.”¹⁶⁹

Açıklama: Tirmizi hadisin *sahih* olduğunu bildirir.

¹⁶⁸ Gazâlî, İhyâ, IV/150.

¹⁶⁹ Tirmizî, “Kiyâmet”, 60; Nesâî, “Eşribe”, 17; Dârimi, “Buyû”, 27.

Toplumun güven ve huzur içinde yaşayabilmesi için fertlerin birbirleriyle ilişkilerinde dürüstlüğü esas almaları, yalandan uzak durmaları gerekmektedir. Böyle bir durum bireylerde iç disiplinin yerleşmesini ve vicdan rahatlığını da getirir. Yalanın peşinden giden insan tereddüt ve endişe hissettirirken, doğru sözlü insan emniyet hissi verir ve doğruluk karşısında sükûnete erilir. Allah Rasûlü (sav) söz ve davranışlarda doğruluğun ilke edinilmesini istemekle birlikte şu üç durumda yalana müsaade etmiştir; yuvanın huzuru ve dağılmaması için, küsleri barıştırmak için, savaşta ordunun menfaati için. Nitekim Hendek Savaşı'nda Nuaym b. Mes'ud, kendisinin müslüman olduğunu bilmeyen müşriklerin arasında fitne çıkarmak üzere Hz. Peygamber'den (sav) yalan söylemek için izin istemiş, Allah Rasûlü de “Serbestsin, istediğini söyleyebilirsin” demiştir.¹⁷⁰

21. راست میفرمود آن بحر کرم
برشما من از شما مشفقترم
من نشسته در کنار آتشی
با فروغ و شعله بس ناخوش
همچو پروانه شما آن سودوان
هر دودست من شده پروانه زان

“Lutuf ve kerem denizi olan o Peygamber-i Ekber; Ben size sizden daha şefkatliyim buyurmuş ve pek doğru söylemişti.”

Ben, nâhoş alevleri bulunan bir ateş kenârında oturmuşum.

Siz, pervâne gibi o tarafa koşuyor ve ateşe atılmak istiyorsunuz. Benim elim ise sineklik gibi pervâne koğmaktadır.” (II, 6795- 6797)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra) ‘den. Rasûlullah (sav) : “ Benimle ümmetimin mîsâli iyice alevlenmiş bir ateş yakan kimsenin durumuna benzer ki, hayvanlar ve kelebekler (pervâneler) o ateşin içine düşüyorlar. Sizler kendinizi bilinçsizce o ateşin içine atıyorsunuz, ben ise sizin eteklerinizden tutmuş bulunuyorum” buyurmuşlardır.¹⁷¹

Açıklama: Tirmizî, hadisin ***hasen sahih*** olduğunu bildirir.¹⁷²

¹⁷⁰ Hadislerle İslam, “Doğru Sözlü Olmak”, 3: 393-402

¹⁷¹ Müslim, “Fedâil”, 17; Tirmizî, “Emsâl”, 7.

¹⁷² Tirmizî, “Emsâl”, 7.

22. هرکسی برضاله خود موقنست

حکمت قرآن چو ضاله مؤنست

“Kur’ân’ın hikmetleri, mü’mininin kaybolmuş devesi gibidir. Herkes de kendi kaybını pekiyi bilir.” (II, 6850)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebu Hureyre (ra)’den. Peygamber Efendimiz (sav): “Hikmetli söz, mü’minin kayıp malıdır. Onu nerede bulursa, o, onun daha fazla hakkıdır” buyurmuşlardır.¹⁷³

Açıklama: Tirmizî: “ Bu hadis *garib* olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İbrahim b. Fadl el-Medenî el-Mahzûmî (üçüncü râvî) hadis konusunda hafızası yönünden zayıf kabul edilmiştir” demektedir.¹⁷⁴ Suyûtî hadis için *hasen* hükmünü vermektedir. Son olarak Yardım “*zâif* olması da düşünülebilir” der.¹⁷⁵

Müslüman hakikate dair bir söz duyduğunda kimden olduğuna bakmaksızın onu alır ve ondan faydalanır. Söyleyenin durumuna değil söylediği söze itibar eder. Bu hususta taassubla davranmaz.

23. زان پییر گفت قد کل لسان

لفظ در معنی همیشه نار سان

“Lafız dâimâ mânâya erişemez ve onu temâmiyle ifâde edemez. Bundan dolayı Hazret-i Peygamber (Hakk’ı tanıyanın dili tutulur) buyurmuştur.” (II, 6950)

Hadis Metninin Tercümesi

Sehl b. Sa’d (ra)’den. Peygamber Efendimiz (sav): Rabbından korkanın dili tutulur ve kinini, öfkesini açığa vurmaz” buyurmuşlardır.¹⁷⁶

¹⁷³ Tirmizî, “İlim”, 19; İbn Mâce, “Zühd”, 17.

¹⁷⁴ Tirmizî, “İlim”, 19.

¹⁷⁵ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 122.

¹⁷⁶ Deylemî, Müsnedü’l-Firdevs, s. 243.

Açıklama: “Nefsini bilen kimsenin dili susar” şeklinde Ali el-Kâri Uydurma hadisleri topladığı eserine almıştır. Nevevî'nin “sabit değildir” dediğini nakleder.¹⁷⁷

Hakîli manada Cenâb-ı Hakk'ı tanıyan kimse, O'nun zatını idrak ve ifade noktasında dilin gücünün sınırlı olduğunu bilmektedir. Sufilerin anlayışına göre marifet Hakk'ın bilinemeyeceğini bilmektir. Bu sebeple onlar Cenâb-ı Hakk'ın zatı ve ilahi hakikatlerin ifade edilmesi noktasında insanı aciz bir varlık olarak kabul ederler. Zira O'nun zatı ve ilahi hakikatler, dil ile ifade edilerek anlatılan ve öğretilen bir şey değildir.

24. قرنها پیش از قرونآخرین در حدیثت آخرون السابقون

“Asırların sonu karnların evvelidir. Hadîs-i şerifte (Âhîrunnesâbikûn) buyrulmuştur.” (II, 6991)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre'den Nebî (s.a) şöyle buyurdu: “ Biz dünyaya gelen son ümmet olmakla birlikte, kıyâmet günü en önce haşredilecek ümmetiz.”¹⁷⁸

Açıklama: Hadis Buhârî ve Müslim'in Sahîh'lerinde geçmektedir.

İnsanlık tarihi boyunca Allah, yarattığı ve dünyaya indirdiği ademoğlunu orda bir başına bırakmamış, ona doğru yolu göstermek üzere rehberler, peygamberler göndermiştir. Hâtemü'l-enbiyâ olan Hz. Peygamber (sav) nübüvvet kapısını kapatan son peygamberdir. Diğer peygamberler belli bölgelere ve topluluklara gönderilmiş iken, Hz. Muhammed (sav)'in getirdiği İslâm Dini evrensel olup bütün insanlığın sorunlarına çözüm üretebilecek niteliktedir. Ahzâb Sûresi 40. Âyette O'nun peygamberlerin sonuncusu olduğu şu şekilde vurgulanır: “Muhammed içinizden bir erkeğin babası değildir, fakat O Allah'ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilmektedir.” Hz. Muhammed gönderilmiş son peygamber ve ümmeti

¹⁷⁷ Aliyyü'l-Kârî, Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler, s. 267.

¹⁷⁸ Buhârî, “Cuma”,11; Müslim, “Cuma”, 856.

son ümmet olmasına rağmen kıyamet günü ilk haşredilecekler de O ve O'nun ümmetidir.

25. بهر این بو گفت احمد در غطات دائماً قرّة عینی فی الصلات

“Yine bu mânevî râyihâ dolayısıyla Hazret-i AhmedAleyhisselâtu Vesselâm: (gözümün nûru namazdadır.) buyurmuştu.” (II, 7169)

Hadis Metninin Tercümesi

Enes (ra)'den. Rasûlullah (sav): “ Bana; kadın ve hoş koku sevdirdi, gözümün nûru namaz kılındı” buyurmuşlardır. ¹⁷⁹

Açıklama: el-Hakîm: “ Bu Müslim'in şartlarına göre *sahîh* bir hadistir” der. Suyûtî *hasen* hükmünü verir. ¹⁸⁰

“Karar” “bir mekanda karar kılmak” anlamına gelip, aslı “serin” anlamındaki “kurre” dir ki sükûn/ durağanlığı gerektirir. Araplar arasında “serin olma” anlamından destekle “karrat aynuhû” ifadesi kullanılır ve sevinçten akan serin gözyaşı demektir. “Karar” kelimesinden türediğinde ise gözün karşılaştığı şeyle sükûn bulması ve başka tarafa tamah etmemesi anlaşılır. ¹⁸¹ Gözün bu halini, kalbin râzı oluşuna bağlayanlar vardır. ¹⁸²

Hadis şarihlerinin bazıları hadiste geçen *kurratü aynin*, muhabbet ve müşahede olduğunu ileri sürmüşler, bir şeyin kişi için göz aydınlığı olmasını ona duyulan muhabbetle açıklamışlar ve o muhabbet sebebiyle kişinin o şeyde karar kıldığını, ondan ayrılmak istemediğini belirtmişlerdir. Allah'a muhabbet duyan kimse de o sürûr ve karar halini namazda bulabildiği için kendisine nimetler bahşeden, onu üstün vasıflarla yaratan Sevgili'nin huzuruna koşmak isteyecektir. ¹⁸³ Bazı şârihler de kalbin mahbûb ile dolu olmasının neticesinde, Hz. Peygamber (sav)'in Allah'tan gayrı her

¹⁷⁹ Nesâî, “İşretü'n-Nisa”, 1.

¹⁸⁰ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 125.

¹⁸¹ İsfahânî, “k-r-r”, 831-833.

¹⁸² Veysel Akkaya, “Sûfilerin “Gözümün Nûru Namazda Kılındı” Hadisindeki “Kurretü Ayn”a Bakışı”, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13/26 (2014) : 63-82.

¹⁸³ Veysel Akkaya, “Sûfilerin “Gözümün Nûru Namazda Kılındı” , s. 68.

şeyle bağımlı kestiğini, kendisini keşif nurlarının kapladığını ve o keşif denizinde gark olarak, Rabbini görüyormuşçasına ibâdet ettiğini belirtirler.¹⁸⁴ Yani Hz. Peygamber’in *kurratü ayni* ifadesi kalbim namazda sürûr buldu ve gözüm Allah’ın huzurunda karar kıldı, şeklinde yorumlanabilir.

26. حق نجس را پاک گرداند بدان گفت پیغمبر که از بهر مهان
پاک گردانید تا هفتم طبق سجده گاهمرا ازان رو لطف حق

“Resûlullah buyurdu ki: Cenâb-ı Hak, büyük kulları için pisi, temiz hâle getirir. Ondan dolayı, Allah’ın lutfu benim secde ettiğim yeri, tâ yedinci kat göğe varıncaya kadar temiz kılmıştır.” (II, 7361-7362)

Hadis Metninin Tercümesi

Câbir b. Abdullah (ra)’den. Rasûlullah (sav): “Benden önce hiç kimseye verilmemiş beş şey (hep birden) bana ihsân buyruldu: Bir aylık yol mesafesi kadar (düşmanlarımın sinesine) korku salmakla yardım edildim. Yeryüzü bana mescid ve temizlik sebebi kılındı. Bu yüzden ümmetimden kime namaz vakti nerede olursa olsun gelirse hemen oracıkta namazını kılıversin! Ganimetler bana helâl kılındı. Hâlbuki benden önce kimseye helâl kılınmamıştır. Bana şefâat verildi. Benden önce her Nebî, husûsî olarak kendi kavmine gönderilirken ben umûm-ı nâsa gönderildim.”¹⁸⁵

Açıklama: Buhârî ve Müslim’in rivayet ettiği hadis *sahih* tir.

27. نافع آمد ز عدتال اخلاطها در خبر خیر الامور اوساطها

¹⁸⁴ Veysel Akkaya, “Sûfilerin “Gözümün Nûru Namazda Kılındı” , s. 69.

¹⁸⁵ Buhârî, “Teyemmüm”, 1; Müslim, “Mesâcid”, 5.

“Hadiste: (İşlerin hayırlısı ortasıdır) buyurulmuş; insandaki ahlâtın itidâl derecesinde bulunması faydalı olmuştur.” (II, 7444)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra) ’den rivayet edildiğine göre, Nebî (sallallahu aleyhi ve selem) şöyle buyurdu: “ Din hakikaten kolaylıktır. Dini zorlaştırmak isteyen kimse, ona mağlup olur. O halde orta yolda devam ediniz, müjdeliyici ve özendirici olunuz, kolaylaştırınız, günün başlangıcından, kuşluk vaktinden ve bir miktar da gece serinliğinden istifade ederek ibadetlerinizde sürekliliği sağlayınız.”¹⁸⁶

Açıklama: Hadis Buhârî ve Nesâî’de rivayet edilmiştir.

Daha dindar bir yaşam ya da ahirette yüksek mertebelere ulaşmak için bile olsa aşırılıktan uzak durmak tavsiye edilmiştir. Zîrâ kulların iyilik ve ibadetleri ne kadar fazla olursa olsun, kurtuluşa ermek Allah Teâlâ’nın lütfu ilemdir. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Orta yolu tutun ve dosdoğru olun. Bilin ki sizden hiç biri ameli sayesinde kurtuluşa eremez. Ashab dediler ki: Ey Allah’ın Rasûlü! Sen de mi? Ben de. Şu kadarı var ki Allah rahmeti ve keremiyle bağışlarsa, o başka.”¹⁸⁷ Hz. Peygamber, Allah’ın rahmeti olmadan sadece amelle kurtuluşa erilemeyeceğini ve kendisinin de bir istisna teşkil etmediğini bildirmiştir. Bu durumda mü’min, ameline güvenmemeli, beşerî ilişkileri, dünyevi hayatı ve Allah’a kulluk noktasında ifrat ve tefrite kaçmadan orta yolu tutmalı ve Allah’ın rahmetine sığınmalıdır.

28. **گفت پیغمبر که عینای تنام** لا ینام قلبی عن رب الانام

“Hazret-i Peygamber, gözlerim uyur, kalbim uyumaz ve Rabb’ül-Enâmdan gâfil olmaz buyurmuştur.” (II, 7477)

¹⁸⁶ Buhârî, “İman”, 29, “Rikâk”, 18; Nesâî, “İmân”, 28.

¹⁸⁷ Müslim, “Münafikîn”, 76.

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf (ra), Peygamber Efendimiz (sav)'in hanımı Hz. Âişe (ra) 'den, “ Rasûlullâh'ın Ramazan'da nasıl namaz kılardı?” diye sordu. Hz. Âişe (ra) de: “ Rasullullah, ne Ramazan'da ne de diğer gecelerde on bir rekâttan daha fazla namaz kılmamıştır. Rasûlullah önce dört rekât namaz kılardı. Ama o rekâtların güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma. Sonra dört rekât daha kılardı. Bunların da uzunluğunu ve güzelliğini hiç sorma. Sonra da üç rekât daha kılardı”.

Hz. Âişe der ki: “ Yâ Resûlallah! Vitir namazını kılmadan mı uyuyacaksınız?” diye sordum. Resûlullah (s.a.s) da: “Yâ Âişe! Benim iki gözüm uyur, ancak kalbim uyumaz” buyurdular.¹⁸⁸

Açıklama: Bütün kaynak hadis kitaplarında aynı sened ve metinle rivayet edilen hadis ittifakla **sahih** tir.

Hz. Âişe'nin sorduğu soruya Hz. Peygamber (sav.)'in verdiği cevaptan, vitir namazını kılmak için tekrar kalkmak üzere, teyakkuz halinde bir süre yatıp dinleneceği anlaşılmaktadır. Uyandığında da abdest almadan namaz kıldığı rivayetlerde geçer. Fıkhî olarak abdest, uyku halindeyken abdesti bozacak bir durumun meydana gelmiş olmasıyla bozular. Yoksa uyku abdesti bozmamaktadır. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in abdest almadan namaz kılması, bedenen istirahat halinde olmasına rağmen kalbinin uyanık olmasındandır.

29. مسلمون را گفت نفس واحده

مشفقان کر دند همچون والده

“O veliler, vâlide gibi şefkatli olurlar. Hazret-i Peygamber (Müslümanlar bir nefis gibidir) buyurmuştur.” (II, 7636)

Hadis Metninin Tercümesi

¹⁸⁸ Buhârî, “Teheccüd”, 16, “Terâvih”, 1, “Menâkıb”, 24; Müslim, “Müsâfirîn”, 125; Ebû Dâvûd, “Tatavvû”, 26; Tirmizî, “Mevâkîf”, 208; Nesâî, “Kıyâmü'l-leyl”, 36.

Nûm'mân b. Beşîr (ra)'den. Rasûlullâh (sav): Müslümanlar, tek bir nefis gibidir” buyurmuşlardır.¹⁸⁹

Açıklama: Müslim'in rivayet ettiği hadis hüküm değeri olarak “*sahih*”tir.

Hz. Peygamber (sav) mü'minlerin birlik ve beraberlik içinde olmaları hususuna oldukça hassasiyet göstermiştir. “Müslüman'ın diğer müslümanlarla ilişkisi, birbirine kenetlenmiş binâ gibidir.”¹⁹⁰ ifadesiyle ferdî hareket etmemeye, “Mü'minler birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermeye, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.”¹⁹¹ teşbihiyle de müslümanların birbirlerine karşı son derece duyarlı, meşru meselelerde yardımcı, birbirlerinin haklarına saygılı olmaları gereğine vurgu yapmış, kısacası aralarındaki ilişkinin nasıl olması gerektiğini öğretmiş, bu birlik ve dirlik ortamına zarar verecek her türlü davranıştan uzak durmalarını önermiştir.

1.3.MESNEVÎ III. CİLT HADİSLERİ

1. هر قدم را دام میدان ای فضول حزم سوءالطن فرمود آن رسول

“Rasûlü Ekrem (S.A.V): (süizan da yerine göre bir ihtiyattır) buyurmuştur. Binaenaleyh, ey boşboğaz kimse, attığın her adımın altında bir tuzak var, zannında bulun.” (III, 7999)

Hadis Metninin Tercümesi

‘Abdurrahman b. Âiz (ra)'den. Peygamber Efendimiz (sav): “Tedbirli olmak sû-i zannın eseridir” buyurmuştur.¹⁹²

¹⁸⁹ Müslim, “Birr”, 66.

¹⁹⁰ Buhârî, “Mezâlim”, 5.

¹⁹¹ Müslim, “Birr”, 66.

¹⁹² Kuzâî, Mûsnedü's-Şihâb, vr. 4^b, r. 14.(Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 131'den naklen).

Açıklama: Hadisi bir kısım kaynaklar *mürsel*, bir kısım kaynaklar *mevkûf*, bazıları da Araplar arasında yaygın bir vecize olarak kaydederler. Çeşitli rivayetlerin hepsinin de senedi *zayıf* olmakla birlikte biri diğerini takviye etmek sûretiyle zayıflıktan kurtulabileceğini söylerler. Suyûtî hadis için “*hasen*” demiştir.¹⁹³

Bir meselenin önce olumsuz taraflarını düşünüp kötü ihtimalleri de göz önünde bulundurarak ona göre tedbir almak; iyi yönleri düşünüp ihtiyatsız davranmak ve zarara uğramaktan iyidir. Yoksa tedbirsiz davranmaktan maksat tevekkülsüzlük değildir. Elbette tedbir noktasında haddi aşp, vesvese / evham gibi aşırı tutumlar da sergilememek gerekir. Vesvese gibi durumlar insan tabiatına yerleşirse, kişi, teşebbüs yeteneğini kaybeder ve yalnızlaşmaya başlar. Manevî anlamda huzursuzluklar ortaya çıkar.

2. قول پيغمبر شنوای مجتبا گور عقل آمد وطن در روستا

“Ey seçilmiş ve temiz olan sâlik; Hazreti Peygamberin hadîs-i şerîfini dinle ki: (Köyde ikâmet etmek, aklın mezârıdır) buyurmuştur.” (III, 8243)

Hadis Metninin Tercümesi

Sevbân (ra)’den rivayetle: Rasûlullâh (sav) bana: “Ey Sevbân! Köylerde ikamet etme. Çünkü köylerde oturanın hali kabristanda oturanın hali gibidir” buyurmuşlardı.¹⁹⁴

Açıklama: Suyûtî hadis için “*hasen*” rumuzunu koymuştur.¹⁹⁵

Hadiste geçen ve yerilen köy, mutlak anlamda köy olmayıp; تنها, insan bulunmayan, sessiz-ıssız, medenileşmemiş yerlerdir. İnsan sosyal bir varlıktır ve böyle bir ortamda bir müddet sonra sosyal-kültürel faaliyetleri zayıflar ve adeta yaşayan bir ölüye döner. Bununla birlikte köylülük- şehirlilik bir coğrafya meselesi değil bir eğitim ve kendini yetiştirme meselesidir. Mevlanâ devam eden beyitlerde “Köy nedir? Hakikate ulaşamamış, elini taklid ve huccete atmış şeyh!” diyerek köye

¹⁹³ Yardım, Mesnevî Hadisleri., s. 131.

¹⁹⁴ Buhârî, el-Edebü'l-Müfred, s. 203, r. 509.

¹⁹⁵ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 133.

mecaz anlam yüklemiş ve kendi henüz olgunlaşmamışken halkı irşad etmeye kalkışan sahte mürşide işaret etmiştir.

3. “(Küfre razi olmak küfürdür) hadîsi ile (Benim kazâma razi olmayan benden başka bir Rab arasın) hadîsi kudsîsinin manalarını birleştirmek.” (III, 9065. beyitten önceki başlık)

Hadis Metninin Tercümesi

Enes b. Mâlik (ra)’den. Rasulullah (sav)’in : “ Cenâb-ı Hakk: Kim, benim kazâ ve kaderime râzı olmazsa, benden başka bir Rabb arasın” dediğini işittim, demiştir. ¹⁹⁶

Açıklama: Irakî ve Suyutî hadisin senedinin *zaîf* olduğunu belirtmektedirler. ¹⁹⁷

“Küfür” lügatte bir şeyi örtmek anlamına gelir. ¹⁹⁸ Kâfir ise hakikati örten, Allah’ın birliğini ve Peygaberi inkâr eden demektir. İslâm, kişiyi kendine ve yaratılmış diğer mahlûkata karşı kötülük yapmaktan men etmiştir. Kötülüğe boyun eğmek gibi şahit olduğunda sessiz kalmak da yasaktır ve küfür de kötülüktür. Allah’ın kötülüğü ve küfrü yaratması onları sevdiği anlamına gelmez. Kulların tercihi ve iradesiyle yapmak istediği fiili yaratır, ama beğenmez.

4. کاب جوشان ز اتش اندر قازغان در حدیث دیگر ای دل دان چنان

“Diğer bir hadiste de kalb, ateş üstündeki bir kazanda kaynayan suya teşbih edilmiştir.” (III, 9342)

Hadis Metninin Tercümesi

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “Mü’minin kalbi kaynayan tencereden daha fazla değişikliğe uğrar.” ¹⁹⁹

Açıklama: Hadisi Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.

¹⁹⁶ Beyhakî, Şu’abü’l-Îmân, vr. 24^b (Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 134).

¹⁹⁷ Yardım, Mesnevî Hadisleri., s. 135.

¹⁹⁸ İsfahânî, “k-f-r”, 918.

¹⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6: 4.

“Kalb” sözlükte bir şekilden başka bir şekle çevirmek, döndürmek²⁰⁰ gibi anlamlara gelmektedir . İnsan kalbi de sürekli değiştiğinden bu ad verilmiştir. Hz. Peygamber (sav) de kalbe neden kalp denildiğini şu hadisinde bildirmektedir. “ Kalbe çok değişken olduğu için kalp denilmiştir. Çölde bir ağacın üstünde asılı kalmış bir kuş tüyünün misali ne ise kalbin misali de odur. Rüzgar tarafından bir oraya bir buraya savrulur.”²⁰¹

5. گفت پیغمبر که شیخ رفته پیش چون نبی باشد میان قوم خیش

“Resûl-i Ekrem buyurmuştur ki: İlerlemiş bir şeyh kavmi arasında peygamber gibidir.” (III, 9469)

Hadis Metninin Tercümesi

“Kavmi içindeki şeyh ümmeti içindeki peygamber gibidir”.²⁰²

Açıklama: Ali el-Kârî, İbn Hacer hadisin *mevzû*‘ olduğunu ve fakat Irakî ve Suyûtî ise senedinin *zayıf* olduğunu ileri sürmektedirler.²⁰³

6. گفت پیغمبر که روز رستخیر کی گذارم محجر من را اشک ریز
من شفیع عاصیان باشم بجان تا رها نمشان اشکنجه گران
عاصیان و اهل کباء را بجهد وارهانم از عتاب نقض عهد

“Haret-i Peygamber buyurmuştur ki: Kıyâmet gününde mücrimleri nasıl ağır bir halde bırakayım? Âsileri ağır işkence ve azabdan kurtarmak için ben candan ve gönülden onların şefî olacağım. Suçluları, büyük günah işliyenleri ne yapıp yapıp Azab-ı İlâhi’den kurtaracağım. Ümmetimin sâlihleri zaten kurtulurlar ve benim şefaatime ihtiyaçları olmaz. Hattâ onlar bile suçlulara şefaet ederler, onların bile sözleri geçer, hükümleri yürür. Hiç kimse başkasının suçunu almaz, yükünü

²⁰⁰ İsfahânî, “k-l-b”, 862.

²⁰¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, 4: 409.

²⁰² Aliyyü'l-Kârî, Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler, s. 160-161.

²⁰³ Aliyyü'l-Kârî, Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler. 160-161.

yüklenmez. Yüklenen ben değilim ki, onların yüklerini alan, hafifleten Allah'dır" (III, 9478-9480)

İlk üç beyitte zikredilen hadisin tercümesi:

Enes (ra)'den. Peygamber Efendimiz (sav) : "Benim şefâatim, ümmetimin büyük günah işleyenlerinedir" buyurmuşlardır.²⁰⁴

Açıklama: Tirmizî hadis için " *Bu, hasen, sahîh ve garîb bir hadistir*" derken Hakîm " *Bu, Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahîh bir hadistir*" açıklamasında bulunur.

Son üç beyitte anlatılan hadisin metin tercümesi:

Ebû Sa'îd (ra)den. Rasûlullah (sav): Ümmetimden öyle kimseler vardır ki, bunların bazıları büyük bir topluluğa, bazıları bir kabîleye, bir kısmı bir sülâleye, bir bölümü de bir adama, cennete girene dek şefâat ederler" buyurmuşlardır.²⁰⁵

Açıklama: Tirmizî hadise "*hasen*" kaydını düşer.

Sözlükte " tek olan bir şeyi benzerine ekleyerek çift yapmak, önüne düşüp işini görmek, işinin görülmesi için bir aracıyla müracâat etmek"²⁰⁶ gibi anlamlara gelen şefâat; terim olarak "kıyamet gününde peygamberlerin ve sâlih kulların mü'minlerin bağışlanması için Allah katında niyâzda bulunması" manasında kullanılır.²⁰⁷

" O gün -Rahmân'nın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimseler müstesna- şefâatin bir yararı olmaz."²⁰⁸ Tâhâ Sûresi'nde geçen bu ayet ve daha bir çok ayette şefâat etme yetkisinin Allah'ın elinde olduğu ve Allah'ın iznine bağlı olarak şefâatte bulunulacağı kaydedilmektedir. Hz. Peygamber (sav)'in de şefâatle ilgili bir

²⁰⁴ Ebû Dâvûd, "Sünnet", 20; Tirmizî, "Kıyâmet", 11.

²⁰⁵ Tirmizî, "Kıyâmet", 11.

²⁰⁶ İsfahânî, "ş-f-a", 555.

²⁰⁷ Mustafa Alıcı, "Şefaât", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38: 411-415.

²⁰⁸ Tâhâ, 20/109.

çok hadisi bulunmaktadır. “Ben şefâat etmek ve ümmetimin yarısının cennete girmesi arasında hür bırakıldım; şefâat etmeyi seçtim. Çünkü o daha umûmî ve daha kifâyetlidir. Siz şefâatin takva sahipleri için olduğunu mu sanırsınız? Hayır. Aksine o, günahkârlar, hatalı davrananlar ve kirlenenler içindir.”²⁰⁹ İslâm âlimleri, Hz. Peygamber’in mahşer günü hesaba çekilmeyi bekleyen insanların hesaba çekilmesini sağlamak ve cennette mü’minlerin derecelerinin yükselmesi için şefâat edeceği, fakat kafirler için şefâatin olmayacağı husularında ittifak etmişlerdir. Ehl-i Sünnet âlimlerine göre ümmetin büyük günah işleyen ve tevbe etmeden ölenleri de şefâatten yararlanabileceklerdir. Çünkü şefâat etme yetkisi Allah’ın elindedir.

7. گفت پیغمبر شمارا ای مهان چون پدر هستم شفیق و مهربان

“Hazret-i Peygamber buyurmuştur ki: Ey ashâbım ve ümmetim; ben size bir babadan daha şefkatli ve merhametliyim.” (III, 9626)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra)’den. Peygamber Efendimiz: “Ben size (sevgi ve merhamet hususunda) babanız gibiyim. Size (fayda ve zarar verecek şeyleri) öğretirim...”²¹⁰

Açıklama: Hadis meşhur hadis kaynaklarında ittifakla rivayet edilmiştir.²¹¹

“Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size çok düşkündür, mü’minlere karşı şefkat ve merhamet doludur.”²¹² Allah Teâlâ daha önce hiçbir peygamber için iki ismini kullanmadığı halde Hz. Peygamber’i Raûf ve Rahîm esmâlarıyla niteler. Raûf “çok şefkatli”, Rahîm “çok merhametli” demektir. Allah Teâlâ’nın kullarının fitratına yerleştirdiği şefkat ve merhamet duyguları en üst düzeyde peygamberlerde bulunur ve Hz. Peygamber de

²⁰⁹ İbn Mâce, “Zühd”, 37.

²¹⁰ Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 4.

²¹¹ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 142.

²¹² Tevbe, 9/128.

her türlü güzel vasıf ve ahlakta önde olduğu gibi şefkat ve merhamette de zirve şahsiyettir.

Müşriklerin iman etmemesi üzerine onların helâk olmasından korkup üzülünce Allah, teselli mahiyetinde şu ayeti indirmiştir: “Durum böyleyken bu son kitaba inanmazlarsa arkalarından üzülerek neredeyse kendini helak edeceksin.”²¹³ Rahmet Peygamberi, Taif’te taşlandığında, Uhud’da dişi kırıldığında da beddua etmemiş, merhamet örneği sergilemiştir. Ümmetinin dünya ve ahirette sıkıntıya düşmesi, bilhassa cehennem azabına uğrayacaklar onu mahzun etmiş, bir baba şefkatiyle ümmetini ikâz etmiştir.

حق همی گوید نظر مان بردلست نیست بر صورتکه آن آب و پلیست 8.

“Cenâb-ı Hak bizim nazarımız kalbedir, su ve çamurdan olan surete değildir, buyururuyor.” (III, 9928)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre’den Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: “Allah (ödül ve ceza hususunda) sizin suretlerinize ve mallarınıza değil, kalp ve amellerinize bakar.”²¹⁴

Açıklama: Hadisi Müslim, İbn Mace ve Ahmed b. Hanbel rivayet etmişlerdir.

کژ نهم تا راست گردد این جهان حرب خدعه این بود ای پهلوان 9.

“Bu cihan doğru gitsin diye bir eğri söylüyorum. Ey pehlivan (Harb hiledir.) bu demektir.” (III, 10091)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra) ve Câbir b. Abdullah (ra)’ den gelen rivayete göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Harb hileden ibarettir.”²¹⁵

²¹³ Kehf, 18/6.

²¹⁴ Müslim, “Birr”, 34; İbn Mâce, “Zühd”, 9.

²¹⁵ Buhârî, “Cihâd”, 157, “Menâkıb”, 25, “İstîtâbe”, 6; Müslim, “Cihâd”, 17-18; Ebû Davûd “Cihâd”, 92, “Sünnet”, 28; Tirmizî, “Cihâd”, 5; İbn Mâce, “Cihâd”, 28.

Açıklama: Kaynak hadis kitaplarının yer verdiği hadis için Tirmizî **“hasen sahihtir”** demektedir.

Hız. Peygamber (sav), savaş esnasında düşmanı mağlup etmek için hîleye başvurmayı meşru görmüştür. Ulemâyâ göre de savaşta hîle caizdir. Allah Rasulü'nün savaşta bazen gideceği yolu gizlemesi, bazen yanlış bilgi vermesi, kalabalık görünmek için ateş yaktırması, düşmana bilgi sızmamaları için gizlice hareket etmesi, düşman safının asker sayısı, mühimmatı, stratejisi ile ilgili araştırma yapması, ansızın sefer düzenlemesi gibi savaş taktikleri daha az can ve mal kaybıyla, daha çabuk sonuç alınmasını sağlamıştır.²¹⁶

10. دیدہ و دل ہست بین اصبعین چون قلم در دست کاتب ای حسین

“Ey Huseyn! Ey güzelce kimse! Kâtibin elindeki kalem gibi, insanın gözü ve gönlü de Allah'ın iki parmağı arasındadır.” (III, 10452)

Hadis Metninin Tercümesi

Amr b. El-Âs, Rasûlullah'ın (s.a) şöyle buyurduğunu işittim der: “Âdemoğullarının kalpleri tamamen bir tek kalp gibi Allah'ın iki parmağı arasındadır. Allah dilediği gibi tasarruf eder.” Bunun üzerine Rasûlullah şöyle duada bulundular: “Ey kalpler üzerinde tamamen tasarrufa sahip Allah'ım! Kalplerimizi sana itaat etmek üzere tasarruf et, yönelt...”²¹⁷

Açıklama: Müslim'den rivayet edilen **sahîhtir**. Tirmizî ise **hasen** olduğunu söylemiştir.²¹⁸

Kalp, bütün organlara nispetle vücûdun merkezi konumunda olup vicdan, akıl, duygu, şuur, irade, sezgi ve düşüncelerimizin kaynağıdır. Değişken bir yapısı olması hasebiyle de hidayet üzere sebat etmesi ancak Allah'ın inâyetiyledir. Hız. Peygamber

²¹⁶ Hadislerle İslam, “Savaş Hukûku”, 4: 491.

²¹⁷ Müslim, “Kader”, 3.

²¹⁸ Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretileri, s. 253.

(sav) de bu duruma işaretle “ Benim kalbimde perdelenir ve ben her gün Allah’tan yüz defa bağışlanma dilerim.”²¹⁹ demektedir ve sık sık da “Ey kalpleri çeviren Allah’ım! Benim kalbimi dinin üzere sabit kıl!”²²⁰ diye dua etmektedir. Korku, hüzn, endişe, sevinç, iyilik-kötülük, iman- küfür, öfke, hased, nefret, hilm, fazilet, takva gibi duygular hep kalbe dayanmaktadır. Allah’ı tanımak, bilmek yani marifet de kalbin fiilidir.

II. “Resûlullah Sallâllahu Aleyhi Vesellem: “Allah’ın hakîkaten bir takım gizli velîleri vardır. Onların saçları bakımsızlıktan keçelenmiş, yüzleri tozlanmıştır. Bir emîrin yanına girmek isteseler kendilerine müsâade edilmez. Görünmeseler aranmazlar, bulunsalar çağırılmazlar, hastalansalar iyâdet edilmezler, ölseler cenâzelerine gelinmez. Onlar yeryüzünde bilinmezler, gökyüzünde meşhurdurlar.” buyurmuştur.” (III, 10776. Beytin başlığı)

Hadis Metninin Tercümesi

Ömer b. El-Hattab (ra) bir gün Mescid-i Nebevî’ye gitmişti. O esnada Mu’âz b. Cebel (ra) ‘i Rasulullah (sav) ‘in kabrinin başında ağlar bir halde gördü ve “Yâ Mu’âz! Neden ağlıyorsun” diye sordu. Mu’âz da: “ Bu kabrin sahibinden duyduğum bir şey yüzünden ağlıyorum” dedi. Hz ömer (ra) : “ Ne duydu?” deyince: Mu’az: Peygamber Efendimiz’in: Riyânın en hafifi bile şirkidir. Kim Allah’ın velîsine düşmanlıkta bulunursa Allah’a harb ilân etmiş olur. Allah sakınarak ve gizlice iyi amel işleyen kullarını sever. Ki onlar, ortada yok iken kimse tarafından aranıp sorulmaz. Şayet bir topluluğun yanında bulunsalar, çağırılıp düşünceleri sorulmaz. Onlar tanınmazlar da! Onların kalbleri, hidâyet lambalarıdır. Her türlü zorluğun altından çıkarlar, üstesinden gelirler” buyurduğunu işittim dedi.²²¹

Açıklama: Hakîm hadisin “*sahih*” olduğunu, Irakî ise “*zaîf*” olduğunu zîra senesinde metrûk bir ravinin bulunduğunu kaydederler.²²²

²¹⁹ Müslim, “Zikir”, 41.

²²⁰ Tirmizî, “Deavât”, 89.

²²¹ El-Hakîm, el-Müstedrek, IV/328.

²²² Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 143-144.

12. آن نصیحت در لغت ضد غلول گفت الدین النصیحة آن رسول

“Hz. Resûl (S.A.V.) (Din nasihattir) buyurmuştur.” (III, 11596)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebû Hureyre (ra) şöyle demiştir: Rasulullah (sav) şöyle buyurdular: “Rasulullah (sav) üç sefer din nasihattir, samimi olmaktan ibarettir” dedi. Ashab: Ey Allah’ın Rasulu kime karşı dediler. Buyurdular ki: Allah’a, Kitab’ına, Müslüman idarecilere ve Müslümanların geneline karşı samimi olmak demektir.”²²³

Açıklama: Tirmizî “Bu, *sahih ve hasen* bir hadistir” hükümünü vermektedir.

Nasihât; hâlis, saf, bozulmuşluktan uzak, iyi niyetli olmak manasındaki “nush” kökünden gelmekte olup, iyiliğe sevkedip kötülükten sakındırmak, başkasına kişinin lehine ve aleyhine olan durumları göstermek, öğüt vermek²²⁴ gibi anlamlara gelir. Hadisle ilgili Ali Osman Koçkuzu: “Temiz dindarlık dostlukta doğruluk; Allah için, Rasulü için, Devlet başkanı için, bütün Müslümanlar için yapılır. Hadisin eldeki metne uygun tercümesi budur.” demektedir.²²⁵

13. لا شجاعة يا فتى قبل الحروب گفت پیغمبر سپهدار غیوب

“Gaybler âleminin kumandanı bulunan Hz. Peygamber: “Ey yiğit, harpten evvel şecaat yoktur.” buyurmuştur. (III, 11657)

Açıklama: Hadis kaynaklarda tesbit edilememiştir.²²⁶

²²³ Müslim, “Birr ve Sıla”, 23; Tirmizî, “Birr”, 17.

²²⁴ Mustafa Çağrı, “Nasihât”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32: 408-409.

²²⁵ Ali Osman Koçkuzu, Menevî’de Hz. Peygamber Hadis-i Şeriflere Atıflar, s. 291.

²²⁶ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 146.

Belayla sınanmadan önce yüksek perdeden konuşmak kolaydır. Esas olan belâyla karşılaşınca cesaret ve sabır gösterebilmektir. İnsanların gizli hasletleri, kişinin kendini öven sözlerinden değil, onlarla vakit geçirip, tecrübe edindikçe ortaya çıkar.

14. در خبر بشنو تو این پنذنگو بین جنییکم لکم اعدی غدو
“Şu iyi ve güzel olan nasîhatı hadisten dinle: Resûlü Ekrem (S.A.V) (Senin en şiddetli ve adâvetli düşmanın içinde bulunan nefsinidir buyurmuştur.” (III, 11719)

Hadis Metninin Tercümesi

“En güçlü düşmanınız, içinizdeki nefsinizdir”.

Açıklama: Hadis kitaplarında tesbit edilemeyen hadise Gazâlî İhyâ’sında yer vermiştir.²²⁷

Daha önce buna benzer beyitler îzâh edilmeye çalışıldı.

15. گفت پیغمبر که ان فی البیان سحر او حق گفت آن خوش پهلوان

“Hz. Peygamber (S.A.V.) beyanda sihir vardır dedi ve o hoş pehlivan muhakkak ki doğru söyledi.” (III, 11732)

Hadis Metninin Tercümesi

Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor: Meşrik tarafından iki adam gelip hitap etmişlerdi de insanlar, bunların ifadelerinin hoşluğuna hayran kalmıştı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (sav): “ Güzel beyanda sihir özellikleri vardır”. buyurdular. Râvi, tereddüt ederek veya “ güzel sözde sihir etkisi vardır.” buyurdu demektedir.²²⁸

Açıklama: Tirmizî hadisin *hasen ve sahih* olduğunu kaydeder.

²²⁷ Gazâlî, İhyâ, III/4.

²²⁸ Mâlik b. Enes, Muvattâ, “Kelâm”, 7; Buhârî, “Tıb”, 51.

“O insanı yarattı. Ona beyânı (anlama ve anlatmayı) öğretti.²²⁹” İnsanı yaratan, ona duygu ve düşüncelerini ifade edebilme, konuşma ve anlatma yetilerini veren Allah Teâlâ’dır. İnsanı insan yapan vasıf, akıl nimeti ve muhâkeme gücüdür. Sözün değeri de hakikati ne kadar yansıttığı ile orantılıdır. Söz hazinelerinin anahtarları kendisine verilen “Bana sözün özü verildi”²³⁰ buyuran Hz. Peygamber (sav) tane tane konuşur, anlatırken dinleyenler rahat anlasınlar diye bazen cümlelerini tekrar ederdi. Şiirin güzelini dinlemeyi severdi. İman etmemekte inat eden Kureyş müşriklerini hicverirken olur da, farketmeden Hz. Peygamber (sav)’e dil uzatırım korkusuyla Hz. Ebû Bekir (ra)’den Kureyş’in soy kütüğünü öğrenip, tere yağından kıl çekercesine Hz. Peygamber’i ayırarak Kureyş müşriklerini can evinden vuran, İslâm’ın ve câhiliyenin en etkili söz ustası, şâir Hassan b. Sâbit için “Allah’ım onu Rûhü’l-Kudüs ile destekle” diye dua etmiştir.²³¹

16. گفت پیغمبر که جاد فی السلف
با لعطية من تيقن بلخلف

“Hz. Peygamber: (Verilen bir şeyin karşılığı geleceğinden emin olan, onun infak ve tasadduk olunmasından çekinmez.) buyurmuştur.” (III, 11756)

Hadis Metninin Tercümesi

Hiz. Ali (ra) ‘den. Peygamber Efendimiz (sav) uzunca bir hadisinin arasında: “...Yaptığı işin karşılığını yakînen bilen kimse, ihsanda cömert davranır” buyurmuşlardır.²³²

Açıklama: Hadisin Nehc’ül-Belâğa’da Hiz. Ali’ye ait olduğu kaydedilir.²³³

²²⁹ Rahmân, 55/3-4.

²³⁰ Müslim, “Mesâcid”, 5.

²³¹ Hadislerle İslam, “Sözün Büyüsü”, 3: 379.

²³² Kuzâî, Müsnedü’ş-Şihâb, vr. 47^a, r. 265; (Yardım, s. 149).

²³³ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 149.

“Kim iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır; kim de kötülükle gelirse o sadece dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.”²³⁴ En’âm Sûresi’nde geçen bu ayette olduğu gibi bir çok ayette de müslümanlara yaptıkları iyiliklerin karşılığını kat kat alacakları müjdelenir. Allah katında yaptığı iyiliğin boşa gitmeyeceğini, kaybının olamayacağını bilen mü’min de bol bol infakta bulunur, hasenâtını artırır.

17. **خلق ما نندرمه او ساعیست** **كلکم راع نبی چون راعیست**

“Ey insanlar, ey ümmet! Sizin hepiniz yekdiğerinin sürüsü ve çobanıdır, Peygamber ise umumunuzun çobanıdır, halk sürü gibidir, Peygamber ise onun muhafaza edicisidir.” (III, 11799)

Hadis Metninin Tercümesi

Abdullah b. Ömer (ra)’den. Rasulullah (sav) : “İyi biliniz ki, hepiniz çobansınız. Ve hepiniz sürüsünden mes’ûldür” buyurmuşlardır.²³⁵

Açıklama: Hadisi Buhârî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Bir çoban nasıl ki sürüsünü her türlü tehlikeden muhafaza etmekle yükümlü ve onlara uğrayan zarardan da mes’ul ise, insanlar da idarelerinde bulunan kişilerin dînî yaşantısından, ahlâkından, geçiminden vb. sorumludur. Sultan tebaasından, kumandan ordusundan, aile reisi ailesinden, yönetici çalışanlarından ve idaresinde hiç kümse bulunmayan kişi nefsinden sorulacaktır.

18. **ز بر ظاهر باطنی بس قاهریست** **حرف قرآن را بدان که ظاهریست**

²³⁴ En’âm, 6/160.

²³⁵ Buhârî, “Cum’a”, 11, “İstikrâz”, 20, “Vesâyâ”, 9, “Nikâh”, 81- 90, “Ahkâm”, 1; Müslim, “İmâre”.

“Hz. Peygamberin: “Kur’ân’ın zâhiri var, bâtını var, batının da yedinci batna kadar bâtını var” hadîsinin tefsiri” (III, 11896. Beyitten önceki başlık)

Hadis Metninin Tercümesi

Abdullah b. Mesud (ra)’den. Der ki: “ Kur’ân yedi harf üzerine indirilmiştir. Onda olan her harfin muhakkak bir zâhiri bir de bâtını vardır. Ali b. Ebî Tâlib ise, zâhir ve bâtın ilmine tamamen vâkıftı”.²³⁶

Açıklama: Kaynaklarda hadisle ilgili bir değer hükmü kaydedilmemiştir.²³⁷

19. حفت الجنة شنو ای خوش سرشت بر مراد شد قلاووز بهشت

“Murâdına ermemek Cennet’in klavuzu olmuştur. Ey mâyesi güzel yağrulmuş kimse! (صفت الجنة) hadîsini işit.” (III, 12117)

Hadis Metninin Tercümesi

Enes b. Mâlik (ra)’den: Peygamber Efendimiz (sav): “Cennet, hoş gitmeyen ve insana yapması ağır gelen şeylerle; cehennem ise, insan nefsinin hoşuna giden câzip şeylerle çevrilmiştir” buyurmuşlardır.²³⁸

Açıklama: Hadis kaynak hadis kitaplarında nakledilmektedir. Tirmizî hadis için “*sahih*” demektedir.

Dünya hayatı insanın nefesine hoş gelen, ancak onun felâketine sebep olabilecek câzip nimetlerle donatılmıştır. Haramlar süslü kâselerde sunulan zehir gibidir ki, içeni bir örümcek ağı gibi cehenneme sürükler. Nefsinin arzu ve heveslerine göre yaşayan biri için son durak şüphesiz cehennem olacaktır. Ebedî mutluluk yurdu olan cennete ulaşmak ise ibâdet, tâat, fazilet gibi nefse zor gelen imtihanlardan geçince elde

²³⁶ Ebû Nuaym, Hilyet’ül-Evliyâ, I/65.

²³⁷ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 52.

²³⁸ Buhârî, “Rikak”, 28; Müslim, “Cennet”, 1; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 22; Tirmizî, “Cennet”, 21.

edilecek bir mükâfattır. Mevlâna Mesnevî’de geçen bir beytinde “ Varılan yerin tatlılığı, lezzetleri seferde çekilen zahmetlerle ölçülür” demektedir. (III, 11810)

20. نظر کر دن پیغمبر علیہاللام در اسیران و تبسم کردن و گفتن کہ
عجبت من قوم یجرون الی الجنة با لسلاسل ولا غلال

“Hz. Peygamberin esirlere bakıp tebessüm etmesi ve: /Zencirler ve boyunduruklarla cennete çektikleri bir kavme taaccüp ettim) buyurması.” (III, 12123. beyittten önceki başlık)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebu Hureyre (ra) ‘den. Peygamber Efendimiz (sav): “ Allah, zincirlerle cennete giren kavmin haline şaşırır” buyurmuşlardır.²³⁹

Açıklama: Hadis Buhârî’de rivayet edilmekte ve Suyûtî “ *sahih*” rumuzunu koymaktadır.²⁴⁰

21. گفت پیغمبر کہ معراج مرا نیست بر معراج یونس اجتبا

“Hz. Mustafa Aleyhisselam’ın : (Beni Yunus ibni Metta’dan üstün tutmayın) hadîsinin tefsiri” (III, 12163. Beyittten önceki başlık)

Hadis Metninin Tercümesi

Ebu Hureyre (ra)’den Peygamber Edendimiz (sav): Hiç kimsenin beni, Yûnus İbn Mettâ’dan daha üstün tutması hoş olmaz” buyurmuştur.²⁴¹

Açıklama: Hadis Buhârî ve Müslim’de rivayet edilmektedir.

²³⁹ Buhârî, “Cihâd”, 144; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 114.

²⁴⁰ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 155.

²⁴¹ Buhârî, “Tefsir” 101, Müslim, “Fedâil”, 166,167; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 13.

Hz. Yunus, puta tapan kavmini tevhid dinine davet etmiş, fakat Ninova halkından kendisine iman eden çok az kişi çıkınca Hz. Yûnus da kavmine kızmış, onları bulacak bir musibetten kendini korumak için gemiyle şehri terketmiştir. Denizde giderken yük fazlalığı nedeniyle bazı eşya ve yolcular gemiden denize atılacaktır. Kura çekilmeye karar verilir ve kura Hz. Yunus’a çıkar. Allah Teâlâ’nın yardımıyla bir yunus balığının karnında bir süre yaşar. “لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ” / Allah’ım senden başka İlah yoktur. Seni tenzîh ederim. Şüphesiz ben nefsimi zulmettim”²⁴² münacatı Hz. Yunus’un balığın karnındayken ettiği duadır. Duasına icabet edilir ve tekrar karaya çıkar. Kavminin yanına döner. Kavmi ise hakikati görmüş, tevbe edip tek olan Allah’a iman ettikleri için azaptan kurtulmuşlardır.

Kur’an-ı Kerîm’de peygamberlerin hem birbirlerine eşit olduğu, hem de “Onların bir kısmını diğerlerine üstün kıldık”²⁴³ âyeti geçmektedir. Buna göre peygamberler vahye muhatap oluşları, peygamber olarak seçilmiş olmaları ve vazifelerinin yüceliği bakımından eşittirler. Fakat bazı özel vasıfları ve faziletli durumları bulunabilmektedir. Ayetlerde durum böyle iken Allah Rasûlü bu sözlerle ümmetine peygamberler arasında ayırım yapmamayı öğütlemekte, kendinin de aşırı övülmesine rıza göstermemektedir.

22. اهـل جنت در خصوصتها زبون گفت پیغمبر که هستند از فتون

“Hz. Peygamber, buyurmuştur ki: Cennetlik olanlar, husûmet ve mücâdelede zebûn olurlar.” (III, 12221)

Hadis Metninin Tercümesi

Harise b. Vehb el- Huzai (ra) ‘den. Peygamber Efendimiz (sav)’in: “Âshabım, size cennet ehlinden haber vereyim: Her zayıf ve mütevazi her mü’min cennetlidir. Hâlbuki o mü’min, Allah’a kasem etse Allah onu, ihsân ve inâyeti ile kaseminde haklı

²⁴² Enbiyâ, 21/ 88.

²⁴³ Bakara Sûresi, 253.

çıkardı (mahcup etmezdi). Size cehennem ehlerinden de haber vereyim: Onlar da katı kalpli, hîlekâr ve büyülenen kimselerdir” buyurduğunu işittim, der.²⁴⁴

Açıklama: Hadisi Buhârî rivayet etmektedir. Aynı sened ve metinle Müslim, Tirmizi, İbn Mace de hadise yer vermişlerdir.²⁴⁵

Mevlânâ devam beyitte “ Ehli Cennetin husûmette zayıf ve mağlûb olmaları, noksanlarından, korkaklıklarından, dinlerinin zaafından değildir. Belki ihtiyatkâr ve kendi fiilerine sûizan sahibi olmalarındandır.” der. Yani Cennet ehli zayıf ve noksan olmadıkları halde, gâlibiyet hırsı taşımadıkları, son derece ihtiyatlı ve kendi fikirlerini sorguladıkları için, kendilerini savunmaya kalkışmaz ve hasımlarına mağlûb olurlar.

23. عاقبت زان در برون آید سری گفت پیغمبر که چون کوبی دری

“Hz. Peygamber buyurmuştur ki: Bir kapıyı çalınca o kapıdan bir baş zuhûr eder.” (III, 12431)

Hadis Metninin Tercümesi

Abdullah b. Mesud (ra) şöyle demiştir: “ Kul namaz süresince Melik olan Allah’ın kapısını çalar. Kim ki Mâlik’ül-Mülk olan Allah’ın kapısını çalmayı âdet edinirse, o kul için o kapı açılacaktır”.²⁴⁶

Açıklama: Hadis kaynak hadis kitaplarında rivayet edilmemektedir. Abdullah b. Mübârek Kitâbü’z-Zühd’de, hadisin dipnotunda Taberânî’nin hadisin râvileri hakkında “sıhhatli râvilerdir” dediğini kaydetmiştir.

Mevlâna, azim ve kararlılıkla çalışanın istediğini elde edeceğine işaret ediyor. Duada, nefis terbiyesinde, Allah Tealâyâ kullukta istikrar sahibi olan muvaffak

²⁴⁴ Buhârî, “Tefsir”, 68; Müslim, “Cennet”, 46-47.

²⁴⁵ Yardım, Mesnevî Hadisleri, s. 158.

²⁴⁶ Abdullah b. Mübârek, Kitâbü’z-Zühd ve’r-Rekâik, s. 7-8, r. 21.

olacaktır. Peygamberimiz de bir hadislerinde “Amellerin en makbûlü az da olsa devamlı olanıdır” buyurmuşlardır.²⁴⁷

²⁴⁷ Buhârî, “İmân”, 32; Müslim, “Müsafirîn”,215-218; “Münâfikîn”, 78.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1. İKTİBAS YOLUYLA KULLANILAN HADİSLER

2.1.1. BİRİNCİ CİLT

1. “Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *Her kim sırrını gizlerse muradına çabuk erer.*” (I, 175)
2. “İçlerin içi ve büyüklerin büyüğü olan sevgili Peygamberimiz (sallallâhü aleyhi vessellem)’in cümlesinden olan: (*Namaz, ancak kalb huzûru ile temâm olur*) meâlindeki haberi işit.” (I, 378)
3. “Allah can atlarının eğerini alır. Şu hâl (*ennevmü ehul mevt / uyku ölümün kardeşidir*) hadisinin sırrıdır.” (I, 399)
4. “Benim kulağım (*Lâ yüldeğul-mü’min / Mü’min, bir zehirli hayvan deliğinden iki kere dağlanmaz*) kavlı-i Nebevîsini işitti. Hadîs-i Peygamberîyi candan, gönülden kabûl etti.” (I, 901)
5. Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) yüksek sesle buyurmuştur ki: “*Devenin izini tevekkül ile bağla.*” (I, 907)
6. “Biz, Hazret-i Hakk’ın âilesi ve onun süt isteyen çocukları gibiyiz. Nitekim Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz: *Mahlûkât Allah’ın iyâlidir* buyurmuştur.” (I, 921)
7. “Malı Allah rızası için hâmil olursan, öyle mal hakkında Aleyhissalâtü vesselâm Efendimiz: *Helâl mal, sâlih bir kimse için ne iyidir* buyurmuştur. (I, 977)
8. “Hazreti Peygamber, *ey rey verecek kimse; meşveret et ki müsteşâr olan mü’temendir*, buyurdu.” (I, 1037)
9. “Resûl-i Ekrem Hazretleri: *Yalandan hastalık, hakîkî hastalık getirir ve sahibi kandil gibi söner gider*, buyurmuştur.” (I, 1067)
10. “O halde senin için her lâhza ölüm ve ric’at vardır. Hazreti Mustafâ Sallallahü aleyhi vessellem (*Eddünyâ sâ’atün*) yani: Dünya ebediyete nisbetle az bir müddetten ibarettir, buyurmuştur.” (I, 1140)
11. “Zâlimlerin zulmü karanlık kuyu gibidir ki âlimlerin hepsi de böyle demişlerdir.”(I, 1308)

12. “*Mü'minler birbirinin aynasıdır. Bu söz, bir Hadisin meâlidir ki onu Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem)'den nakledeleler.*” (I, 1327)
13. “*Race'na mine'l-cihâdi'l asğari ile'l-cihâdi'l-ekber, kavli-i Nebevîsi mûcibince küçük cihaddan büyük mücâhedeye avdet eyledik.*”(I, B.1385)
14. “*Elçi Hazret-i Ömer (ra)' e ta'zîm ile selâm verdi. Cenâb-ı Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) de: Evvelâ selâm, sonra kelâm, buyurmuştur.*” (I, 1426)
15. “*Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: Ey cesur tâlib, matlûbiyet derecesine vâsıl olanlarla inâda ve iddiâyâ kalkışma.*” (I, B. 1603).
16. “*Ben, Ebulbeşer, yani Hz. Âdem' den intikal etmiş olan maddi hislerden ölmüşüm, yani mevhum varlığım ve benliğim Hakk'ın varlığında fâni olunca Hak benim kulağım, idrakim ve gözüm olmuştur.*” (I, 3123)
17. “*Hazreti Mustafâ Efdalüssalât ve Ekmelüttahâya Efendimiz, beni görenlere ve beni görmüş olanları görenlere ne mutlu- buyurmuştur.*”(I, 1943)
18. “*Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: Allah'ın nefhâları, bu dünya günlerinde sebkedir, ilâ yevmilkiyâm dâim ve câridir. O nefhâtın zuhûr ettiği vakitlerde kulak verin ve akıllı bulunun da o nefhâları kapın*”(I, 1948-1949)
19. “*Hazret-i Mustafâ Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz de kendine bir hemdem, bir müsâhib ittihâz etmek için dünyaya geldi ve Âişetüssıddıka radiyallahü anhâya (Ey Hümeyrâ benimle konuş) dedi.*” (I, 1970)
20. “*Cân hakîkate noksandan berîdir ve aynı kemâldir. Nitekim Hazret-i Mustafâ Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz- Erihnâ yâ Bilâl- buyurdu.*” (I, 1984)
21. “*Rüzgâr, kendi fiilini yapar ve eser. Rûhu yani kabiliyeti olan da onu candan yürekten kabul eder. Resûl-i Ekrem (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: Ey eshâb ü ümmetim; ilkbahar serinliğinden örtünüp kaçınmayınız. Çünkü sizin canınıza, baharın ağaçlara yaptığını yapar, yani o sûretle feyzbahş olur. Lâkin sonbahar soğuşundan da kaçınınız ki vücûdunuza üzüm bağlarına yaptığını yapar.*”(I, 43-44-45)
22. “*Hannâne yani inler denilen direk, Resûl-i ekrem'den ayrıldığı için akıllı insanlar gibi inledi. Vâ'z meclisinin ortasında o sûretle inledi ki, o iniltiyi bulunanların, ihtiyârı da genci de duydu. Böyle eni boyu olan bir direğin, yâhud direğin böyle enine,*

boyuna, yani sürekli bir sûrette nasıl ve niçin inlediğine Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem)'in sahabeleri şaşıtlar. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): Ey direk ne istiyorsun? Diye sordu. O da: Senin ayrılığından rûhum pür hûn oldu cevabını verdi. Direk diyordu ki: "Hutbe îrâd ederken bana dayanıyordun, beni bıraktın da minber üstünde kendine mesned ve mevkî yaptın. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem), seni yeniden hurma ağacı yapmalarını, yemişinden garb ve şark ahâlisinin yemesini ister misin? Yoksa ahrette ve cennette Hakk'ın seni bir servi yapmasını ve ter ü tâze olarak, ilelebed kalmasını mı istersin? Diye sordu. Direk, dâima bâkî olanı isterim, dedi. Ey gâfil kimse bu cevabı işit de bir direk parçasından daha değersiz olma. Kıyamette insanlar gibi haşr olsun diye Resûl-i Ekrem Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) o ağacı yere gömdürdü." (I, 2112-2120)

23. "Resûl-i Ekrem (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: *Dâima iki melek nasîhat için hoş bir nidâda bulunur. Derler ki: Ey İlâhî; infak ve tasadduk edenleri doyur, verdikleri her dirheme bedel, kendilerine yüzbinlercesini ihsan et. İlâhî hasislere de dünyada ziyân üstüne ziyândan başka bir şey verme.*" (I, 2227-2229)

24. "Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *Kanaat nedir? Hazînedir. Sen ise, genç ile renci, yani bir hazine olan kanaatle meşakkati ayırd edemiyorsun.*" (I, 2325)

25. "El'fakru fahrî" yani "fakirlik medâr-ı iftiharımdır. Hadîsi mâ'nâsız, yahud mecaz bir söz müdür? Hayır, onda binlerce nimet ve naz gizlidir." (I, 2362)

26. "Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: *Kadın âkil ve ârif olanlara pek şiddetli olarak galebe çalar. Yine kadınlara cahiller gâlib gelirler. Çünkü câhil olanlar sert ve hadîd meşreplidirler.*" (I, 2438-2439)

27. "Hazreti Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) dedi ki: Cenâb-ı Hakk şöyle buyurmuştur. *Ben yükseklere de alçaklara da sığmam. Arza da, semâ'ya da arş-ı a'lâ'ya da sığmam. Azîzim; bunu yakînen, yani şeksiz şüphesiz olarak böyle bil. Acâibdir ki mü'min kulumun kalbine sığarım. Beni arayacak olursan o gönüllerde ara.*" (I, B. 2657-2659)

- 28.** “Resûl Aleyhissalâtü Vesselâmın Ali Keremellâhü Vecheye: *Herkes bir nevî tâatle Allah’a tekarrüb etmek ister. Sen âkil ve bendeî hâs olan bir zâtın sohbetiyle yaklaş ki, hepsinden ileride bulunasîndiye vasiyette buyurması.*” (I, B. 2958-2979)
- 29.** “Hakk’ın Rasûlü ve sözünde sâdık olan Peygamberî Ekber Efendimiz, bundan dolayı bizim için (*Ümmet-i Merhûme*) yani (*Allah’ın rahmetine mazhâr olmuş ümmet*) buyurmuştur.” (I, 3118)
- 30.** “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) huzurunda namaz kılan bir mürâîye: *Yeniden kıl, sen namaz kılmadın, yani kıldığın namz olmadı* buyurdu. (I, 3385)
- 31.** “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *Ümmetimden benimle hem cevher ve uluvvi himmette beraber kimseler vardır. Onların ruhu uhuvvet ve velâyet nuriyle beni görürler, ben de o nûr ile onları müşahede ederim.*” (I, 3455)
- 32.** Peygamber Aleyhisselâm’ın Zeyd b. Hârise’ye : “*Bugün nasılsın ve nasıl kalktın?*” Diye sorması ve O’nun da: “*Hakîkî bir mü’min olarak sabahladım Ya Rasulallah*” cevabını vermesi. (I, 3493-3501)
- 33.** “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *Ümmetimden benimle hem cevher ve uluvvi himmette beraber kimseler vardır. Onların ruhu uhuvvet ve velâyet nuriyle beni görürler, ben de o nûr ile onları müşahede ederim.*” (I, 3455)
- 34.** “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: *Eshabım yıldızlar gibidir. Yolculara mum, şeytanlara recm vazifesini görürler.*”(I, 3649)
- 35.** “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştu ki: “*Eğer lisânen böyle bir temennide bulunmuş olsalardı dünyada tek Yahudi kalmazdı.*”(I, 3960)

2.1.2.İKİNCİ CİLT

1. “Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: Elinin aldığı şeyi sonunda sahibine teslim etmek gerektir.” (II, 4526)
2. “Hazreti Peygamber buyurdu ki: Tabîatında sabır olmayan kimseye Allah kemal-i îmân vermemiştir.” (II, 4578)
3. “Hazreti Peygamber buyurmuştur ki: Ulu Tanrı her derd için bir ilâc yaratmıştır.” (II, 4660)”
4. “Zira (eğer) demekten – kavî ve fi’lihakîkatemuvâfık olan- Resûlullah Hazretleri men’etti ve o, münâfıklık alâmetidir buyurdu.” (II, 4711)
5. “Ey büyük kimse; Hadîs-i Şerîfte: Riyâ ile edilen tesbih külhanda yetmiş yeşillik gibidir.” (II, 4986)
6. “ResûlAleyhisselâm (ملعونالناقص) yânî, “Eksik olan mel’undur” dedi ve bu nâkıs akıl noksanı ile te’vîl edildi.” (II, 5489)
7. “Bu zalimlerin ateşinden senin kalbin kebab olmuşken onlara inkisar edecek yerde, kavmi hidayete eriştir diye dua etmekteisin.” (II, 5820)
8. “Hazreti Peygamber buyurmuştur ki akıllının adâveti, câhilin muhabbetinden daha iyidir.” (II, 5826)
9. “(اناس معادن) hadisinin meâlini hatırla. Bir ma’den olur ki diğer ma’denlerin yüz bininden daha kıymetli bulunur.” (II, 6024)
10. “Cenâb-ı Peygamber o hastaya dedi ki: Şöyle de: Ey gücü kolaylaştıran Allah! İlâhî, bize Dünyâda ve Âhirette hüsn, yânî; güzellik ve iyilik ihsan et de.
“Ey şerîf ve mukaddes olan Allah; bizim yolumuzu bostan ve gülistân gibi latîf eyle, konak yerimiz de sen ol. Yânî; o yol bizi sana götürsün sâde cennete değil.” (II, 6504-6506)
11. “Cenâb-ı Peygamber o hastaya dedi ki: Şöyle de: Ey gücü kolaylaştıran Allah! İlâhî, bize Dünyâda ve Âhirette hüsn, yânî; güzellik ve iyilik ihsan et de.
“Ey şerîf ve mukaddes olan Allah; bizim yolumuzu bostan ve gülistân gibi latîf eyle, konak yerimiz de sen ol. Yânî; o yol bizi sana götürsün sâde cennete değil.” (II, 6504-6506)

- 12.** “Hazret-i Mustafâ Sallallâhü Aleyhi Vesellem mânâ incisini delince: (Vakti geçmeden tâât ve ibâdetle acele ediniz) buyurdu.” (II, 6566)
- 13.** “Hazret-i Peygamber demiştir ki: Cenâb-ı Hak, halkı yaratmaktan maksadım: İhsândır, buyurmuştur.”
- 14.** “Lutuf ve kerem denizi olan o Peygamber-i Ekber; Ben size sizden daha şefkatliyim buyurmuş, ve pek söylemişti.”
Ben, nâhoş alevleri bulunan bir ateş kenârında oturmuşum.
Siz, pervâne gibi o tarafa koşuyor ve ateşe atılmak istiyorsunuz. Benim elim ise sineklik gibi pervâne koğmaktadır.” (II, 6795- 6797)
- 15.** “Lafız dâimâmânâya erişemez ve onu temâmiyle ifâde edemez. Bundan dolayı Hazret-i Peygamber (Hakk’ı tanıyanın dili tutulur) buyurmuştur.” (II, 6950)
- 16.** “Asırların sonu karnların evvelidir. Hadis-i şerifte (Âhîrunnesâbikûn) buyrulmuştur.” (II, 6991)
- 17.** “Yine bu mânevî râyihâ dolayısıyla Hazret-i Ahmed Aleyhisselâtü Vesselâm: (gözümün nûru namazdadır.) buyurmuştu.” (II, 7169)
- 18.** “Resûlullah buyurdu ki: Cenâb-ı Hak, büyük kulları için pisi, temiz hâle getirir. Ondan dolayı, Allah’ın lutfu benim secde ettiğim yeri, tâ yedinci kat göğe varıncaya kadar temiz kılmıştır.” (II, 7361-7362)
- 19.** “Hadiste: (İşlerin hayırlısı ortasıdır) buyurulmuş; insandaki ahlâtın itidâl derecesinde bulunması faydalı olmuştur.” (II, 7444)
- 20.** “Hazret-i Peygamber, gözlerim uyur, kalbim uyumaz ve Rabb’ül-Enâmdan gâfil olmaz buyurmuştur.” (II, 7477)
- 21.** “O velîler, vâlide gibi şefkatli olurlar. Hazret-i Peygamber (Müslümanlar bir nefis gibidir) buyurmuştur.” (II, 7636)

2.1.3.ÜÇÜNCÜ CİLT

1. “Rasülü Ekrem (S.A.V): (süizan da yerine göre bir ihtiyattır) buyurmuştur. Binaenaleyh, ey boşboğaz kimse, attığın her adımın altında bir tuzak var, zannında bulun.” (III, 7999)
2. “Ey seçilmiş ve temiz olan sâlik; Hazreti Peygamberin hadîs-i şerîfini dinle ki: (Köyde ikâmet etmek, aklın mezârıdır) buyurmuştur.” (III, 8243)
3. “(Küfre razi olmak küfürdür) hadîsi ile (Benim kazâma razi olmayan benden başa bir Rab arasın) hadîsi kudsîsinin manalarını birleştirmek. .” (III, 9065. beyitten önceki başlık) 1362
4. “Diğer bir hadiste de kalb, ateş üstündeki bir kazanda kaynayan suya teşbih edilmiştir.” (III, 9342)
5. “Resûl-i Ekrem buyurmuştur ki: İlerlemiş bir şeyh kavmi arasında peygamber gibidir.” (III, 9469)
6. “Haret-i Peygamber buyurmuştur ki: Kıyâmet gününde mücrimleri nasıl ağlar bir halde bırakayım? Âsileri ağır işkence ve azabdan kurtarmak için ben candan ve gönülden onların şefîi olacağım. Suçluları, büyük günah işliyenleri ne yapıp yapıp Azab-ı İlâhi'den kurtaracağım. Ümmetimin sâlihleri zaten kurtulurlar ve benim şefaatime ihtiyaçları olmaz. Hattâ onlar bile suçlulara şefaate ederler, onların bile sözleri geçer, hükümleri yürür. Hiç kimse başkasının suçunu almaz, yükünü yüklenmez. Yüklenen ben değilim ki, onların yüklerini alan, hafifleten Allah'dır” (III, B. 9478-9479)
7. “Hazret-i Peygamber buyurmuştur ki: Ey ashâbım ve ümmetim; ben size bir babadan daha şefkatli ve merhametliyim.” (III, 9626)
8. “Bu cihan doğru gitsin diye bir eğri söylüyorum. Ey pehlivan (Harb hîledir.) bu demektir.” (III, 10091)
9. “Resûlullah Sallâllahu Aleyhi Vesellem: “Allah'ın hakîkaten bir takım gizli velîleri vardır. Onların saçları bakımsızlıktan keçelenmiş, yüzleri tozlanmıştır. Bir emîrin yanına girmek isteseler kendilerine müsâade edilmez. Görünmeseler aranmazlar, bulunsalar çağırılmazlar, hastalansalar iyâdet edilmezler, ölseler

cenâzelerine gelinmez. Onlar yeryüzünde bilinmezler, gökyüzünde meşhurdurlar.” buyurmuştur.” (III, 10776. Beyitten önceki başlık)

10. “Hz. Resûl (S.A.V.) (Din nasihattir) buyurmuştur.” (III, 11596)

11. “Gaybler âleminin kumandanı bulunan Hz. Peygamber: “Ey yiğit, harpten evvel şecaat yoktur.” buyurmuştur. (III, 11657)

12. “Şu iyi ve güzel olan nasihatı hadisten dinle: Resûlü Ekrem (S.A.V) (Senin en şiddetli ve adâvetli düşmanın içinde bulunan nefsidir buyurmuştur.” (III, 11719)

13. “Hz. Peygamber (S.A.V.) beyanda sihir vardır dedi ve o hoş pehlivan muhakkak ki doğru söyledi.” (III, 11732)

14. “Hz. Peygamber: (Verilen bir şeyin karşılığı geleceğinden emin olan, onun infak ve tasadduk olunmasından çekinmez.) buyurmuştur.” (III, 11756)

15. “Hz. Peygamberin: “Kur’ân’ın zâhiri var, bâtını var, batının da yedinci batna kadar bâtını var” hadîsinin tefsiri” (III, 11896. Beyitten önceki başlık)

16. “Murâdına ermemek Cennet’in klavuzu olmuştur. Ey mâyesi güzel yağrulmuş kimse! (صفت الجنة) hadîsini işit.” (III, 12117)

17. “Hz. Peygamberin esirlere bakıp tebessüm etmesi ve: /Zencirler ve boyunduruklarla cennete çektikleri bir kavme taaccüp ettim) buyurması.” (III, 12123. beyitten önceki başlık)

18. “Hz. Mustafa Aleyhisselam’ın : (Beni Yunus ibni Metta’dan üstün tutmayın) hadîsinin tefsiri” (III, 12163. Beyitten önceki başlık)

19. “Hz. Peygamber, buyurmuştur ki: Cennetlik olanlar, husûmet ve mücâdelede zebûn olurlar.” (III, 12221)

20. “Hz. Peygamber buyurmuştur ki: bir kapıyı çalınca o kapıdan bir baş zuhûr eder.” (III, 12431)

2.2. İŞARET VE MÂNÂ YOLUYLA KULLANILAN HADİSLER

2.2.1.BİRİNCİ CİLT

1. “Zekât vermediği içindir ki; bulut gelip yağmur yağdırmaz. Zinâdan da etrafta vebâ zuhûr eder.” (I, 89)
2. “Bir şâkînin medhi dolayısıyla Arş-ı İlâhî titrer. Müttekî olanlarda fâsıkı medhetmek yüzünden sû-i zanna düşer.”(I, B. 234)
3. “Allah, her kimin ruhûna mîhenk taşı koymuşsa, o kimse, yakîni şüpheden ayırt eder.” (I, 297)
4. “Cenâb-ı Hakk’ın sana müyesser kıldığını hoşlukla kabûl et. Kendini zahmet ve meşkkate düşürme.” (I, 480)
5. “Ey sûretperest; git de mânâyı elde etmeye çalış. Çünkü mânâ, sûretin kanadı mesâbesindedir.” (I, 704)
6. “Her kim fena bir âdet çıkarmış olursa her an onun tarafına lânetler gider.” (I, 737)
7. “Düşman sana şeker verirse onu zehir, lûtfedecek olursa onu da kahır bil.” (I,1192)
8. “Öyle saf ve temiz kalpli bir Müslüman, bizim sırrımızı- şüphesi kalmamak üzere- anlar. *Çünkü mü'min, mü'minin aynasıdır.*” (I, 3144)
9. “Eğer bu sözün yabancıısı değilsen sırtına bir aba çek, bir viraneye çekil, orada gözyaşları dök.” (I, 1629)
10. “Cümle âlemin kıskanç olması ondan dolayıdır ki Allah’ın gayreti, bu âlemdeki gayretlerin hepsine galebe çalmıştır.” (I, 1760)
11. “Yine o âvâzı İlâhi ve İlham-ı Rabbanî o sâlike der ki: *Senin dilin de gözün de benim. Havâssın, rızan, gazabın da benim*”. *Yürü ki, benimle işitir, benimle görür oldun. Sır sahibi demeye mahal yok sır sensin. Mademki sen veleh ü hayretten (kâne lillah) mertebesine geldin, artık ben de senin olurum (men kâne lillahi kanellahu lehü)* denilmiştir.” (I, 1933-1935)
12. “Şeker gibi tatlı ne kadar çok şey vardır ki onların şekerine zehir karışmıştır.” (I, 2590)

- 13.** “Ey mesûd kimse, zâhirdeki hediyeler, ihsanlar, gizli muhabbetlerin şahididir.” (I, 2633).
- 14.** “Kalpte muzmer olan niyetlerin nişanı olmak üzere harici fiil ve hareketler başka başkadır.” (I, B. 2636)
- 15.** “Padişahların tabiatı tebeaya tesir eder. Nitekim yeşil felek toprağı yeşertir. Padişahı havuz, etbainı o havuzun muslukları farzet. Su, göle musluklardan akar. Muslukların suyu temiz bir havuzdan gelirse, her biri güzel ve zevkli bir su akıtır. Eğer havuzda acı ve pis su varsa muslukların her birinden o su akar. Çünkü her musluk havuza muttasıldır. Ey sâlik, bu sözün manası içine gir, yani onu derin derin düşün.” (I, B. 2821-2825)
- 16.** “Ey affetmesini seven ve onulmaz yaraların tabîbi olan Allah, bizi affet.” (I, 3248)
- 17.** “*İlim, kalbe aksederse sahibine yardımcı olur. İlim yalnız cesede aksederse sahibine yük olur. Cenâb-ı Hak (yahmilü esfâra) buyurdu. Çünkü İlahî olmayan ilim insana yük olur.*” (I, 3441-42)
- 18.** “Şâkî, yani kötü olan kimse anasının karnında da şâkîdir. O gibilerin hâli cicimlerinden âlâmetlerinden belli olur.” (I, 3505)
- 19.** “Gaibâne ibadet güzel ve latiftir. İsti’bâd yani ibadette gaybı muhafaza etmek hoştur.” (I, B. 3627)
- 20.** “Emir’ul-Mü’minin Ömer (ra) devrinde Medine şehrinde yangın çıkması” başlığının atındaki beyitler. (I, 3698-3707)
- 21.** “Din ehli ile kin ehlini ayırt et. Celîs-i İlahî olanları, yani daima Hakk’ı zikreleyenleri ara ve onlarla otur” (I, 3710).
- 22.** “Ben Rabbim’in indinde gecelerim, beni yedirir ve içirir, hadisi ulema arasında fâş ve meşhur olunca it’âm ü iskâ o gidâ-yı ruhtan kinâye oldu.” (I, B. 3731)
- 23.** “Tâ ki nâmım Allah için muhabbet edenlerden olsun. Tâ ki, murâdım, Allah için buğz ü husûmet olsun. Tâ ki, benim cömertliğim Allah rızası için verenlerinki gibi olsun, imsâkim de Allah rızası için vermeyenlerin ki gibi olsun. Benim vermeyişim de verişim de ancak Allah içindir. Ben temamiyle lillâh, yani Allah’a ait bir kulum, başka bir kimsenin adamı ve mensubu değilim.” (I, 3794-3796)

- 24.** “O adamın işlediği ne mübarek bir günahı ki, kendisini böyle ma’nen yükseltti. Buna şaşılmasın, gül yaprakları da dikenli bir ağaçtan zuhûr etmiyor mu?” (I, 3822)
- 25.** “Resûl-i Ekrem buyurmuştu ki: “Allah ile bizim aramıza hiçbir nebiy-yi mürsel ile melek-i mukarreb ve ruh sığmaz. Bunu bilmiş olun.” (I, B.3942)

2.2.2.İKİNCİ CİLT

- 1.** “Ben gizli bir rahmet hazînesi idim, hidâyet bulmuş bir ümmet halk ederek dünyâyâ gönderdim.” (II, B. 4347)
- 2.** “Ey insan; aklını başını al da nefis köpeğinin isteme ki o nefis, çoktan beri senin düşmanındır.” (II, B. 4453)
- 3.** “Ey münâsebetsiz; palansız bir merkebe bin. Aleyhissalât Efendimiz çıplak merkebe binmedi mi? Hazreti Peygamber palansız merkebe bindi. Hazreti Peygamberin yaya olarak sefer ettiği nakledilir.” (II, 4702- 4703)
- 4.** “Yâhud o ses, Yemen’den Hazreti Muhammed AleyhissalâtüVesselâma ağız, burun vâsıtası olmaksızın gelen nefes-i rahmânî gibidir.” (II, 5167)
- 5.** “Cehennem, mü’mine diyecektir ki: Ey şâh-ı din; çabuk geç, git ki senin nûrun benim nârımı söndürüyor.” (II, 5211)
- 6.** “Yine o kul için ise ki Allah, onun hakkında: (Ben hastalandım da ibâdet etmedim, yalnız o hastalanmadı, ben de hasta oldum) dediği abd-i hâsı ise.”
- 7.** “Hakkında benimle işidir, benimle görür buyrulan kul için ise onun hakkında bile fâidesizdir. “ (II, 5687-5688)
- 8.** “Eğer Resûlullah’ın bildiklerini bir adam bilmiş olsaydı ne niyaz etmeye kalbinde tâkat, ve namaz kılmaya, oruç tutmaya cisminde kuvvet kalırdı?” (II, 5859-5861)
- 9.** “Buyurmuştur ki: Yalan kalbde şüphe uyandırır; doğru ise insana itmi’nân verir ve sevindirir.” (II, 6681)
- 10.** “Kur’ân’ın hikmetleri, mü’mininin kaybolmuş devesi gibidir. Herkes de kendi kaybını pekiyi bilir.” (II, 6850)

2.2.3. ÜÇÜNCÜ CİLT

1. Cenâb-ı Hak bizim nazarımız kalbedir, su ve çamurdan olan surete değildir, buyururuyor.” (III, 9928)
2. “Ey Huseyn! Ey güzelce kimse! Kâtibin elindeki kalem gibi, insanın gözü ve gönlü de Allah ’ın iki parmağı arasındadır.” (III, 10452)
3. “Ey insanlar, ey ümmet! Sizin hepiniz yekdiğerinin sürüsü ve çobanısınız, Peygamber ise umumunuzun çobanıdır, halk sürü gibidir, Peygamber ise onun muhafaza edicisidir.” (III, 11799)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.MESNEVÎ'DE YER ALAN HADİSLER

3.1. MESNEVÎ I. CİLT HADİSLERİ

1. Büreyde (ra)'den: "Allah Rasulü (sav) buyurdu ki: *Bir kavim zekât vermezse Allah onlara kıtlık verir.*"
2. Muaz bin Cebel (ra) rivayet etmiştir:"Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi vessellem): *Sırrınızı saklamakla ihtiyaçlarınızı başarıya ulaştırınız. Kendisine nîmet verilen her kimse kıskanılmaya mahkûmdur*" buyurmuşlardır.
3. Enes (ra) rivayet etmiştir: "Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *Kötü bir kimse övüldüğünde, Allah öfkelenir ve bu yüzden Arş titrer* buyurmuşlardır."
4. Said el-Hudrî'den nakledildiğine göre;"Rasulullah (sav), *Mü'min'in ferasetinden sakının. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar* buyurdu. Ve ardından, *Elbette bunda feraset sahipleri için ibretler vardır.* (Hicr,15/75) Ayetini okudu."
5. Ali bin Ebî Tâlib (ra)'den;"*Mü'minler namazlarında huşûa riâyet ederler âyeti sorulduğu zaman O (sallallâhü aleyhi vessellem): Huşû kalbedir. Huşû, Müslüman vekarına yakışır şekilde, vücûdunun sâkin olması ve gözünü namaz kıldığı yerden ayırmamandır* demiştir."
6. Câbir (ra) rivayet ediyor; "Biri Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem)'e gelip " *Cennet ehli uyur mu?* Diye sordu. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) de: *Uyku ölümün kardeşidir. Cennet ehli ise ölmez ve uyumaz* buyurdular."
7. Ebû Hureyre'den (ra) nakledildiğine göre, "Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *Din kolaylıktır. Bir kimse gücünün üstünde ibadete kalkışırsa din karşısında aciz kalır. Bunun için aşırıya kaçmayın, dosdoğru yolu tutun ve (Salih amellerden alacağınız mükâfattan ötürü) sevinin. Sabah, akşam ve gecenin bir kısmında (dinç olduğunuz vakitlerden) yararlanın (ki tâat ve ibadetinize devam edin).*"
8. Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *"Allah sizin sûretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar.*
9. Cerîr b. Abdullah'ın (ra) naklettiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *"Kim İslam'de güzel bir çığır açarsa ve kendisinden sonra bununla amel edilirse o işi yapanlar gibi sevap alır. Üstelik onların sevaplarından bir eksilme de olmaz. Kim*

İslam'da kötü bir çıkar açarsa ve kendisinden sonra bununla amel edilirse, kendisinden sonra onu yapanlar gibi günah alır. Onların günahlarından da bir eksilme olmaz.”

10. Ebû Hureyre'den (ra) nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) şöyle buyurmuştur *“Mü'min, bir delikten iki kere ısırmaz.”*

11. Muğîre b. Ebû Kurre es-Sedûsî'nin işittiğine göre, Enes b. Mâlik şöyle anlatıyor: *“Bir adam, Ey Allah'ın Rasûlü! Devemi bağlayıp da mı Allah'a tevekkül edeyim?”* diye sordu. Rasûlullah (sav) *“Önce onu bağla, sonra tevekkül et!”* Buyurdu.”

12. Abdullah b. Mes'ud (ra) rivayet etmiştir ki; *“Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): insanların tamamı Allah'ın îyâlidir. Allah katında en sevimsiniz ise îyâline karşı en iyi muamelede bulunandır buyurmuşlardır.”*

13. Amr b. El-Âs (ra)'den rivayetle: Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz bir gün beni yanına çağırdı ve kıyafetimi ve silahımı alıp tekrar gelmemi istedi.. Döndüğümde Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) abdest almakla meşguldü. Bana doğru baktı ve bakışlarını tekrar indirdi ve şöyle buyurdu: *Ey Amr! Ben seni askerinin başında kumandan olarak göndermek istiyorum. Bu vesile ile Allah seni zenginleştirecek (yani birçok ganimet elde edeceksin). Senin bir miktar temiz mal kazanmanı son derece arzu ediyorum dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Müslümanlığı mal heveslisi olduğum seçmedim. Yalnızca İslâma karşı sevgim ve Allah'ın Rasûlü ile beraber olabilmem için Müslüman oldum dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): Ey 'Amr! Salih kimse için temiz mal ne güzeldir”* buyurdular.

14. Ebû Hureyre (ra)'den rivayetle; *“Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: Kendisiyle istişâre edilen kişi, emîn ve güvenilir kişidir. Yani kendisine danışılan kimse danışana hainlik yapmamalı, onu doğru yönlendirmeli, danışılan işi bilen ve i'timâd edilen biri olmalıdır.”*

15. *“Hasta olmadığımız halde hastaymış gibi görünmeyin (temâruz etmeyin); gerçekten hasta olursunuz. Kabirlerinizi de önceden kazdırmayın, sonra ölürsünüz.”*

16. *“Dünya kısa bir ândan ibârettir. Onu da ibâdetle geçir.”*

17. *“Amr b. Mâlik el-Cenbî diyor ki, 'Fedâle b. Ubeyd bana Rasûlullah (sav)'in Veda Haccı'nda şöyle buyurduğunu nakletti: ...Mücahid, Allah'a itaat yolunda nefsi ile cihad edendir...”*

18. Abdullah b. Ömer'den (ra) nakledildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Zalim için zulüm, kıyamet gününde zifiri karanlıklardır.”*
19. Ebû Hureyre'den Peygamber Efendimiz: Mü'min mü'minin aynasıdır ve mü'min mü'minin kardeşidir; onun zarara uğramasına engel olur ve onu koruyup kollar”
20. “Biz küçük cihaddan büyük cihâda döndük.”
21. Câbir b. Abdullah (ra) rivayet etmiştir;“Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *Selâm kelamdan öncedir* buyurmuşlardır.”
22. Ebu Said (ra)'den nakledilmiştir: *“Denildi ki: Ey Allah'ın Rasulu insanların en üstünü kimdir? Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve selem): Allah yolunda malıyla ve canıyla cihad eden mü'min kişidir* buyurdu. *Sonra hangisi? Dediler. Rasulullah: Bir dağın başında bulunup Allah'tan korkan ve insanlara kötülüğünü bulaştırmayan mü'min kişidir”* buyurdu.
23. Muğîre (ra)'den; “Sa'd b. Übâde: Şayet *karımla birlikte bir erkek görsem, hiç tereddüt etmeden kılıcımın keskin yanıyla vururum* demişti. Bu söz Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem)'e ulaştınca: *Sa'd'in kıskançlığına şaşırıyor musunuz? Vallahi ben ondan daha kıskancım. Allah ise benden de kıskançtır. Kıskançlığından dolayı gizli ve açık bütün kötülükleri haram kılmıştır”* buyurmuşlardır.
24. Ebû Hureyre'nin (ra) rivayet ettiğine göre, “Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *“Yüce Allah şöyle buyurur: Kim benim bir velî kuluma (dostuma) düşmanlık ederse, ben de ona savaş ilan ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafilelerle de bana yaklaştırmaya devam eder, tâ ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse ona muhakkak (istediğini) veririm. Bana sığırsa muhakkak onu korur ve kollarım.”*
25. Ebû Ümâme el-Bâhil (ra)'den rivayetle. “Peygamber Efendimiz: *Beni görüp de bana imân edene ne mutlu. Aynı şekilde beni görmediği halde bana iman edene ne mutlu!* Şöyle buyurmuştur: Râvî ilâve eder: “Peygamberimiz (sallallâhü aleyhi vessellem) bu ifadeyi yedi kez tekrar etmiştir. Enes b. Mâlik (ra) rivayet etmiştir; “Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz şöyle buyurmuştur: *Zamanınızın hayırlı şeylerini isteyiniz ve Allah'ın rahmet esintisinin kokularını duymaya çalışınız. Zira Allah'ın rahmetinin eseri bir takım kokuları vardır ki, onları kullarından*

dilediğine isâbet ettirir. Allah'tan ayıplarınızı örtmesini ve korktuğunuzdan emîn kılmasını talep ediniz.

26. “Ey beyaz ve güzel kadın! Benimle konuş.” (*Kellimîni Yâ Hümeyrâ!*)

27. “Müslümanlar Medine’ye geldikleri zaman, bir araya gelip namaz vakitlerini beklerlerdi. Namaz için bir çağrıda bulunulmazdı. Bir gün bu konu üzerinde konuşmaya başladılar. Biri *Hristiyanların çanı gibi bir çan edinin* diye önerdi. Diğer biri *aslında Yahudilerin borazanı gibi bir borazan edinin* diye teklifte bulundu. Nihayet Hz. Ömer, *Acaba halka namaz vaktini ilan etmek için birini görevlendirmek mümkün olabilir mi?* dedi. Bunun üzerine Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve selem) *Ey Bilâl! Kalk ve namaz için seslen!* Buyurdu.

28. Sâlim b. Ebî Câ’d (ra) rivayet edildiğine göre: Ravi Mis’ar’ın Huzaa kabilesinden olduğunu zannettiği adamın biri, keşke namazımı kılsaydım da rahatlığa ulaşmış olsaydım dedi. O esnada yanında bulunanlar adamı ayıplar gibi oldular. Bunun üzerine ben, Peygamberimiz’in: *Ey Bilâl! Kalk ve namaz için ezân oku da, ferah bulalım dediğini işittim*, der.

29. Câbir b. Abdullah (ra)’den rivayetle; “Ensâr’dan bir kadın Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz’e: *Ey Allah’ın Rasulü! Senin için hutbe okurken üzerine oturabileceğin bir şey yapsak. Benim marangoz bir kölem var* dedi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *Olur* buyurdular. Cuma günü Peygamberimiz, minberin üzerine oturdular ve hutbe okumaya başladılar. Bu sırada, daha önce dayanarak yanında hutbe okuduğu hurma kütüğü, yarılacak kadar inlemeye başladı. Sonra Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) minberden inip kütüğü kucakladı. O esnada kütük, susturulmuş bir çocuk gibi içli içli inliyordu. Nihayet sustu. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *O, yapılan zikri işitmekten uzak kaldığı için ağladı* buyurdular.

30. Ebû Hureyre (ra)’den rivayetle; “Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz şöyle buyurmuştur: *Kendisinde kulların sabaha erdiği hiçbir gün yoktur ki, onda iki melek iner ve bunların birisi: Yâ Râb! Malını infak edene halef (bedel) ver, diye duâ eder. Diğeri de: Yâ Râb! Malını vermeyene de telef ver, diye bedduâ eder.*”

31. Enes (ra)’den; “Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurmuştur ki: *“Kanâat, bitmez tükenmez bir servettir.”*

32. Ebû Hureyre (ra)'den şöyle rivayet edilmiştir: “Nebî (sav) buyurdu ki: *Zenginlik mal çokluğu değildir. Belki zenginlik gönül zenginginiğidir.*”
33. “ Fakirlik benim övüncümdür. Ben fakirlikle iftihar ederim”. Askalani ve başkaları bu batıldır, uydurmadır, demişlerdir.
34. Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “*Cehennem, nefsin arzu ettiği şeylerle, cennet ise nefsin hoşlanmadığı şeylerle kuşatılmıştır.*”
35. Ebû Hureyre'den (ra) nakledildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “*Hediyeleşin. Çünkü hediye gönülden kini söküp atar...*”
36. Ömer b. Hattab'ın (ra) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *Ameller, niyetlere göredir. Herkes ancak niyetinin karşılığını alır. Kim Allah ve Rasûlü için hicret ederse, hicreti Allah ve Rasûlüdür. Kim de ulaşacağı bir dünyalık ya da evleneceği bir kadından dolayı hicret ederse, onun hicreti de hicretine sebep olan şeydir.*
37. “Beni, yarattığım semâ ve arz içine almadı da Mü'min kulumun gönlü içine aldı.”
38. Âmir'in en-Nûman b. Beşir'den işittiğine göre; Allah Rasûlu (sav) şöyle buyurmuştur: *...Bilin ki! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o, iyi (doğru ve düzgün) olursa bütün vücut iyi (doğru ve düzgün) olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Bilin ki! O, kalptir.*”
39. Hz. Ali (ra), Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi vessellem)'den merfû'an rivayet etmiştir;“Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) buyururlar ki: *Yâ Ali! İnsanlar yaratıcılarına bir tür iyilikle yaklaşmaya çalıştığında sen, akıl yollarından birisiyle O'na yaklaşmaya çalış.*
40. Ebû Mûsâ (ra)'den rivayet edildiğine göre: “Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz: *Benim ümmetim, “Ümmet-i Merhûme”dir. Ahirette onlara azâb yoktur. Onların azâbı dünyadadır dünyadaki o azab da: Fitneler, depremler ve çarpışarak öldürmedir buyurmuşlardır.*”
41. Âişe (ra)'den: “...dedim ki *Ey Allah'ın Rasûlü! Kadir gecesine ulaşırsam ne diyeyim?* “Şunu de” buyurdu *Yâ Rabbi! Sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet.*”

42. Ebû Hureyre (ra)'den rivayetle: “Bir gün Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi vessellem) mescide girmişti. O sırada bir adam gelip namaz kıldı. Sonra Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem)'in yanına gelip selam verdi. Rasûlullah (sallallâhü aleyhi vessellem) Efendimiz *seninde üzerine* olsun dedikten sonra: *Dön, namazını tekrar kıl. Zira kıldığın namaz, namaz olmadı* buyurdular. Adam daha önce kıldığı gibi tekrar namaz kıldı ve sonra Peygamber Efendimiz (sallallahü aleyhi vessellem)'e selam verdi. Allah Rasulü adama: *Dön tekrar namaz kıl, kıldığın namaz, namaz olmadı* buyurdular. Bu durum üç kez tekrar edince adam Peygamber Efendimiz'e: *Bana hatamı göster, doğruyu öğret* dedi. Peygamber Efendimiz adama namazı nasıl kılması gerektiğini izah ettiler. ”

43. Zeyd bin Erkam şöyle rivayet etmiştir: “Size Allah Rasûlü'nün (sav) dediğinden farklı bir şey demeyeceğim! O derdi ki, ‘Allah’ım acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, bunaklıktan, kabir azabından sana sığınırım. Allah’ım! Nefsime Sen’den sakınma şuuru (takvasını) ver ve nefsimi arındır. Onu en iyi arındıracak olan sensin. Onun koruyucusu da, onun efedisi de sensin. Allah’ım! Fayda vermeyen ilimden, huşû duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan sana sığınırım.

44. Ebu Hureyre (ra) anlatıyor: “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) bir gün kabristana gelmişlerdi. O sırada şöyle buyurdular: *Allah'ın selamı üzerinize olsun ey mü'min kavimler topluluğu! Bizler de inşaallah sizlere kavuşacağız. Doğrusu, kardeşlerimizi görmüş olmamızı çok arzu ederdim.* Ashâb: *Bizler Senin kardeşlerin değil miyiz? Ya Rasûlallah*” dediler. Bunun üzerine “*Sizler benim ashâbımsınız. Kardeşlerimiz ise henüz daha gelmemiş olanlardır ve ben onları Kevser havuzunda karşılayacağım* buyurdu. Ashab-ı Kiram: *Yâ Rasulallah! (sav) Ümmetinden senden sonra gelenleri nasıl tanıyacaksın?* Diye sorunca Rasûlullah (sav): *söyleyin bakalım bir adamın siyah atlar arasında alını beyaz, ayakları beyaz sekili bir atı olsa o atını tanımaz mı?* Diye sordu. *Evet tanır* diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu: *İşte onlar (ümmetinden olup da benden sonra gelenler) kıyamet gününde abdestin eserinden dolayı abdest uzuvları parıldar bir halde gelecekler ve ben onları Kevser havuzunda karşılayacağım.*”

45. Enes b. Mâlik (ra)'den rivayetle: Muaz b. Cebel Peygamberimiz (sav)'in yanına geldiğinde Peygamberimiz (sav) Muaz'a: "Nasıl sabahladın ya Muaz! Diye sordular. Muaz da " Mü'min olarak ey Allah'ın Rasulü" diye cevap verdi.

46. Hârise b. Mâlik el-Ensârî'den nakledildiğine göre bir gün kendisi Peygamber (sav)'in yanına uğradı. Peygamber (sallallahu aleyhi ve selem): "Nasıl sabahladın ey Hârise?" diye sordu. Hârise: "Gerçek bir mü'min olarak sabahladım" deyince, "Ne dediğini iyi düşün. Zira her sözün bir hakikati vardır. Senin imanının hakikati nedir?" diye sordu.

47. Hârise de şöyle cevap verdi: " nefsim dünyadan el etek çekti. Gecemi uykusuz, gündüzümü susuz geçirdim. Âdeta Rabbim'in Arşını açık olarak temâşâ edip, cennet halkının ziyaretleştiklerini görür gibiyim. Yine cehennem halkının orda çığlık atıp bağıştıklarını görür gibiyim." Bunun üzerine Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem): "Hâris! Sen iman hakikatini bildin, ondan ayrılma!" buyurdu. Bunu üç kez tekrarladı.

48. Bize Ebu Bekr b. Ebi Şeybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebu Muaviye ile Veki' rivayet ettiler.

Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr El-Hemedani de rivayet etti. Lafız onundur. Dedi ki: bize babam ile Ebu Muaviye ve Veki' rivayet ettiler. Dediler ki: bize A'meş, Zeyd b. Vehb'den, o da Abdullâh'tan naklen rivayet etti. Şöyle demiş: Bize Rasûlullah (sav) –Ki sadık masduktur:

"Şüphesiz sizden birinizin teşekkülâtı annesinin karınında kırk günde toplanır. Sonra orada okadar bir müddet de pıhtı olur. Sonra o kadar bir müddet de orada bir parça et haline gelir. Sonra melek gönderilir ve kendisine bir ruh üfürülür. Meleğe dört kelime emr olunur: rızkını, ecelini, amelini ve *şâki yahut saîd olacağını yazması*. Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki: Sizden biriniz cennetliklerin yaptığını yapar, hatta kendisiyle cennetin arsında bir arşından başka mesafe kalmaz, fakat kitab onu geçmiş bulunur da, cehennemliklerin yaptığını yapar ve cehenneme girer. Ve yine muhakkak ki sizden biriniz cehennemliklerin yaptığını yapar, hatta cehennemle kendisi arasında bir arşından fazla mesafe kalmaz. Fakat kitab onu geçmiş olur da, cennetliklerin yaptığını yapar cennete girer" buyurdular.

49. “İhsan, Allah’ı görüyormuşcasına gibi ibadet etmendir. Sen O’nu görmüyorsan da, O seni görmektedir...”
50. Ebu Hureyre (ra)’den; “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) buyurdu ki: *Ashabımın durumu, yıldızların durumu gibidir. O yıldızlardan birinin peşine takılan doğru yolu bulur* buyurmuştur .”
51. Enes b. Mâlik’in (ra) naklettiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Kuşkusuz sadaka Rabbin hoşnutsuzluğunu giderir (Allah’ın kişiye huzurlu bir hayat bağışlamasına vesile olur, işlenen kötülöklere mukâbil başa gelebilecek kötülöklere de kefarett olur) ve kötü bir şekilde ölmeyi (Allah’ın izniyle) önler.”
52. Ebû Hureyre (ra)’den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Allah buyuruyor ki: Kulumun benimle ilgili zannı nasılsa ben öyleyim. O, beni anarken ben de onunla beraberim. O, beni kendi başına anarsa, ben de onu kendim anarım. O, beni bir topluluk içinde anarsa, ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım...”
53. Ebu Hureyre (ra) rivayet ediyor: “Hazret-i Peygamber (sallallâhü aleyhi vessellem) Visâl orucu tutmayın diye iki kez tekrar ettiler. Kendisine: *Ey Allah’ın Rasulü, siz tutuyorsunuz! Denildiğinde:” Ben sizin gibi değilim. Beni Rabbim doyurur ve susuzluğumu giderir”* buyurdular.
54. Ebu Ümame (ra)’den rivayet edildiğine göre: “Rasulullah (sallallâhü aleyhi vessellem): *Kim verdiğini Allah için verir, Allah rızası için de vermezse, Allah rızası için sever, Allah rızası için buğzederse, Allah için evlenirse imanını kemale erdirmiş olur* buyurmuşlardır.”
55. Ebû Ubeyde b. Abdullah’ın, babasından (Abdullah b. Mes’ud’dan) naklettiğine göre, Allah Rasûlu (sav) şöyle buyurmuştur: “Günah işlemiş ve tevbe etmiş kimse, hiç günah işlememiş gibidir.”
56. “Benim, Allah ile birlikte özel bir vaktim vardır. Bu vakitte Allah’a yakın bir melek, gönderilen bir peygamber de benim gönlüme giremez.”

3.2.MESNEVÎ II. CİLT HADİSLERİ

1. Ben gizli bir hazine idim, bilinmeye muhabbet ettim; halkı bilinmem için yarattım. Böylece kendimi onlara tanıttım, onlar da beni tanıdılar, bildiler.”
2. Hz. Peygamber (as) şöyle buyurdu: “Düşmanlarının içinde en kuvvetli düşmanın, iki yanın arasında bulunan ve içindeki nefsidir.
3. Semüre (r.a)’ den rivâyet edildiğine göre Peygamber Efendimiz: “ *El aldığımı ödeyinceye kadar borçludur*” buyurmuşlardır
4. İkrime’den rivâyet edilmiştir. Hz. Ali (r.a): “Beş şeyi hafızanızda iyi tutun: İmâna nisbetle sabır, bedendeki baş durumundadır. Sabrı olmayanın îmânı da yoktur” buyurmuştur
5. Ebû Hureyre’den Peygamber Efendimiz: “Allah verdiği her derdin mutlaka dermanını da vermiştir” buyurmuşlardır.
6. Câbir b. Semüre (r.a)’den rivayetle: “Peygamber (s.a.v)’e, eğersiz bir at getirildi. İbn’üd-Dahdâh’ın cenazesinden döndüğünde o ata bindi. Biz de etrafında yürüyorduk”
7. Ebû Hureyre (ra)’den. Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Güçlü mü’min, zayıf mü’minden daha hayırlı ve Allah katında daha sevimlidir. Her şeyde bir hayır vardır. Sana faydalı olan şeye karşı hırslı ol. Allah’tan yardım dile. Acziyete kapılma. Başına herhangi bir şey geldiğinde: Şayet şöyle hareket etseydim, şöyle olurdu deme. Fakat; Allah’ın takdiri! Allah dilediğini yapar, de. Zîra, “eğer” diye şartlı ve şüpheli konuşmak, şeytanın galibiyetine yol açar.
8. “Ben Rahmân’ın nefesini Yemen istikâmetinde buluyorum.”
9. Ya’lâ b. Münebbih (ra)’den.. Peygamber Efendimiz (sav) buyururlar ki: “Kıyâmet günü cehennem: Ey Mü’min! Çabuk geç. Zira nûrun ateşimin alevini söndürecek” dedi.
10. Ebû Hureyre (ra)’den rivayetle: Peygamber Efendimiz (sav), Cenâb-ı Hakk’ın kıyamet günü insanlara şöyle diyeceğini bildiriyor: “ Ey âdemoğlu: Hastalandım da beni ziyarete gelmedin. Onlar da: Ya Rabbi! Biz, seni nasıl ziyaret edebiliriz. Sen ki, âlemlerin Rabbisin, derler. Cenâb-ı Hakk: Sen bilmiyor musun ki, falan kulum hastalandı da onun yanında değildin. Yine bilmiyor musun ki onu ziyaret etmiş olsaydın, beni onun yanında bulurdun. Sen bilmiyor musun ki, acıktım da beni doyurmadın. Âdemoğlu diyecek ki: Sen ki âlemlerin Rabbisin. Biz seni nasıl

doyuralım. Cenab-ı Hakk diyecek ki: Falan kulum senden yiyecek istedi, vermedin. Sen bilmiyor musun ki, eğer ona yiyecek vermiş olsaydın, verdiğini benim katımda muhakkak bulurdun.”

11. Abdullah b. Mes’ud rivayet ediyor: Sanki gözümün önünde gibi. Peygamber Efendimiz (sav) peygamberlerden birinin hikâyesini anlatıyordu. Kavmi onu darbetmiş ve yüzünü yaralamıştı. O da yüzündeki kanı siliyor ve şöyle diyordu: “Yâ Rabbi! Kavmimi mağfiret et. Çünkü onlar, bilmiyorlar”.

12. “ Delinin dostluğu yerine, akıllı kişinin düşmanlığı”

13. Ebû Zerr (ra)’den rivayet edildiğine göre, Rasûlullâh (sav): “ Ben sizin görmediklerinizi görüyorum, iştimediklerinizi işitiyorum. Semâ, haklı olarak üzerindeki meleklerin çokluğundan çatırdadı. Orada, dört parmaklık bir yer kalmamıştı ki, melekler secde halinde orayı doldurmamış olsun. Allah’a yemin ederim ki; benim bildiğimi bilmiş olsaydınız, az güler çok ağlardınız. Hanımlarınızla hoşça vakit geçiremez, sokaklara dökülür, yüksek sesle Allah’a yalvarırdınız.” buyurmuşlardır. Râvî Ebû Zerr der ki: “Vallahi, kesilen bir ağaç olmayı dilerdim”.

14. Ebû Hureyre (ra)’den nakledildiğine göre, Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “İnsanlar, altın ve gümüş madeni gibidirler. İslâmdan önce hayırlı olanlar, İslâmdan sonra da, İslâm’ı benimsemek şartıyla hayırlıdırlar. Ruhlar, askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar, birbirleriyle ülfet ederler, tanışmayanlar da ayrılığa düşerler.”

15. Enes (ra) den rivayet edilmiştir. Peygamber Efendimiz (sav) zayıflamış ve kuş yavrusuna dönmüş hasta birini ziyaret etmişti. Peygamberimiz (sav) hastaya: “Sen herhangi bir şeyle Allah’a dua ediyor veya ondan bir şey istiyor muydun?” dedi. Hasta da : “ Evet, Allah’ım! Ahirette beni neyle cezalandırıcaksan o şeyle peşinen dünyada cezalandır” diyorum dedi. Allah’ın Rasûlu (sav): “Sübhânallâh! Sen buna güç yetiremezsin veya buna muktedir olamazsın. Sen “ Allah’ım! Bize dünyâda da iyilik ve güzellik ver, ahrette de iyilik ve güzellik ver. Ve bizi ateşin azâbından koru” demiyor musun?” dedi. Rasûlulullah (sav) Efendimiz hasta için Allah’a dua etti. O da şifa buldu.”

16. Câbir b. (ra) anlatıyor: Rasûlullah (sav), bir gün bir hutbe îrâd ettiler ve “ Ey insanlar! Ölüm gelmeden önce Allah’a tevbe ediniz. Meşgûliyet gelmeden önce de

sâlih amellere koşunuz. Rabbinizi çok zikredin ve gizli-açık bol sadaka verin ki rızıklanasınız, yardım olunasınız ve ıslah olunasınız...

17. “Ben, halkı, benden faydalansınlar diye yarattım. Yoksa ben onlardan faydalanayım diye değil”.

18. Ebu'l- Havrâ es-Sa'di (ra)'den rivayet edildiğine göre: Hz. Ali'nin oğlu Hasan'a Rasûlallah (sav)'tan ezberlediğin bir şey var mı ?” diye sordum. Dedi ki: Rasûlallah (sav) “Senin için şüpheli olanı bırak, şüphesiz olana bak. Çünkü doğruluk insana güven verir, yalan ise şüpheden ibarettir.”

19. Ebû Hureyre (ra) ‘den. Rasûlullah (sav) : “ Benimle ümmetimin mîsâli iyice alevlenmiş bir ateş yakan kimsenin durumuna benzer ki, hayvanlar ve kelebekler (pervâneler) o ateşin içine düşüyorlar. Sizler kendinizi bilinçsizce o ateşin içine atıyorsunuz, ben ise sizin eteklerinizden tutmuş bulunuyorum” buyurmuşlardır.

20. Ebu Hureyre (ra)'den. Peygamber Efendimiz (sav): “Hikmetli söz, mü'minin kayıp malıdır. Onu nerede bulursa, o, onun daha fazla hakkıdır” buyurmuşlardır.

21. Sehl b. Sa'd (ra)'den. Peygamber Efendimiz (sav): Rabbindan korkanın dili tutulur ve kinini, öfkesini açığa vurmaz” buyurmuşlardır.

22. Ebû Hureyre'den Nebî (s.a) şöyle buyurdu: “ Biz dünyaya gelen son ümmet olmakla birlikte, kıyâmet günü en önce haşredilecek ümmetiz.”

23. Enes (ra)'den. Rasûlullah (sav): “ Bana; kadın ve hoş koku sevdirdi, gözümün nûru namaz kılındı” buyurmuşlardır.

24. Câbir b. Abdullah (ra)'den. Rasûlullah (sav): “Benden önce hiç kimseye verilmemiş beş şey (hep birden) bana ihsân buyruldu: Bir aylık yol mesafesi kadar (düşmanlarımın sinesine) korku salmakla yardım edildim. Yeryüzü bana mescid ve temizlik sebebi kılındı. Bu yüzden ümmetimden kime namaz vakti nerede olursa olsun gelirse hemen oracıkta namazını kılıversin! Ganimetler bana helâl kılındı. Hâlbuki benden önce kimseye helâl kılınmamıştır. Bana şefâat verildi. Benden önce her Nebî, husûsî olarak kendi kavmine gönderilirken ben umûm-ı nâsa gönderildim.”

25. Ebû Hureyre (ra) 'den rivayet edildiğine göre, Nebî (*sallallahu aleyhi ve selem*) şöyle buyurdu: “ Din hakikaten kolaylıktır. Dini zorlaştırmak isteyen kimse, ona mağlup olur. O halde orta yolda devam ediniz, müjdeliyici ve özendirici olunuz, kolaylaştırınız, günün

başlangıcından, kuşluk vaktinden ve bir miktar da gece serinliğinden istifade ederek ibadetlerinizde sürekliliği sağlayınız.”

26. Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf (ra), Peygamber Efendimiz (sav)’in hanımı Hz. Âişe (ra) ‘den, “ Rasûlullâh’ın Ramazan’da nasıl namaz kılardı?” diye sordu. Hz. Âişe (ra) de: “ Rasullullah, ne Ramazan’da ne de diğer gecelerde on bir rekâttan daha fazla namaz kılmamıştır. Rasûlullah önce dört rekât namaz kılardı. Ama o rekâtların güzelliğini ve uzunluğunu hiç sorma. Sonra dört rekât daha kılardı. Bunların da uzunluğunu ve güzelliğini hiç sorma. Sonra da üç rekât daha kılardı”.

27. Hz. Âişe der ki: “ Yâ Resûlallah! Vitir namazını kılmadan mı uyuyacaksınız?” diye sordum. Resûlullah (s.a.s) da: “Yâ Âişe! Benim iki gözüm uyur, ancak kalbim uyumaz” buyurdular.

28. Nûm’mân b. Beşîr (ra)’den. Rasûlullâh (sav): Müslümanlar, tek bir nefis gibidir” buyurmuşlardır.

3.3.MESNEVÎ III. CİLT HADİSLERİ

1. ‘Abdurrahman b. Âiz (ra)’den. Peygamber Efendimiz (sav): “Tedbirli olmak sû-i zannın eseridir” buyurmuştur.
2. Sevbân (ra)’den rivayetle: Rasûlullâh (sav) bana: “Ey Sevbân! Köylerde ikamet etme. Çünkü köylerde oturanın hali kabristanda oturan hali gibidir”
3. Enes b. Mâlik(ra)’den. Rasulullah (sav)’in : “ Cenâb-ı Hakk: Kim, benim kazâ ve kaderime râzı olmazsa, benden başka bir Rabb arasın” dediğini işittim, demiştir.
4. Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur: “Mü’minin kalbi kaynayan tencereden daha fazla değişikliğe uğrar.”
5. “Kavmi içindeki şeyh ümmeti içindeki peygamber gibidir”.
6. Ebû Sa’îd (ra)den. Rasûlullah (sav): Ümmetimden öyle kimseler vardır ki, bunların bazıları büyük bir topluluğa, bazıları bir kabîleye, bir kısmı bir sülâleye, bir bölümü de bir adama, cennete girene dek şefâat ederler” buyurmuşlardır.
7. Ebû Hureyre (ra)’den. Peygamber Efendimiz: “ Ben size (sevgi ve merhanet hususunda) babanız gibiyim. Size (fayda ve zarar verecek şeyleri) öğretirim...”
8. Ebû Hureyre’den Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: “Allah (ödül ve ceza hususunda) sizin suretlerinize ve mallarımıza değil, kalp ve amellerinize bakar.”
9. Ebû Hureyre (ra) ve Câbir b. Abdullah (ra)’ den gelen rivayete göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Harb hileden ibarettir.”
10. Amr b. El-Âs, Rasûlullah’ın (s.a) şöyle buyurduğunu işittim der: “Âdemoğullarının kalpleri tamamen bir tek kalp gibi Allah’ın iki parmağı arasındadır. Allah dilediği gibi tasarruf eder.” Bunun üzerine Rasûlullah şöyle duada bulundular: “Ey kalpler üzerinde tamamen tasarrufa sahip Allah’ım! Kaplerimizi sana itaat etmek üzere tasarruf et, yönelt...”
11. Ömer b. El-Hattab (ra) bir gün Mescid-i Nebevî’ye gitmişti. O esnada Mu’âz b. Cebel (ra) ‘i Rasulullah (sav) ‘in kabrinin başında ağlar bir halde gördü ve “Yâ Mu’âz! Neden ağlıyorsun” diye sordu. Mu’âz da: “ Bu kabrin sahibinden duyduğum bir şey yüzünden ağlıyorum” dedi. Hz ömer (ra) : “ Ne duydu?” deyince: Mu’az: Peygamber Efendimiz’in: Riyânın en hafifi bile şirkidir. Kim Allah’ın velîsine düşmanlıkta bulunursa Allah’a harb ilân etmiş olur. Allah sakınarak ve gizlice iyi amel işleyen kullarını sever. Ki onlar, ortada yok iken kimse tarafından aranıp sorulmaz. Şayet bir

topluluğun yanında bulunsalar, çağırılıp düşünceleri sorulmaz. Onlar tanınmazlar da! Onların kalbleri, hidâyet lambalarıdır. Her türlü zorluğun altından çıkarlar, üstesinden gelirler” buyurduğunu işittim dedi.

12. Ebû Hureyre (ra) şöyle demiştir: Rasulullah (sav) şöyle buyurdular: “Rasulullah (sav) “Rasulullah (sav) üç defa din nasihattır, samimiyetten ibarettir” dedi. Ashab: Ya Rasulallah! kime karşı dediler. Buyurdular ki: Allah’a, Kitab’ına, Müslüman yöneticilere ve tüm Müslümanlara karşı samimi olmak demektir.”

13. “En güçlü düşmanınız, içinizdeki nefsinizdir”.

14. Abdullah b. Ömer (ra) anlatıyor: Meşrik tarafından iki adam gelip hitap etmişlerdi de insanlar, bunların ifadelerinin hoşluğuna hayran kalmıştı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (sav): “ Güzel beyanda sihir özellikleri vardır”. Buyurdular. Râvi, tereddüt ederek, veya, “ güzel sözde sihir etkisi vardır”. Buyurdu demektedir.

15. Hz. Ali (ra) ‘den. Peygamber Efendimiz (sav) uzunca bir hadisinin arasında: “ ...Yaptığı işin karşılığını yakînen bilen kimse, ihsanda cömert davranır” buyurmuşlardır.

16. Abdullah b. Ömer (ra)’den. Rasulullah (sav) : “İyice bilin ki, her biriniz çobansınız. Ve her biriniz sürünüzden sorumludur” buyurmuşlardır.

17. Abdullah b. Mesud (ra)’den. Der ki: “ Kur’ân yedi harf üzerine indirilmiştir. Onda olan her harfin muhakkak bir zâhiri bir de bâtını vardır. Ali b. Ebî Tâlib ise, zâhir ve bâtın ilmine tamamen vâkıftı”.

18. Enes b. Mâlik (ra)’den: Peygamber Efendimiz (sav): “ Cennet, hoş gitmeyen ve insana yapması zor gelen şeylerle; cehennem ise, insan nefsinin hoşuna giden cezbedici şeylerle çevrilmiştir” buyurmuşlardır.

19. Ebu Hureyre (ra) ‘den. Peygamber Efendimiz (sav): “ Allah, zincirlerle cennete giren kavmin haline şaşırır” buyurmuşlardır.

20. Ebu Hureyre (ra)’den Peygamber Edendimiz (sav): Hiç kimsenin beni, Yûnus İbn Mettâ’dan daha üstün tutması hoş olmaz” buyurmuştur.

21. Harise b. Vehb el- Huzai (ra) ‘den. Peygamber Efendimiz (sav)’in: “Âshabım, size cennet ehlinden haber vereyim: Her zayıf ve mütevâzi her mü’min cennetlidir. Hâlbuki o mü’min, Allah’a kasem etse, Allah onu, ihsân ve inâyeti ile kaseminde haklı

çıkardı (mahcup etmezdi). Size cehennem ehlinde de haber vereyim: Onlar da katı kalpli, hîlekâr ve büyüklene kimselerdir” buyurduğunu işittim, der.

22. Abdullah b. Mesud (ra) şöyle demiştir: “ Kul namaz süresince Melik olan Allah’ın kapısını çalar. Kim ki Mâlik’ül-Mülk olan Allah’ın kapısını çalmayı âdet edinirse, o kul için o kapı açılacaktır.”

SONUÇ

Mesnevî'nin ilk üç cildi incelendiğinde Mevlâna'nın derin bir hadis birikimi olduğu dikkat çekmektedir. Hadisleri kullanırken sened zikretmediği, râvî ve kaynak ismi vermediği, çok sık olmamakla birlikte mevzû ve zayıf hadislerle yer verdiği de görülmektedir. Bu durum O'nun hadislerin sıhhat durumuyla değil muhtevâsıyla ilgilendiğini, hadise öğüt ve irşad için yöneldiğini göstermektedir.

Mevlâna'nın Mesnevî'de kullandığı hadislerin kaynaklarına bakıldığında Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim, Sünen-i Ebû Dâvûd, Sünen-i İbn-i Mâce, Sünen-i Tirmîzî, Sünen-i Nesâî, Sünen-i Dârimî, İmâm-ı Mâlik'in Muvattâ'sı, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i'nin oluşturduğu dokuz hadis ana kaynağı ve bunların dışındaki Beyhakî'nin Şu'abu'l-İman'ı, Deylemî'nin Müsnedü'l-Firdevsi'l-Ahbâr'ı gibi hadis kitapları görülmektedir. Ayrıca Ebû Nuaym el-İsfehânî'nin Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ'sı, İmâm-ı Gazalî'nin İhyâ'u Ulûmü'd-Dîn'i gibi tasavvufî eserlerde de yer alan hadislerin kullanıldığı görülür.

Mevlâna'nın Mesnevî'de daha çok ahlak ve fazilet konularını işleyen hadislerle yer verdiği görülmektedir. Kullanılan hadislerin hadis kitaplarındaki konu dağılımına bakıldığında ise birinci ciltte edep konusuyla ilgili hadisler çoğunlukta olmak üzere tefsir, iman, birr, zühd, rikâk, ilim, sıfat'ül-kıyame, ezan, cennet, zekât, kader, salât, zikir, taharet, tevhid, savm, sünnet, cuma, fiten, daavât gibi bab başlıkları altında yer alan hadisler olduğu görülmektedir. İkinci ciltte, birr, enbiya, rikâk, zühd, edep, teyemmüm, mesacid, iman, ilim, tatavvu, teheccüd, mevâkit, menakib; üçüncü ciltte de cihad konusundaki hadisler çoğunlukta olmak üzere sünnet, kıyamet, taharet, birr, kader, cennet, zühd, menakib gibi bölüm başlıklarında yer alan hadisler olduğu görülmektedir.

Mevlâna'nın Mesnevî'de kullandığı hadislerin kaynakları bakımından değerlendirmesi yapıldığında;

I. Cilt İçin:

Dokuz Ana hadis Kaynağı	33
Dokuz Ana Hadis Kaynağı Dışında	10
Zayıf ve Mevzûat Kitaplarında	4
Kaynaklarda Tesbit Edilemeyen	3
Tasavvuf Kitaplarında	7

II. Cilt İçin:

Dokuz Ana hadis Kaynağı	19
Dokuz Ana Hadis Kaynağı Dışında	4
Zayıf ve Mevzûat Kitaplarında	2
Kaynaklarda Tesbit Edilemeyen	2
Tasavvuf Kitaplarında	2

III. Cilt İçin:

Dokuz Ana hadis Kaynağı	13
Dokuz Ana Hadis Kaynağı Dışında	5
Zayıf ve Mevzûat Kitaplarında	1
Kaynaklarda Tesbit Edilemeyen	1
Tasavvuf Kitaplarında	3

Toplam

Dokuz Ana hadis Kaynağı	65
Dokuz Ana Hadis Kaynağı Dışında	19

Zayıf ve Mevzûat Kitaplarında	7
Kaynaklarda Tesbit Edilemeyen	6
Tasavvuf Kitaplarında	12

KAYNAKÇA

- ABDULLAH B. MÜBAREK. (1992). Kitâbu'z-Zühd ve'r-Rekâik Zâhidlik ve İncelikler (trc. Adil Teymur), İstanbul: Seha Neşriyat.
- AKKAYA, Veysel. (2014) “Sûfîlerin “Gözümün Nûru Namazda Kılındı” Hadisindeki “Kurretu Ayn”a Bakışı”, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13/26, s. 63-82.
- ALICI, Mustafa. (2010). “Şefaât”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 38: 411-415. İstanbul: TDV Yayınları.
- ALİYYÜ'L-KARÎ, Ali b. Muhammed el- Karî el-Herevî. (2006). Uydurma Olduğunda İttifak Edilen Hadisler, Thk. Abdülfettah Ebû Gudde, (trc. Halil İbrahim Kutlay), İstanbul: İnkılâb Yayınları.
- ALİYYÜ'L-KARÎ, Ali b. Muhammed el- Karî el-Herevî. (1963). Kırk Kudsî Hadis, (trc. Hasan Hüsnü Erdem), Ankara: DİB Yayınları.
- ARPAGUŞ, Sâfi. (2008). Mevlânâ ve İslâm, İstanbul: Vefa Yayınları.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmail. (1988). Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi (trc. Mehmed Sofuoğlu), İstanbul: Ötüken Yayınları.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed İbn İsmail. (2016). El- Edebu'l-Mufred (trc. Halil ATALAY), Hakkâri Üniversitesi Yayınları.
- ÇAĞRICI, Mustafa. (2006). “Nasihât”.Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 32: 408-409. İstanbul: TDV Yayınları.
- DAVUDOĞLU, Ahmed. (1977). Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, İstanbul: Sönmez Neşriyat A. Ş.

- EFENDİOĞLU, Mehmet. (2018). “Sahâbe” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 35: 491-500. Ankara: TDV Yayınları. .
- EFLÂKÎ, Ahmed. (2001). Âriflerin Menkıbeleri, I-II, (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul:MEB Yayınları.
- Es-SALÎH, Suphi. (2009). Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, (çvr. Yaşar Kandemir), İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- DARÎMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. (1994). Sünen-i Dârimî Tercümesi (trc. Abdullah Aydınlı), İstanbul: Madve Yayınları.
- DEYLEMÎ, Şîrûye b. Şehredâr. (1986). El-Firdevs Bime’sürî’l-Hitâb, Beyrut.
- DİB. (2017). Hadislerle İslam C I-VII, Hadislerin Hadislerle Yorumu. (Bilim Kurulu: Mehmet Görmez, Mehmet Emin Özafşar, İsmail Hakkı Ünal, Yavuz Ünal, Bünyamin Erul), 4. Baskı, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- DİB, (2003). Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir. (Yazanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıç, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- EBÛ DÂVUD, Süleyman b. Eş’as Es-Sicistânî. (2011). Sünen-i Ebû Dâvud ve Tercümesi (trc. Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar), İstanbul: Şamil Yayınları.
- EBÛ NU’AYM, Ahmed b. Abdullah el-İsfehânî. (2010). Hilyet’ül-Evliyâ ve Tabâkât’ül-Asfîya Muhtasarı (trc. Zekeriya Yıldız, Hüseyin Yıldız), İstanbul: Ocak Yayınları.
- EBÛ TÂLİB EL-MEKKÎ. (2014). Kûtü’l-Kulûb Kalplerin Azığı (trc. Yakup Çiçek, Dilaver Selvi), İstanbul: Semerkand Yayınları.

- EL-İSFAHANÎ, Rağıb. (2012). Müfretât Kur'an Kavramları Sözlüğü, (trc: Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu), İstanbul: Çıra Yayınları.
- HAKÎM en-NİSÂBÜRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. (2013). El-Müstedrek Ale's-Sahihayn (çvr. Beşir Eryarsoy), Konya: Konevi Yayınları.
- HATİB el-Bağdadi, Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit. (2002). El-Kifaye fi Ma'rifeti-l Usuli İlmi'r-Rivaye, Mısır.
- İBN EBİ'D-DÜNYA, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Kureşî el-Enevî el-Bağdâdî el-Hanbelî, (2013). İbn Ebi'd-Dünyâ Külliyyâtı, (trc. Komisyon), İstanbul: Ocak Yayıncılık.
- İMAM AHMED B. HANBEL. (2003). el-Müsned, (trc. Hüseyin Yıldız vd.), İstanbul: Ocak Yayıncılık.
- İMAM BUHARÎ. (2008). Sahih-i Buhârî Muhtasarı, (trc. Abdullah Durmuş, Halil Aldemir, İbrahim Tüfekçi, İshak Emin Aktepe, Beşir Eryarsoy, Mehmet Odabaşı, Osman Güman, Soner Duman), İstanbul: Polen Yayınları.
- İMAM GAZÂLÎ. (1978). İhyâu 'Ulûmi'd-Dîn Tercemesi, (trc. Ahmed Serdaroğlu), İstanbul: Bedir Yayınevi.
- İMAM MUHYİDDİN-İ NEVEVÎ, Riyâzü's-Sâlihîn, (trc. Sıtkı Güllü), İstanbul: Emir Yayınevi. trs.
- İMAM NESÂÎ, Ebû Abdırrahman Ahmed b. Şuayb bin Ali. (2011). es-Sünenu'l-Kübra (trc. Yaşar Güngör), İstanbul: Ocak Yayıncılık.
- İMAM TABERÂNÎ. (1996). Mu'cemu's-Sağir Tercüme ve Şerhi I-II, (trc. İsmail Mutlu), İstanbul: Mutlu Yayınları.
- İZMİRLİ, İsmail Hakkı. 1981Yeni İm-i Kelam (Haz. Sabri Hizmetli), Ankara.

- KANDEMİR, Yaşar. (2017). Mevzu' Hadisler Menşe'i Tanıma Yolları Tenkidi, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- KARAPINAR, Fikret. (2015). Hz. Mevlânâ'nın Eserlerinde Hadis Kültürü, Marife, Yaz, 15/1, s. 117-137.
- KOÇKUZU, Ali Osman. (2006). Mesnevi'de Hz. Peygamber, Konya: Rûmî Yayınları.
- KOÇYİĞİT, Talât. (1993). Hadîs Usûlü ('İlmu Mustalahı'l-Hadit), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- KÖKTAŞ, Yavuz. (2019). İlk Dönem Sufileri ve Hadis Hakîm et-Tirmizi Örneği, İstanbul: Gelenek Yayınları.
- KUŞEYRÎ, Abdulkerim. (1978). Risâle, (hızr. Süleyman Uudağ), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- MÂLİK B. ENES. (2014). el-Muvatta, (çvr. Ahmet Büyükçınar, Vecdi Akyüz, Ahmet Arpa, Durak Pusmaz, Abdullah Yücel), İstanbul: Ensar Neşriyat.
- MEVLÂNÂ Celâleddin Rûmî. (2014). Mesnevî Şerhi I-X, (trc. Tâhiru'l-Mevlevî), İstanbul: Şâmil Yayınevi.
- MEVLÂNÂ Celâleddin Rûmî. (1964). Rubâîler, (trc. Abdülbâki Gölpinarlı), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- NÛREDDİN EL-HEYSEMÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekir b. Süleyman b. Ebî Bekir b. Ömer el-Kâhirî eş-Şâfî el-Hâfız. 82007). Mecmau'z-Zevâid ve Menbâu'l-Fevâid, (trc. Adem Yesinde), İstanbul: Ocak Yayınları.
- ÖZEL, Ahmet, (1993). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 7: 527. İstanbul: TDV Yayınları.

- ÖZPINAR, Ömer. (2005). Hadis Edebiyatının Oluşumu, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- RÛDÂNÎ, İmam Muhammed bin Muhammed bin Süleyman. (2012). Büyük Hadis Külliyyatı Cem'ul Fevâid, (trc. Naim Erdoğan), İstanbul: İz Yayıncılık.
- SAKLAN, Bilal, Hadis Tarihinde Muhaddis Sufiler. (2012). İstanbul: İnsan Yayınları.
- SUYÛTÎ, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir. (2013). Câmiu's-Sağir min Ahâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr, (trc. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız), İstanbul, Ocak Yayıncılık.
- SUYÛTÎ, Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir. (2013). Tedribü'r-Ravi fi Şerhi Takribü'n-Nevevi, Beyrut.
- ŞA'RÂNÎ, Abdü'l-Vehhab b. Ahmed. (2017). Tabakât'ül-Kübra Evliyalar Ansiklopedisi (trc. Abdülkadir Akçiçek), İstanbul: Bedir Yayınları.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa, Sünen, (trc. Abdullah Parlıyan), Konya Kitapçılık, Konya, 2005.
- ULU, Arif. (2010). "Tâbiîn". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 39: 328-330. İstanbul: TDV Yayınları.
- ULU, Arif. (2011). "Tebeu't-Tâbiîn". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 40: 217-218. İstanbul: TDV Yayınları.
- UYSAL, Muhittin. (2012). Tasavvuf Kültüründe Hadis, İstanbul, Ensar Yayınları.
- YARDIM, Ali. (2008). Mesnevî Hadîsleri, İstanbul, Damla Yayınevi.
- YILDIRIM, Ahmet. 2013. Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.